

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Kristýna Peškarová

Nejnovější severoamerická literatura pro děti a mládež v českých
překladech

Možnosti jejího využití ve čtenářských dílnách na prvním stupni základních škol

Olomouc 2017

doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Letohradě dne 9. 4. 2017

.....

Kristýna Peškarová

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Vlastě Řeřichové, CSc., za poskytnuté rady, připomínky a za odborné vedení.

Rovněž děkuji žákům 3. C, 4. B a především pak 5. B ZŠ U Dvora v Letohradě za jejich kreativitu a snahu během hodin čtenářských dílen, jejich rodičům za spolupráci. Mé díky patří i pedagogům ZŠ U Dvora a ZŠ Komenského v Letohradě a ZŠ a MŠ v Písečné za sdílení zkušeností se čtenářskými dílnami. V neposlední řadě náleží mé poděkování i lektorkám semináře Mgr. Kamile Zemanové a Mgr. Pavle Samotánové za seznámení s problematikou čtenářských dílen a inspiraci k námětům a paní ředitelce Mgr. et Bc. Haně Pavlíčkové za umožnění účasti na tomto semináři.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. VÝVOJ SEVEROAMERICKÉ LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	7
1.1. Severoamerická literatura pro děti a mládež v 17. století	7
1.2. Severoamerická literatura pro děti a mládež v 18. století	8
1.3. Severoamerická literatura pro děti a mládež v první polovině 19. století	8
1.4. Severoamerická literatura pro děti a mládež ve druhé polovině 19. století.....	9
1.5. Severoamerická literatura pro děti a mládež v první polovině 20. století	11
1.6. Severoamerická literatura pro děti a mládež od druhé poloviny 20. století po současnost	12
2. Současná severoamerická literatura pro děti a mládež.....	15
2.1. Populárně naučná literatura.....	15
2.2. Fiktivní literatura	16
3. Současná severoamerická literatura pro děti a mládež v českých překladech.....	18
3.1. Populárně naučná literatura.....	18
3.2. Fiktivní literatura	18
4. Americká ocenění literatury pro děti a mládež.....	21
4.1. Newbery Medal.....	21
5. Vítězná díla Newbery Medal v českých překladech.....	23
5.1. Kate DiCamillová – Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti	23
5.2. Neil Gaiman – Kniha hřbitova	27
5.3. Rebecca Steadová – Až včera dorazíš.....	31
5.4. Katherine Applegate – Ivan je jen jeden	35
5.5. Kate DiCamillová – Flora & Odysseus: Iluminovaná dobrodružství.....	38
6. Čtenářství v České republice z pohledu PIRLS	41
6.1. Rámec posuzování čtenářské gramotnosti	41
6.2. Výsledky šetření PIRLS.....	41
7. Čtenářské dílny	43
PRAKTICKÁ ČÁST	44
1. ČTENÁŘSKÉ DÍLNY V PRAXI	44
1.1. Výběr knihy	44
1.2. Struktura čtenářských dílen.....	44
1.2.1. Úvodní minilekce	45
1.2.2. Vlastní četba.....	45
1.2.3. Odezva na četbu	45
1.2.4. Referát o knize	45
1.2.5. Úryvek z knihy	46
1.3. Expresivní čtenářské dílny	46
1.3.1. Pravidla dílny čtení	47

2. Náměty na využití vybraných děl v pedagogické praxi	48
2.1. Kate DiCamillová – Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce nití	52
2.1.1. Námět „Dopis Zoufálkovi“	52
2.1.2. Námět „Hledání dobra“	60
2.2. Neil Gaiman – Kniha hřbitova	61
2.2.1. Námět „Klíčová slova“	61
2.2.2. Námět „Strach“	66
2.3. Rebecca Steadová – Až včera dorazíš	71
2.3.1. Námět „Sny a přání“	71
2.3.2. Námět „Vzkaz z budoucnosti“	77
2.4. Katherine Applegateová – Ivan je jen jeden	81
2.4.1. Námět „Jména“	81
2.4.2. Námět „Umělci“	85
2.5. Kate DiCamillová – Flora & Odysseus: Iluminovaná dobrodružství	90
2.5.1. Námět „Zrození superhrdiny“	90
2.5.2. Námět „Superhrdina v mé knize“	97
3. Reakce na čtenářské dílny	101
3.1. Reakce rodičů, jejichž děti se účastní hodin čtenářských dílen	101
3.2. Reakce pedagogů využívajících čtenářské dílny pro výuku čtení a literatury	102
ZÁVĚR	104
SEZNAM ZKRATEK	105
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	106
Primární zdroje	106
Sekundární zdroje	106
SEZNAM ILUSTRACÍ	111

Úvod

Cílem teoretické části diplomové práce je poskytnout přehled o vývoji severoamerické literatury pro děti a mládež a nastínit její situaci v současné době. Práce chce rovněž nabídnout souhrn děl přeložených do českého jazyka a poukázat na možnost jejich využití v učitelské praxi. Kritériem pro výběr jednotlivých titulů knih z velmi široké nabídky titulů pro děti a mládež si práce stanovuje statut vítěze Newbery medal, bezpochyby jednoho z nejprestižnějších ocenění knih pro dětské čtenáře na severoamerickém kontinentu, v letech 2004 – 2016. Přestože se práce v teoretické části zaměřuje především na analýzu děl přeložených do českého jazyka a obeznámení s jejich autory, považuje za důležité přiblížit život a další dílo všech laureátů zmiňované ceny.

Praktická část diplomové práce si klade za cíl nabídnout možnosti využití analyzovaných děl v praxi tak, aby sloužila k rozvoji čtenářské gramotnosti žáků II. období prvního stupně ZŠ. Práce s textem a knihou bezpochyby náleží dle RVP ZV vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, konkrétně vzdělávacímu oboru Český jazyk a literatura, v praxi je zařazována do hodin čtení a literatury. Nový koncept zaměřený přímo na rozvoj čtenářské gramotnosti, jejíž současnou úroveň mezi žáky čtvrtých tříd v mezinárodním měřítku zkoumá průzkum PIRLS, představují čtenářské dílny, jejichž prostřednictvím jsou uvedené náměty realizovány.

Pilířem práce je bezpochyby odborná literatura zahrnující tituly Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí Vlasty Řeřichové, Jany Sladové, Kateřiny Váňové a Kateřiny Homolové a Slovník autorů literatury pro děti a mládež: 1. Zahraniční spisovatelé kolektivu autorů pod vedením Ivana Dorovského a Vlasty Řeřichové. Primární literární zdroje představují beletristické knihy Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti Kate DiCamillové, Kniha hřbitova Neila Gaimana, Až včera dorazíš Rebeci Steadové, Ivan je jen jeden Katherine Apllegateové a Flora & Odysseus již zmiňované Kate DiCamillové. Z internetových zdrojů pak práce využívá především oficiální webové stránky organizace ALA *Newbery Medal Home Page* [<http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/new>] a [<http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/newberymedal/newberywinners/medalwinners>]

Teoretická část

1. Vývoj severoamerické literatury pro děti a mládež

1.1. Severoamerická literatura pro děti a mládež v 17. století

„Americká literatura je ve své podstatě moderní, mladá a mezinárodní. Její kořeny není možné hledat v mlhách amerického starověku.“¹ Vývoj americké literatury pro děti a mládež počíná příchodem protestantské skupiny puritánů, křesťanské skupiny řídicí se především kázáními švýcarského teologa Jana Kalvína. Puritáni se v Americe začínají objevovat počátkem 17. století, poté co opouští svou anglickou vlast. První knihou, ze které jsou vzdělávány jejich děti a mládež, je Bible. Čtení z Písma neodpovídá úrovni četby dětského čtenáře ani jeho potřebám, rodiče dbají především na morální vývoj svých potomků a snaží se jim vštěpovat důležité mravní hodnoty odpovídající jejich víře. Moralistní a didaktické vlastnosti knih jsou typickým znakem literatury sedmnáctého století.

Nejvýraznější místo v literatuře této doby zaujímá veršovaný slabikář *The New England Primer* (1686 – 1690) anglického vydavatele Benjamina Harrise. Později se součástí tohoto díla stává první kniha určená severoamerické mládeži (byť tištěná v Londýně)² - katechismus Johna Cottona *Spiritual Milk for Boston Babes in Either England: Drawn Out of the Breasts of Both Testaments for their Soul's Nourishment* (1641 – 1645) tvořený otázkami a odpověďmi. Mimo zmiňovaných děl je dětem určena i z Anglie dovezená kniha *The Pilgrim's Progress* (1678) Johna Bunyana. Puritáni svým dětem nabízí pobožná, leč ponurá až deprimující, díla jako *A Token for the Children of New England; or some Examples of Children in whom the Fear of God Was Remarkably Budding Before They Dyed; in Several Parts of New England* (1700) Cottona Mathera.³

Důležitým faktorem nízké produkce dětské literatury v sedmnáctém století je samozřejmě i nízká gramotnost populace. Vzdělání se dostává jen některým dětem. Především mezi původním obyvatelstvem je nízké procento těch, kteří ovládají schopnosti čtení a psaní.

¹ BRADBURY, Malcolm a Richard RULAND. *Od puritanismu k postmodernismu: Dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0586-0.

² HUNT, Peter a Sheila G. Bannister. RAY. *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge, 1996. Vzdělávání. ISBN 04-150-8856-9.

³ HUNT, Peter a Sheila G. Bannister. RAY. *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge, 1996. Vzdělávání. ISBN 04-150-8856-9.

O stupeň lepší situace panuje mezi obyvateli kolonií. Úroveň gramotnosti rovněž závisí na pohlaví, většina žen sice dokáže číst, neovládá však psaní.⁴

V polovině sedmnáctého století se v severní Americe začínají tisknout hlavně přepisy děl anglických autorů. Tištěné knihy pro děti jsou stále především teologického rázu či představují naučnou literaturu z oblasti zeměpisu, historie, přírodovědy, případně nesou formu životopisů či map.

1.2. Severoamerická literatura pro děti a mládež v 18. století

Jedním z prvních významných amerických vydavatelů z pohledu literatury pro děti a mládež se v 18. století stává Isiah Thomas, který po vzoru Johna Newberyho začíná vydávat i díla zaměřená pro malé čtenáře. Z prvních otištěných děl, kromě zmiňované *The New England Primer*, jmenujme *Mother Gooses's Melody* a *A Little Pretty Pocket-Book* (1744)⁵. Marie Edgeworthová, spisovatelka irského původu, se pokouší vkládat do poučných příběhů míru fikce tak, aby se literatura stala pro děti čtivější. Pohádková kniha neznámého autora *A New Gift for Children* (1750) je pravděpodobně prvním severoamerickým světským počinem tohoto žánru.⁶

1.3. Severoamerická literatura pro děti a mládež v první polovině 19. století

Na přelomu osmnáctého a devatenáctého století se objevují i časopisy pro děti a mládež, málo z nich má však u svých čtenářů úspěch. Jedním z časopisů vydávaných až do konce dvacátých let dvacátého století je *The Youth's Companion*. Úspěchu se však nedočkají časopisy *Children's Magazine* ani *Youth's News Paper*. V první polovině devatenáctého století Samuel Griswold Goodrich vydává další dva časopisy *Parley's Magazine* a *Robert Merry's Museum*. Kromě časopisů ale tiskne i knihy pro děti a mládež, nejprve přetisky anglických knih, později sám ze svého přesvědčení podporuje domácí autory píšící o vlasti a vydává na stovky knih, sám je autorem asi 160 publikací.

⁴ ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-019-6.

⁵ CARPENTER, Humphrey a Mari PRICHARD. *The Oxford Companion to children's literature*. New York: Oxford University Press, 1984. ISBN 0-19-211582-0.

⁶ HUNT, Peter a Sheila G. Bannister. RAY. *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge, 1996. Vzdělávání. ISBN 04-150-8856-9.

Po válce roku 1814 se díky silným vlasteneckým tendencím začínají objevovat i američtí spisovatelé sami tvořící knihy pro děti podle vzoru zmiňované M. Edgeworthové či Laetitie Barbauldové. Jacob Abbott je autorem více než dvou set knih, často jimi byly série věnované jednomu hrdinovi, například Rollo Books, Lucy Books, Juno Books, Jonas Books, atd. Rovněž se věnuje tvorbě naučných knih z oblastí kultury, zeměpisu a dalších věd.⁷

Roku 1824 je založena The American Sunday School Union (Unie Amerických nedělních škol), díky které má přístup ke knihám, alespoň přibližně odpovídajícím úrovni čtenářů, již velká část dětí. Tato unie rovněž vydává i úspěšný časopis Youth's Friend. V důsledku čím dál více napjatější atmosféry spojené s otrokářstvím a blížící se občanskou válkou se toto téma stává tabu i v literatuře. Unie dokonce stanovuje komisi, jejímž úkolem je zajistit vynechání tohoto motivu. V knihách první půle devatenáctého století se důležitým námětem stává díky imigrační vlně i městská chudoba a hladovějící děti, stále však panuje trend upřednostňování racionality před city. Sara Partonová alias Fanny Fern píše o životě newyorských dětí například v knize Little Ferns for Fanny's Little Friends (1853).

1.4. Severoamerická literatura pro děti a mládež ve druhé polovině 19. století

S příchodem druhé poloviny devatenáctého století a s postupně se zvyšující gramotností v jinak morálně nejistém světě se začínají objevovat u hlavních postav i vnější popisy namísto vyzdvihování pouhých morálních hodnot. Spisovatelé rovněž začínají pracovat s city, kterými doposud píšící autoři spíše opovrhovali, a přidávají zábavnosti. Díky rozmanitosti knih blížící se úrovni literatury pro dospělé začíná přibývat nejen dětských zájemců o knihy, ale i autorů.

Pro chlapce vyrůstající ve Spojených státech devatenáctého století vznikají knihy jako The Boat Club (1854) Williama Taylora Adamse či díla o pracovitosti, poctivosti a štěstí v pravou chvíli od Horatia Algera, například Ragged Dick (1867). Literatura pro dívky pak zahrnuje mimo jiné The Wide, Wide World (1850) napsané Susan Warnerovou a Uncle Tom's Cabin (1852) od Harriet Beecher Stoweové. Příběhy vytvořené těsně před propuknutím

⁷ HUNT, Peter. *An introduction to children's literature*. New York: Oxford University Press, 1994. ISBN 978-019-2892-430.

občanské války v Americe jsou motivované problematikou otrokářství. Vyjadřují jak osobní postoj Stoweové k otrokářům, tak často smutný a trpký životní osud černošských otroků.⁸

V šedesátých letech se objevuje i nový žánr v podobě šestákového románu, jehož autoři se snaží o napodobení tvorby Jamese Fenimora Coopera. Náměty těchto děl jsou nejen divoký západ a zlatokopecká dobrodružství, nýbrž i nesčetné námořní i suchozemské bitvy s Mexičany, Brity či indiány. Prvním dílem tohoto žánru se stává kniha *Malaeska, the Indian Wife of the White Hunter* (1860) od Ann Sophie Stephensové.

V letech 1861 – 1865 probíhá ve Spojených státech občanská válka, kvůli které je pozastaveno vydávání knih napříč celou zemí. Po roce 1865 dochází ke stabilizaci dětské americké literatury a o tomto období až do začátku první světové války hovoříme jako o Zlatém věku americké dětské literatury. Vychází díla jako *The Adventures of Tom Sawyer* (1876) a *Advenures of Hulckleberry Finn* (1885), *Little Women* (1868), *The Wonderful Wizard of Oz* (1900) a *Tarzan of the Apes* (1914), která se stávají inspirací dalším fantasijním příběhům.⁹ Díla Samuela Longhorna Clemense alias Marka Twaina, Luisy May Alcottové, Franka Bauma a Edgara Rice Burroughse doplňují i úspěšná periodika *St. Nicholas* a *Mary Mapes Dodgeové*. Do těchto časopisů přispívá kromě již zmiňovaných i mnoho dalších významných spisovatelů.¹⁰

Americké bajce vytváří základ Joel Chandler Harris, jehož *Uncle Remus: His Songs and His Sayings* (1880) je motivován černošským folklorem a u lidí si získává jméno především díky neotřelé postavě afroamerického vypravěče se slangovou mluvou.¹¹

Roku 1876 vzniká *American Library Association*, která svými službami a aktivitami výrazně pomáhá propagaci americké dětské literatury. Do dnešního dne tato organizace uděluje prestižní ceny jako *Newbery Medal*, *Caldecott Medal* či *Coretta Scott King Award*.¹²

⁸ CARPENTER, Humphrey a Mari PRICHARD. *The Oxford Companion to children's literature*. New York: Oxford University Press, 1984. ISBN 0-19-211582-0.

⁹ HUNT, Peter a Sheila G. Bannister. RAY. *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge, 1996. Vzdělávání. ISBN 04-150-8856-9.

¹⁰ BRADBURY, Malcolm a Richard RULAND. *Od puritanismu k postmodernismu: Dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0586-0

¹¹ DOROVSKÝ, Ivan, Vlasta ŘEŘICHOVÁ a Athena ALCHAZIDU. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.

¹² *Newbery Medal Home Page* [<http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/new>]

1.5. Severoamerická literatura pro děti a mládež v první polovině 20. století

Další novinkou americké dětské literatury se kromě šestákových románů stávají i série knih pro chlapce a děvčata. Těmito z velké většiny akčními a fiktivními díly se proslavil začátkem dvacátého století Edward Stratemeyer. Zpočátku publikuje sám, díky velké poptávce po jeho díle však začíná tvořit pouze náměty zápletek a najímá spisovatele, kteří jeho díla dokončují. Příkladem sériových knih stratemeyerovského syndikátu mohou být *The Bobbsey Twins* (1904) jako nejdéle vycházející série či *Nancy Drew Mystery Stories* (1930) a *The Rover Boys* (1899).¹³

V první polovině dvacátého století mají své místo i příběhy s dětským hrdinou, jež představuje například *Pallyanna* (1913) Eleanor Porterové, *Judy Abbott* z příběhu *Daddy Long Legs* (1912) Jean Websterové, *Alice Adams* (1921) Bootha Tarkingtona, *Understood Betsy* (1917) Canfield Fisherové, či *Holden Caulfield* z *Catching in the Rye* (1951) Jeromea Davida Salingera (1951).¹⁴

Meziválečná literatura obsahuje spektrum děl od obrázkových knih přes historický příběh až po fantasy. O rozvoj historického příběhu se zasluhují především *Laura Ingalls Wilder* díky titulu *Little House on the Prairie* (1937) či *Lois Lenskiová* dílem *Strawberry Girl* (1945, Newbery Medal 1946). Zmínit můžeme rovněž *Carol Ryrie Brinkovou* pro její knihu *Caddie Woodlawn* (1935, Newbery Medal 1936) a příběh *Johnny Tremain* (1943, Newbery Medal 1944) *Esther Forbesové*. Historii lidstva se v jedné knize pokouší shrnout i spisovatel nizozemského původu *Hendrik Willem van Loon*. Jeho dílo *The Story of Mankind* (1921) je prvním knižním počinem, kterému je udělena v roce 1922 cena Newbery Medal.

Po vydání *The Call of the Wild* (1903) a *White Fang* (1906) *Jacka Londona* se i v Americe rozmnožily povídky a příběhy o zvířatech. *Will James* vytvořil knihu *Smoky the Cowhorse* (1926, Newbery Medal 1927), *Robert Lawson* napsal *Rabbit Hill* (1944, Newbery Medal 1945), *Walter Farley* pak sérii příběhů *The Black Stallion* (první 1941). Svou popularitu si získává i později filmově ztvárněná kniha *The Voyages of Doctor Dolittle* (1922) napsaná *Hughem Loftingem*, jež za toto dílo získává v roce 1923 Newbery Medal.

¹³ ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-019-6.

¹⁴ DOROVSKÝ, Ivan, Vlasta ŘEŘICHOVÁ a Athena ALCHAZIDU. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.

Autory fantasy představují William Sherman Pène du Bois se svou vítěznou knihou Newberyho medaile *The Twenty-One Balloons* (1947, Newbery Medal 1948) inspirovanou romány Julese Verna, dále E. B. (Elwyn Brooks) White příběhy *Stuart Little* (1945) a *Charlotte's Web* (1952) či Carl Sandburg, vytvářející částečně i nonsensová díla, se svými *Rootabaga Stories* (1922).

O oblibu obrázkových knih se postarali autoři, kteří uměli do obrázků vložit komiku a získat si tak oblibu malých čtenářů. Patří mezi ně i Ludwig Bemelmans (1939) s knihami o Madeline, nejmenší z dvanácti děvčat, a Wanda Hazel Gágová se svým dílem *Millions of Cats* (1928).

1.6. Severoamerická literatura pro děti a mládež od druhé poloviny 20. století po současnost

Ve druhé polovině 20. století lze již nalézat velké množství autorů, v mnoha případech píšících i napříč žánry. Jako příklad je možné uvést autorku Lois Lowry, jejíž dílo obsahuje knihy s tematikou druhé světové války - *Number the Stars* (1989, Newbery Medal 1990), života v budoucnosti – *The Giver* (1993, Newbery Medal 1994), či částečně autobiografický počin *A Summer to Die* (1977). Podobně tomu je i nyní, na počátku 21. století.

V psaní příběhů o zvířecích hrdinech pokračuje Arnold Lobel, který se nejvíce proslavuje knihami o dvou žabích kamarádech *Frog and Toad* (1970 - 1976). Tato tematika je blízká i původem holandskému spisovateli Meindertu DeJongovi, jeho dílem jsou například knihy *The Cat that Walked a Week* (1943) a *Along Came a Dog* (1958) s ilustracemi Maurice Sendaka.¹⁵

Dalšími obrázkovými knihami přispívá americké literatuře bezpochyby Theodor Seuss Geisel obohacující své kresby o nonsensové texty, které svou hravostí a nápaditostí upoutávají pozornost mnoha dětí. Nejznámějšími knihami Dr. Seusse jsou především *How the Grinch Stole Christmas* (1957), *The Cat in the Hat* (1957) či *Horton Hears a Who!* (1954). Margaret Wise Brownová, autorka knih *Goodnight Moon* (1947) či *The Noisy Book* (1939), píše veselé a jemné texty o všedních situacích dětského světa. Obrázkové knihy jako *When the Wild Things Are* (1963) a *Seven Little Monsters* (1975) vytváří Maurice Bernard

¹⁵ KLÁTIK, Zlatko. *Svetová literatúra pre mládež: (profily a prehľady)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978.

Sendak. *The Polar Express* (1985), *The Stranger* (1986) a *Jumanji* (1985) jsou práce Chrise Van Allsburga.

V historických dílech se především hovoří o těžkém osudu afroameričanů. Knihy s touto tematikou zpracovává například Mildred D. Taylorová – *Roll of Thunder, Hear My Cry* (1976, Newbery Medal 1977), Paula Fox – *The Slave Dancer* (1973, Newbery Medal 1974) a Virginia Hamilton – *The Time-Ago Tales of Jahdu* (1969), M. C. Higgins, the Great (1974), oceněná nejen Newbery Medal v roce 1975, ale i The National Book Award a Boston Globe-Horn Book Award. Knihy *Sing Down The Moon* (1971) a *Island of the Blue Dolphins* (1960, Newbery Medal 1961) nositele zlaté medaile H. Ch. Andersena Scotta O'Della jsou věnovány pro změnu indiánské kultury a starostem původního amerického obyvatelstva. Další, tentokrát židovské kultury se věnuje v tomto období i Isaac Bashevis Singer, který vytvořil pro děti soubor povídek a pohádek *When Shlemiel Went to Warsaw & Other Stories* (1968).¹⁶

Doposud se historické tvorbě věnuje spisovatel písíci pod pseudonymem Avi, který rovněž získal Newbery Medal za svůj literární počín *Crispin, the Cross of Lead* (2003)

Žánru sci-fi otevírá dveře dílo Edgara Allana Poea a Angličana Herberta George Wellse. Tématy se kromě nových světů stávají především různé hrozby, ať už v podobě atomové války či nepředvídatelných vědeckých výzkumů a vynálezů. Představitelem tvorby science fiction je například Isaac Asimov, jehož díla o robotech vstoupila do povědomí i díky filmovým verzím sbírky povídek *I, robot* (1950) či trilogie *Foundation* (1951 – 1953). Rovněž Robert Heinlein vytvořil několik souborů, pro příklad *The Past Through Tomorrow* (1967), či knihy *Space Cadet* (1948), *Red Planet* (1949) a *Starman Jones* (1953). Autorem knihy *Dune* (1965) je Frank (Patrick) Herbert, dílo *The Martian Chronicles* (1950) napsal Ray Bradbury.

V opozici sci-fi stojí fantasy propojena s mýty, magií, a dokonce i s prvky hororu. Fantasy dílo Lloyda Alexandra je zastoupeno cyklem románů *The Chronicles of Prydain* (1964 – 1968, pátý díl *The High King* oceněn Newbery Medal 1969), Poul Anderson přispěl knihou *Three Hearts and Three Lions* (1961) a Robert Ervin Howard dal vzniknout hrdinovi Conan the Barbarian (1932). Andre Nortonová pro spisovatele objevila svět čarodějnic v díle *Witch World* (1963), na ni pak navázali Henry Kuttner různými díly o mutantech se

¹⁶ KLÁTIK, Zlatko. *Svetová literatúra pre mládež: (profily a prehľady)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978.

zvláštními schopnostmi a až hororovými povídkami a Ursula Le Guinová trilogií Earthsea (1968-1972). Newberyho medaili získaly fantasy knihy A Wrinkle in Time (1962, Newbery Medal 1963) autorky Madeleine L'Engle a The Whipping Boy (1986, Newbery Medal 1987) napsaná Sidem Fleischmanem. I nejprve časopisecké dobrodružné příběhy o Tarzanovi obsahují prvky fantasy i sci-fi, vytvořil je Edgar Rice Burroughs. Až hororové jsou fantasy příběhy jako Welcome to Dead House (1992) či Ghost Camp (1996) autora Roberta Lawrence Stinea. Christopher Paolini je zástupcem fantasy spisovatelů píšících i v současnosti. Po světě je znám jako autor tetralogie The Inheritance Cycle (2001 – 2011), jejíž první kniha se jmenuje Eragon (2001).

2. Současná severoamerická literatura pro děti a mládež

Ve velké míře se americká tvorba jedenadvacátého století vrací zpět k událostem, které ovlivnily vývoj nejen jednotlivých měst a provincií, ale i celé země. Vznikají jak historické fikce, tak knihy literatury faktu. Mezi historicky motivovanými díly však stále mají své místo i science-fiction, fantasy a neméně oblíbené příběhy se zvířecími hrdiny.

Práce uvádí díla, která se umístila na prvních místech žebříčku Notable Children's Books časopisů New York Times a Washington Post nebo se stala laureáty významných ocenění literatury pro děti jako Newbery Honor Books, Newbery Medal, Coretta Scott King Award, Caldecot Medal, případně dalších, v letech 2004 – 2016.

2.1. Populárně naučná literatura

Literatura faktu nabízí dětským čtenářům jak biografická díla, tak i knihy věnované historii, přírodním vědám či životu afroamerického a původního amerického obyvatelstva. Knihu Charles and Emma: the Darwins' Leap of Faith (2009) o jednom z největších přírodopisců planety Charlesi Darwinovi a jeho ženě Emmě Wedgwoodové napsala Deborah Heiligman. Queen of the Falls je dílem Chrise Van Allsburga, v němž vykresluje příběh Annie Edson Taylorové, jež přežila pád z Niagarských vodopádů v dřevěném sudu. Biografii letkyně Amelie Earhartové sepsala Candace Flemingová, kniha se jmenuje Amelia Lost: the Life and Disappearance of Amelia Earhart (2011). Mezi další autory tvořící biografická díla patří Matthew Burgess, Michelle Markelová, Melissa Sweetová či původem český spisovatel Petr Sís – v Americe známý pod jménem Peter Sis.

Motiv války spojuje autory Thanhha Lai, Stevea Sheinkina, Caren Stelsonovou, Phillipa Hoose, Susan Campbell Bartollettovou, případně Lindu Sue Parkovou. Thanhha Lai přibližuje dětem hrůzy vietnamské války v dílech Inside Out and Back Again (2011) a Listen, Slowly (2015). Dangerous: Daniel Ellsberg and the Secret History of the Vietnam War (2015) je pak počinem Stevea Sheinkina. Druhá světová válka hraje roli v knihách Phillipa Hoose The Boys Who Challenged Hitler: Knud Pedersen and the Churchill Club (2015), Caren Stelsonové Sachiko: a Nagasaki Bomb Survivor's Story (2016) a Susan Campbell Bartollettové Hitler Youth: Growing Up in Hitler's Shadow (2005). Súdánská občanská válka figuruje v polofiktivním díle Lindy Sue Parkové A Long Walk to Water (2010).

Populárně naučná literatura zahrnuje i dílo Stevea Jenkinse, který dětem přibližuje úžasný svět zvířat v několika knihách. Jsou jimi například *Down, Down, Down: A Journey to the Bottom of the Sea* (2008), *Living Color* (2007) či *Animals by the Numbers* (2016).

Afroamerické kultuře se věnují spisovatelé jako Kadir Nelson - *Heart and Soul* (2011), Jacqueline Woodsonová - *Brown Girl Dreaming* (2014), Carole Boston Weatherfordová - *Freedom in Congo Square* (2016), či Langston Hughes - *I, Too, Am America* (2012).

Laura Amy Schlitz získala ocenění za knihu příběhů *Good Masters! Sweet Ladies! Voices from a Medieval Village* (2007), která dětem přibližuje život ve středověké Anglii. Nástrahy novověku v nebezpečných a smrtelných chorobách jsou motivem Jima Murphyho – *An American Plague: The True and Terrifying Story of the Yellow Fever Epidemic of 1793* (2003) i Susan Campbell Bartollettové - *Terrible Typhoid Mary: A True Story of the Deadliest Cook in America* (2015).

2.2. Fiktivní literatura

Hlavní protagonisty fiktivních děl 21. století spojuje motiv vyčlenění ze společnosti, ať už je cílem jednotlivců proniknutí do či vymanění se z. Tyto pokusy jsou však ve velké většině případů jen prostředkem k objevení své vlastní identity. Takovou fikci pro děti ve Spojených státech tvoří například Pam Muñoz Ryanová, Rebecca Steadová, Christopher Paul Curtis, Richard Peck a jejich díla *Echo* (2015), *When You Reach Me* (2009), *Liar & Spy* (2012), *Goodbye Stranger* (2015), *The Madman of Piney Woods* (2014), *The Best Man* (2016). Do řad autorů píšících americkou fikci pro děti bezpochyby patří i Linda Sue Parková, Jason Reynolds, Sherman Alexie, Kwame Alexander, Jack Gantos, Richard Peck, Christopher Paul Curtis, Clare Vanderpoolová, Grace Linová, Susan Patronová, Lynne Rae Perkinsová, Rita Williams Garciaová, i Rick Riordan se svým známým hrdinou Percy Jacksonem. Zmínit lze rovněž částečně autobiografický román *The absolutely true diary of a part-time indian* (2007) Shermana Alexie.

Ve světě science-fiction svůj úspěch zaznamenávají především románové trilogie, případně tetralogie, postapokalyptické budoucnosti jako *Hunger Games* (2008 – 2010) napsané Suzanne Collinsovou, *Divergent* (2011), *Insurgent* (2012) a *Allegiant* (2013)

spisovatelky Veronici Rothové, či *The Maze Runner* (2009) a na ni navazující *The Scorch Trials* (2010) a *The Death Cure* (2011) vytvořené Jamesem Dashnerem. Antiutopické fikci se věnuje Cory Doctorow, fantasy tvoří například Cynthia Kadohataová. Ekologicky laděné jsou knihy Carla Hiaasena, například *Flush* (2005), *Hoot* (2002). Historickou fikci píše autoři jako Jacqueline Woodsonová, Matthew T. Anderson, Gary D. Schmidt a Sharon M. Draperová.

Knihy, ve kterých zaujímají zvířecí hrdinové stejné místo jako lidské jedinci, píše Kate DiCamillová. Z jejích děl lze zmínit především *The Tale Of Desperaux; Being the Story of Mouse, a Princess, Some Soup, and a Spool of Thread* (2003, Newbery Medal 2004) a *Flora & Ulysses: The Illuminated Adventures* (2013, Newbery Medal 2014). DiCamillová staví své zvířecí protagonisty do pozice bytostí s vlastní myslí, touhami či sny a vystavuje je jak úspěchům, tak selháním. Dílo *The One and Only Ivan* (2012) autorky Katherine Applegateové představuje osud gorily nížinné vytržené z přírodního prostředí. Podobný, a rovněž skutečností inspirovaný, příběh *Owen & Mzee: the True Story of a Remarkable Friendship* (2006) pochází z pera Isabelly Hatkoffové.

Obrázkové knihy 21. století se převážně věnují sociální problematice. Děti, dospělí či zvířata řeší každodenní problémy, objevují okolní svět nebo zažívají nevšední dobrodružství. Dobrodružství se objevuje v knihách Briana Selznicka – *The Invention of Hugo Cabret* (2007), *The Marvels* (2015), *Wonderstruck* (2011), Victorie Jamiesonové – *Roller Girl* (2015). Dalšími autory obrázkových knih jsou Shel Silverstein - *Every Thing on it* (2011), Lane Smith – *John, Paul, George & Ben* (2006), či Karen Englishová – *The Baby on the Way* (2005). Úspěšní jsou rovněž Brendan Wenzel, Philip C. Stead, Jon Scieszka, Ian Falconer, Lane Smith, Lynne Coxová, Peter Brown, Mac Barnett, Mary Lyn Rayová, Jerry Pinkney, Deborah Underwoodová, Chris Van Allsburg, Ed Young, Susan E. Goodmanová, Laura Numeroffová a další. I mezi obrázkovými knihami vznikají série, *Good Night Our World* věnovanou mnoha městům Spojených Států Amerických napsal Adam Gamble. K obrázkovým knihám přiřadíme i knihy poezie *Dark Emperor and Other Poems of the Night* (2010) nebo *Swirl by Swirl* (2011) Joyce Sidmanové.

U menších dětí si svou popularitu udržují i série dobrodružných příběhů Mary Pope Osborneové - *Magic Tree House* (1992 – 2006), Sary Pennypackerové – *Clementine* (2006 – 2015), *Flat Stanley* (2009), Davida A. Kellyho – *Ballpark Mysteries* (2011 - 2016) MVP – *Most valuable players* (2016 - 2017) či Marka Tolona Browna – *Arthur's Adventure* (1976 – 2011).

3. Současná severoamerická literatura pro děti a mládež v českých překladech

Následující kapitoly vychází z překladů děl zmiňovaných v kapitole Současná severoamerická literatura pro děti a mládež a jsou doplněny i o knihy vyznamenané Zlatou stuhou či nejčtenější tituly dle seznamu vystaveného v Městské knihovně v Letohradě.

3.1. Populárně naučná literatura

Literatura faktu z pera amerických spisovatelů není v českém jazyce výrazně zastoupena. Přesto česká nakladatelství vydala například motivační knihu na bázi Gardnerovy psychologie Každý je na něco chytrý (2011; Martin Škapa) Thomase Armstronga či příběhy světových géníů Omylem géniem (2013; Eva Vilches) Richarda Gaughana. Učit se ekologickému myšlení mohou děti z knihy Jacquie Winnesové I ty můžeš zachránit planetu (2008; Tomáš Kapic).

3.2. Fiktivní literatura

Z titulů fikce bylo v tomto století do českého jazyka přeloženo několik děl ze školního prostředí, ať už americký klasický titul Nortona Justera Podivuhodná výprava z pokoje až na kraj světa (2013; Dominika Křesťanová), či mezi dětmi velice oblíbené trable hlavních protagonistů ve vztahu ke škole autorů Jeffa Kinneyho, Maca Bernetta či Jamese Pattersona. Dobrodružství, záhady a cestování jsou pojátkem děl Caroline Carlsonové, Trentona Lee Stewarta a Maryrose Woodové. S protagonisty hledající vlastní identitu je možné se sejit v knihách Rebeci Steadové, Patricky Nesse, Meg Rosoffové, Lois Lowryové či Raquel J. Palaciosové. Tito hrdinové vyrůstají často v neúplných rodinách, jsou odmítáni vrstevíky a sami překonávají boj se svými emocemi, touhou po porozumění a hledáním skutečných hodnot života. Do českého jazyka je přeloženo i antiutopické dílo Coryho Doctorowa Malý bratr (2011; Aleš Heinz) či tvorba ekologicky smýšlejícího Carla Hiaasena Jak potopit Korálovou královnu (2007; Olga Turečková), Soví houkání (2006; Olga Turečková) a Chramst (2014; Olga Turečková).

Překládaná science-fiction zrcadlí oblibu knih jak mezi americkými, tak i českými čtenáři. Na žebříčku oblíbenosti rovněž vysoko figurují díla Suzanne Collinsové – Hunger Games: Aréna Smrti (2010; Michal Jedinák), Vražedná pomsta (2010; Zdík Dušek), Síla Vzporu (2011; Zdík Dušek) – Veronici Rothové – Divergence (2012; Radka Kolečková),

Rezistence (2012; Radka Kolečková), Aliance (2014; Radka Kolečková) – i Jamese Dashnera – Labyrint: Útěk (2014; Petr Kotrle), Labyrint 2: Spáleniště: zkouška (2014; Petr Kotrle), Labyrint 3: Vražedná léčba (2015; Petr Kotrle). V češtině ale vychází i Bohové Olympu (2012 - 2014; Dana Chodilová) Ricka Riordana, Měsíční kroniky (2012 - 2017; Martina Šimová, Jana Zejmanová) Marissy Meyerové, Enderova hra (1994 – 2010; převážně Petr Kotrle) Orsona Scotta Carda, Sedm divů světa (2013 – 2015; Šárka Dvořáková) Petera Lerangise či verze pro čtenáře mladšího školního věku Konečně doma (2015; Veronika Volhejnová) Adama Rexe.

Strom duchů (2015; Jarmila Emmerová) Raye Bradburyho, série Kniha prokletých zaklínačů (2011 – 2013; Jana Jašová, Patrick Frank) Kami Garcii či Twilight sága (2005 - 2009; Markéta Demlová) Stephanie Meyerové zastupují žánr fantasy, ve kterém výrazně dominuje příběh Meyerové.

S prvními láskami, vztahy, těžkými životními situacemi, někdy zastoupenými těžkou nemocí, jindy komplikacemi v rodinném životě, se setkáváme v dílech autorů dívčích románů. Trish Dollerová píše román Kde hvězdy stále září (2014; Iveta Poláčková), Katie McGarryová Jen si troufni (2014; Adéla Špínová), Beth Revisová Loď mezi hvězdami (2012; Petr Eliáš), Gary D. Schmidt Pod vlivem Jupiteru (2016; Lucie Schürerová) a Joyce Carol Oatesová Z těch zelených očí jde strach (2005; Dana Jelínková). V neposlední řadě stojí i John Green - spisovatel, který se stal se spoustou oceněných románů jako Hledání Aljašky (2013; Veronika Volhejnová), Papírová města (2014; Veronika Volhejnová) nebo Hvězdy nám nepřály (2013; Veronika Volhejnová) i v České republice vyhledávaným autorem.

Zvířecí tematika není populární pouze za oceánem, i u českých vydavatelů si získali své pevné místo zvířecí hrdinové v podání amerických autorek Kate DiCamillové i Katherine Applegateové. V českém jazyce nesou knihy názvy: Příběh o Zoufálkovi, aneb Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti (2007; Milan Žáček) Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství (2014; Milan Žáček) a Ivan je jen jeden (2014; překlad Petr Eliáš). Arnold Lobel těší dětské čtenáře v Čechách knihami o dvou přátelích Kvakovi a Žbluňkovi v knihách Kvak a Žbluňk se bojí rádi (2012; Eva Musilová) či Kvak a Žbluňk od jara do vánoc (2012; Eva Musilová). Netradiční příběh zpracovává i Frank Tashlin v knize Vačice, která se nesmála (2013, Jiří Dvořák). Svět koní figuruje především v četbě pro dívky, z amerických autorů je do českého jazyka překládána například Chris Plattová - S větrem o závod (2001; Alice Janatová), Noční hvězda (2012; Veronika Součková).

Komiksová tvorba zahrnuje v českém překladu oblíbeného psiho hrdinu Snoopyho Charlese M. Schulze – Svět podle Snoopyho: To nejlepší z komiksových stripů Peanuts 1970-1990 (2010; Petr Onufer). Dalšími komiksovými počiny vydané ve 21. století v českém jazyce jsou Dobrodružství rabiho Harveyho: Kreslená novela o židovské moudrosti a důvtipu na Divokém západě (2014; Roman Tadič) Stevea Sheinkina, Komiksová historie moderního světa: Od Kolumba až po americkou revoluci (2008; Tomáš Jeník) Larryho Gonicka nebo Pták a veverčák na útěku (2017; Vratislav Kadlec) Jamese Burkse.

Obrázkové knihy uvádí hrdiny lidské, zvířecí i zcela neobvyklé. Prasátko Olivie (2013; Veronika Kopečková, Gabriela Oaklandová) je výtvozem Iana Falconera, zatímco Ciara Floodová vsází na medvěda a králičí rodinu (2015; Jaroslav Kučera). Starší kniha, ovšem až nyní vydaná v českém překladu, Jak se Trivój smrškl (2015; Petr Eliáš), byla napsána Florence Parry Heideovou. Své obrázky nechávají ožít i Shaun Tan – Pravidla léta (2014; Ondřej Kavalír), Erik (2011; Eva Dejmková) – a Brian Selznick – Velký objev Huga Cabreta (2008; Drahomíra Michnová). Poezii nalezneme v knihách Shela Silversteina Jen jestli si nevynejšíš (2014; Stanislav Rubáš, Lukáš Novák, Zuzana Šťastná) a O stromu, který dával (2007; Dominik Böhm, Tomas Trejbal).

Autory sérií dobrodružných knih pro čtenáře mladšího školního věku jsou Mary Pope Osborneová – Magický domeček (2009 – 2011; Drahomíra Michnová), Sara Pennypackerová – Klementýnka (2015 – 2016; Eva Kadlecová), Brandon Mull - Příběhy z kouzelné obory (2010 – 2012; Hana Homolová), Jennifer Allison – Pátračka Gilda (2007 – 2013; Veronika Volhejnová). Daniel Handler, píšící pod pseudonymem Lemony Snicket, se zaměřil na děti staršího školního věku a nechal vzniknout sérii Řada nešťastných příhod (2001 – 2007; převážně Petr Hejný), která nepostrádá ani prvky sarkasmu a množství dětem neznámých slov a frází, která jsou jim však ihned osvětlena. Caroline Lawrenceová seznamuje čtenáře se životem ve starověkém Římě ve své sérii žánru historické fikce Záhady ze starověkého Říma, rovněž známou pod názvem Flavia Gemina (2006 – 2011; Hana Petránková).

4. Americká ocenění literatury pro děti a mládež

4.1. Newbery Medal

John Newbery se narodil roku 1713 v anglické vesnici Waltham St. Lawrence jako syn rolníka. Kořeny rodiny však sahaly i do profese vydavatelů knih. Touto cestou se vydal i John, který byl nejprve učněm, později majitelem nakladatelství v Londýně. Jeho největším přínosem v oblasti literatury pro děti a mládež bylo založení knihkupectví a nakladatelství, které se stalo jedním z prvních publikujících knihy věnované dětskému čtenáři. Jeho vlastní tvorba byla rovněž věnována převážně dětem. První publikací se v roce 1744 stala kniha *A Little Pretty Pocket Book*. Tato kniha obsahuje básně zaměřené vždy na jedno písmeno z abecedy. Každé liteře náleží dvě básně – první popisující činnost začínající na dané písmeno, druhá pak moralizující. Mezi další publikace autora patří například *The Newtonian System of Philosophy* (1761; vydáno pod jménem Tom Telescope), *Fables in Verse* (1765; publikovány pod pseudonymem Abraham Aesop) či dětský časopis *Lilliputian Magazine*. John Newbery zemřel 22. prosince 1767 v Londýně ve věku 54 let.

Newberyho medaili navrhl americké knihovnické asociaci ALA (American Library Association) Frederic G. Melcher. Rovněž přišel i s myšlenkou pojmenovat ji po anglickém vydavateli Johnu Newberym. Tento návrh byl asociací přijat a od roku 1922 je tato cena každoročně udělována jedné knize pro děti a mládež publikované v uplynulém roce. Oficiálním cílem Newbery medal je „Povzbudit originální tvůrčí práci v oblasti dětské literatury. Dále vyzdvihnout veřejnosti přínos dětské literatury, který si zaslouží stejné uznání jako poezie, drama či novely. A dát knihovníkům, kteří svou celoživotní prací slouží dětskému zájmu o četbu, příležitost povzbudit dobré spisy v této oblasti.“ Newbery medal se tak stala prvním oceněním knih pro děti a mládež.

Této bronzové medaili vtiskl podobu René Paul Chambellan. Každá vyhotovenina nese jméno jejího nositele, tedy vítěze, a datum udělení. Prvním oceněným dílem bylo *The Story of Mankind* (1921; Newbery medal 1922) amerického autora Hendrika Willema van Loona. Doposud posledním pak v roce 2017 *The Girl Who Drank the Moon* (2016), kterou napsal Kelly Barnhill.

Souběžně s Newbery medal je asociací ALA udělována od roku 1937 i Caldecott medal, která je vyznamenáním v oblasti ilustrátorské tvorby. Současně kromě vyhlášení

vítěze, vybírá ALA i čestná uznání v podobě Newbery Honor Books, kterých není předem stanovený počet.

Pro tuto práci jsou zásadní knihy oceněné v letech 2004 – 2016. V roce 2004 ocenění Newbery Medal získalo dílo *The Tale of Despereaux: Being the Story of a Mouse, a Princess, Some Soup, and a Spool of Thread* (2003) autorky Kate DiCamillové. O rok později se vítěznou stala kniha *Kira-Kira* (2004) spisovatelky jménem Cynthia Kadohataová. Lynne Rae Perkinsová napsala *Criss Cross* (2005) a stala se tak další vítězkou Newberyho medaile udělovanou v roce 2006. *The Higher Power of Lucky* (2006) Susan Patronové zvítězilo v následujícím roce. Dílo Laury Amy Schlitzové *Good Masters! Sweet Ladies! Voices from a Medieval Village* (2007) stálo na prvním místě v roce 2008. Rok 2009 znamenal ocenění tentokrát pro Neila Gaimana za knihu *The Graveyard Book* (2008). Spisovatelský počín Rebeci Steadové *When You Reach Me* (2009) obdržel cenu Newbery Medal v roce 2010. Po něm se vítězství ujala Clare Vanderpoolová s dílem *Moon over Manifest* (2010). V pořadí devadesátým titulem ohodnoceným Newbery Medal je *Dead End in Norvelt* (2011) Jacka Gantose. V následujících letech zvítězily knihy *The One and Only Ivan* (2012) Katherine Applegateové, *Flora & Ulysses: The Illuminates Adventures* (2013) Kate DiCamillové, *The Crossover* (2014) Kwame Alexandera a *Last Stop on Market Street* (2015) Matta de la Peñi. Doposud posledním laureátem Newbery Medal je Kelly Barnhillová s dílem *The Girl Who Drank the Moon* (2016).

5. Vítězná díla Newbery Medal v českých překladech

5.1. Kate DiCamillová – Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti

Autorkou knihy Příběh o Zoufálkovi je americká spisovatelka pro děti a mládež Kate DiCamillo. Katrina Elizabeth DiCamillo se narodila 25. 3. 1964 ve Philadelphii ve státě Pennsylvania. Kvůli častému zápalu plic, kterým trpěla jako malá, se její rodina roku 1969 rozhodla odstěhovat na klimaticky přijatelnější Floridu. Tam také vystudovala University of Florida. V roce 1994 se přestěhovala do Minneapolis ve státě Minnesota, kde doposud žije.

Tento příběh o lásce myši k lidské královské dceři, snu obyčejné dívky o životě princezny a touze krysy žít ve světle, napsala autorka roku 2003. Již o rok později, tedy v roce 2004, získalo toto dílo ocenění Newbery medal. Jak sama autorka uvádí na přebalu knihy, tuto knihu vytvořila pro syna svého blízkého přítele, který si přál příběh o neobyklém hrdinovi s velkýma ušima.

V příběhu, odehrávajícím se jak v krásách komnat, tak ve tmě spletitého bludiště podzemního vězení a domově krys ve fiktivním království Jej, se setkáváme s neobyklými postavami, z nichž každá se jiným způsobem vymyká z tradičního života svého společenství. Autorka postavám v knize přiřazuje jak kladné, tak záporné vlastnosti. Jen málokteré postavy jsou čistě negativní. Čistě pozitivní postavy se v knize dokonce vůbec nevyskytují.

První a nejdůležitější postavou je Zoufálek. Na rozdíl od ostatních myší nemá rád jedení knih. Poprvé si to uvědomuje, když ho jeho starší sestra Merlot učí jíst knihy. „*Napřed si ukousni trochu lepidla a to pak zajez ždibcem stránky. A tyhle klikyháky. Ty se úplně rozplývají na jazyku.*“ Zoufálek se zadíval na knihu a tu se stalo něco pozoruhodného. Čáry na papíře, „klikyháky“, jak je nazvala Merlot, se seskupily do tvarů. Tyto tvary se seskupily do slov a slova vytvořila lahodné a rozkošné slovní spojení: *Bylo nebylo.*¹⁷ Místo toho se tedy Zoufálek sytí příběhem o krásné panně a rytíři v blyštivé zbroji. Zoufálek také nikdy necupitá, ale klidně si vykračuje i v přítomnosti lidí. Miluje hudbu a při poslouchání krále, který hraje na kytaru své dceři, se dokonce přiblíží k lidem do těsné blízkosti. Nejenže s princeznou Hráškou mluví, dokonce ji nechá na sebe sáhnout. Všechny tyto okolnosti jsou příčinou Zoufálkova svržení do tmy hradního sklepení.

Několik let před Zoufálkem se ve sklepení narodil krysák jménem Šerosvit, zkráceně Rosvit. Autorka v knize uvádí důvod pojmenování tohoto hrdiny právě jménem Šerosvit. *Milý čtenáři, znáš význam slova „šerosvit“? Nahlédneš-li do slovníku, dozvíš se, že je to*

¹⁷ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 18

*uspořádání světla a tmy, kombinace tmy a světla. Krysám ale na světle nezáleží. Rosvitovi rodiče si při pojmenování svého synka trochu zavtipkovali.*¹⁸ Rosvit žije jako správná krysa až do té doby, kdy je přistižen žalárníkem Řehořem, jak překusuje jeho provaz, díky kterému se žalárník ve sklepení neztratí. Při dopadení Řehoř krysákovi před obličejem škrtne sirkou a u Rosvita to vzbudí touhu po životě ve světle. *Rosvit zůstal sedět na podlaze sklepení. Přišel o vousky na levé straně čumáku. Prudce mu bilo srdce, a ačkoli světlo zápalky pohaslo, pořád mu tančilo před jeho krysíma očima, i když je zavřel. „Světlo,“ pronesl nahlas. A potom slovo zopakoval ještě jednou. „Světlo.“*¹⁹ Jeho přítel, Botticelli Kruttosti, ale světlo nesnáší a tak mu dává rady, jak být správnou krysou a dobře mučit vězně. Toto umění spočívá v tom, že vězni nejprve nabídne přátelství, vyslechne ho a nabídne mu odpuštění. Nakonec ale vězni vše upře, hlavně to, co je pro něho nejdůležitější. Rosvit jednomu vězni ukradne jeho jedinou příkrývku, červený ubrus, a vytvoří si z něj plášť a na hlavu si dá místo koruny lžici. Takto vystrojený se seznámí s Binkou, která se má stát nástrojem jeho pomsty princezně. *„Mohu vás na chvíli pozdržet?“ Binka se podívala nalevo a potom napravo. „Tady dole,“ řekl Rosvit. Binka se podívala na zem. „Jejda,“ vyjekla, „ale ty jsi přece krysa, ne? A copak mě před nimi ten stařík právě nevaroval? „Dávej si pozor na krysy.“ říkal. „Pozvedla tácek o trochu výš, aby světlo svíčky dopadlo přímo na Rosvita, na zlatou lžici na jeho hlavě i na krvavě červený pláštík, který měl uvázaný kolem krku.“*²⁰

Třetí osobou je nepříliš inteligentní dívka Sviňka Drobinka. Binka, jak se jí jinak říká, je po smrti matky svým otcem prodána do služby k muži, jehož má oslovovat „strýčku.“ Zde se musí starat o ovce a o hospodářství, ale pro její lenost a špatně vykonanou práci, často i neprávem, obdrží od „strýčka“ pohlavek přes ucho. Díky tomu ztrácí sluch a nedokáže dobře plnit své povinnosti. „Strýček“ se nikdy o Binku nezajímá a nemá ji rád. Binka stále častěji sní o životě princezny s korunkou na hlavě. Tato touha je jejím malým světlem.

V knize je ale ještě jedna, velmi významná osoba, která ovlivnila život všech těchto třech zmíněných postav, a to empatická, hezká a hodná princezna Hráška, která ovšem nerada poslouchá příkazy. Královská dcera se stala objektem lásky myšáka, nenávisti krysáka a touhy Binky.

Vedlejší postavy, ne tak klíčové v příběhu, přesto ale ovlivňující život Zoufálka, jsou jeho matka Antoinette, otec Lester, bratr Vycházek a otec Hrášky, král Filip. Antoinette je myš

¹⁸ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti.* Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 71

¹⁹ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti.* Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 73

²⁰ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti.* Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 142

francouzského původu, která až příliš dbá na svůj vzhled. Miluje svého syna a bojí se o něho. Lester Tilling je zásadový myšák, který ctí myší zákon, a tak je iniciátorem odsouzení svého syna. Vzápětí ale svých činů hluboce lituje. Vycházek, stejně jako jeho otec, dbá tolik na myší zákony, že mu nevádí svědčit proti vlastnímu bratrovi před Myší radou a odvádět ho v černé kápi na smrt do sklepení. Otec princezny hrášky miluje svou dceru i svou zesnulou manželku, královnu Rozmarýnu. Z bolesti nad ztrátou ženy ale vydává nesmyslné příkazy. Nenávidí krysy a zakáže v celém království vařit polévku, kterou královna tak milovala.

Mnoho postav má své vlastní slovo, které nikdo jiný v knize neužívá a čtenáři tak mohou snadno odhalit, která postava právě mluví, aniž by muselo být zmíněno její jméno. Pro příklad Zoufálkův bratr Vycházek začíná téměř každou větu zvoláním „*Krucíš*“ (v anglickém originálu *Cripes*). Binka často používá slovo „*Jejda*“ (anglicky *Gor*). V závislosti na francouzském původu Zoufálkovi matky jsou v její přítomnosti použity francouzské výrazy jako „*Mon Dieu*,“ *jenom tohle jedno myšátko?*²¹ „*C'est moi? Proč musím být vším vinna zrovna já?*“²², jména francouzského původu mají i Zoufálkovi sourozenci, bratr Toulèse a sestra Merlot.

V knize často klade vypravěčka čtenáři otázky, nabádá ho k zamyšlení a snaží se mu usnadnit čtení méně známých slov jejich vysvětlením, pro příklad v situaci, kdy se Antoinette dívá na odchod jejího syna do sklepení. *Na poslední chvíli se Antoinette z mdlob probrala a zavolala za svým synkem jediné slovo. Tím slovem, milý čtenáři, bylo adieu. Víš, co Adieu znamená? Nedávej si práci se slovníkem, protože já ti to povím. Adieu je francouzský výraz pro sbohem.*²³

Autorka se stylizuje do role vševědoucího vypravěče. Dílo je tedy, stejně jako jeho anglický originál, napsáno v Er formě. DiCamillo se v knize zčásti snaží dokázat realitu příběhu a nebojí se vyjádřit krutost některých činů. Poukazuje na to, že každý čin, jakkoli velký, má své následky. Zároveň ale příběh vsazuje mimo realitu už jen díky personifikaci zvířat, která mohou promlouvat k lidem.

Dílo je rozčleněno na čtyři knihy, z nichž první vypráví příběh z hlediska Zoufálka, druhá z pohledu krysáka Rosvita a třetí je příběh očima dívky Sviňky Drobinky. Čtvrtá kniha je pak propojení všech třech pohledů a zároveň rozuzlením děje. Každá kniha je dále rozdělena na několik kapitol. Kompozice knihy je především paralelní, v každé knize totiž

²¹ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 9

²² DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3. str. 27

²³ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 53 - 54

nahlížíme na děj z perspektivy jiného hrdiny. Přesto, že je v knize čtvrté příběh vylíčen chronologicky, každá předchozí kniha se retrospektivně vrací o pár let před předchozí knihu. Konce prvních třech knih končí vždy ve stejném časovém prostoru.

V doušce, tedy závěru knihy, je odkryta hlavní myšlenka: „*Příběhy jsou světlo.*“ řekl žalárník Řehoř Zoufálkovi. *Milý čtenáři, já doufám, že ty jsi tu nějaké světlo našel.*²⁴

²⁴ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti.* Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.; str. 230

5.2. Neil Gaiman – Kniha hřbitova

I přesto, že Neil Richard MacKinnon Gaiman, narozený 10. 11. 1960, vyrůstal v Hampshire ve Velké Británii, žije nyní ve Spojených státech amerických poblíž města Minneapolis. Jeho současnou manželkou je Amanda MacKinnon Gaiman Palmerová, americká zpěvačka a performerka.

Už jako dítě měl Neil Gaiman vztah ke knihám a knihovnám. Svou kariéru spisovatele začínal jako novinář, tehdy ještě v Anglii, a vytvořil zde několik biografií. Autor se nyní věnuje především tvorbě pro děti a mládež a tvoří převážně díla v žánrech sci-fi, fantasy a horor. Mezi nejvýznamnější díla, která ovlivnila jeho tvorbu, patří komiks *Stormbringer* od Michaela Moorcocka či *Swamp thing*, česky přeloženo jako *Bažináč*, od Alana Moorea. Gaimanovým prvním dílem ve spolupráci s umělcem Davem McKeanem bylo *Violent Cases*, které vedlo ke vzniku *Černé orchideje* (*Black Orchid*). S tímto ilustrátorem spolupracoval pak ještě několikrát, mimo jiné například na *Knize hřbitova*, *Sandmanovi* či *Koralině* (*Coraline*). Kromě již uvedených děl je Neil Gaiman i autorem knih *Nikdykde* (*Neverwhere*), *Hvězdný prach* (*Stardust*), *Američtí bohové* (*American Gods*), či *Anansiho chlapci* (*Anansi boys*), dále sbírek povídek *Kouř a zrcadla* (*Smoke and Mirrors*) a *Křehké věci* (*Fragile Things*) a spolu s Michaellem Reavesem i díla *Mezisvět* (*Interworld*). Z děl, která doposud nevyšla v českém jazyce, lze zmínit například *The Day I Swapped My Dad for Two Goldfish* či *M is for Magic*.

Kromě psaní se Neil Gaiman věnuje například i filmu a televizi. Vytvořil scénář k televizní sérii *Nikdykde* a jeho dílo *Koralina* se stalo předlohou stejnojmenného animovaného filmu. Napsal a režíroval také dva krátkometrážní filmy s názvy *A Short Film About John Bolton* a *Statuesque*.

Bloomsbury Publishing prezentuje monolog Neila Gaimana o vytvoření *Knihy hřbitova*. Autor v něm uvádí, že cesta tvoření příběhu byla neuvěřitelně dlouhá. První myšlenka na knihu totiž vznikla, když bylo autorovi dvacet pět let a měl malého syna jménem Mike. Mike miloval jízdu na své tříkolce, ale protože bydleli v bytě nad obchodem a neměli zahradu, musel ho jeho otec vodit každý den přes cestu ke kostelu. Tam si mohl jezdit na tříkolce napříč hřbitovem. Jednoho dne si Gaiman uvědomil, že jeho syn je na hřbitově tak spokojený, jako by to byl jeho domov. Takto vznikla myšlenka na příběh o dítěti, které vyrůstalo na hřbitově mezi mrtvými lidmi podobně jako Mauglí mezi zvířaty v *Knize džunglí* od Rudyarda Kiplinga. Již podle názvu lze rozpoznat spojitost těchto dvou děl – *Kniha džunglí* (*The Jungle Book*) a *Kniha hřbitova* (*The Graveyard Book*). Také lze uvést, že stejně jako má Mauglí svého průvodce, medvěda jménem Balú, tak i Nik má svého moudrého

učitele, Silase. Záměrem autora bylo vytvořit knihu o životě i přesto, že v ní budou vystupovat lidé mrtví. Považuje ji za knihu o dospívání, učení a posouvání se dál. A tak Neil Gaiman vytvořil nejprve jednu stránku, ale uvědomil si, že se dosud nepovažuje za dostatečně dobrého spisovatele a dílo odložil. Až v roce 2003 se rozhodl k námětu vrátit. První kapitola, kterou napsal, byla kapitola čtvrtá, pak pokračoval od začátku a nakonec dokončil i kapitoly 5,6,7 a 8. Autor si později uvědomil, že by tuto knihu nenapsal jako mladý, protože si ještě neprošel rodičovstvím.

Tomuto dílu byla udělena cena Newbery Medal roku 2009, jeho český překlad však vyšel již roku 2008. Ilustrátorem oceněné knihy je Američan Dave McKean, s Knihou hřbitova je ale v britském vydání spojen ilustrátor Chris Riddell. Kromě zmíněné Newberyho medaile dílo získalo dalších několik ocenění, pro příklad Carnegie Medal, či Hugo Award za nejlepší novelu.

Hlavním protagonistou příběhu o dětství a dospívání chlapce vychovávaného duchy a dalšími obyvateli hřbitova je Nikdo, zkráceně Nik (v anglickém originálu Nobody – Bod). Nik je zvědavý, hodný, ale ne vždy poslušný chlapec, který touží po přátelích a rovněž si přeje objevit svět mimo hřbitov a dozvědět se více o své biologické rodině.

V příběhu figurují následující vedlejší postavy. Nikův opatrovník Silas, ani mrtvý, ani živý, velmi moudrý a hodný muž, který se ukáže být členem čestné stráže a boží pes. Scarlett Amber Perkinsová je jediná živá přítelkyně Nika, hodná, ale ne úplně spokojená se svým životem. Často se se svými rodiči stěhuje, a tak jí schází stálí přátelé. Slečna Lupescu, stejně jako Silas, nepatří ani mezi živé ani mezi mrtvé a je taktéž členkou čestné stráže. Tuto vzdělanou, moudrou, milou ženu si Nik velmi oblíbil, jako jediná mu říkala *Nimini*. Kromě Silase a slečny Lupescu jsou dalšími členy čestné stráže i Harún a Kandar, ti jsou však zmíněni pouze v sedmé kapitole knihy.

Další velmi důležitá, nikoli však kladná, postava je velmi pečlivý a cílevědomý Jack Frost (jako kameník Jay Frost), jeden z mnoha Jacků všech řemesel. Ostatními Jacky jsou Jack Dandy, Jack Ketch, Jack Tar a Jack Nimble.

Zvláštní osobou je paní na šedém koni, u níž autor nabízí čtenáři možnost uvažovat nad její identitou nejvíce se blížící smrti.

Prostředí děje je smyšlené, spojené s volbou námětu. Téměř celá kniha se odehrává na hřbitově na okraji anglického města. Výjimečně překročí Nik zdi hřbitova a objevuje postupně krásy i nástrahy města. Také dokonce navštíví školu a svůj rodný dům v Dunstanově ulici č. p. 33.

V knize autor přidává ke každé osobě, která se nachází na hřbitově, letopočty jejího

života či nápis psaný na náhrobku. Ve většině případů, se jedná o parentezi. Stejně tomu je i v následujícím případě. *Nik pohladil rukou kámen Thomase R. Stouta (1817 – 1851, Hluboce zelen všemi, kdo ho znali) a cítil, jak se mu v prstech drolí mech.*

Jinak prozaické dílo je také proloženo poetickými písněmi a krátkými verši. Například když Nik nadobro odchází ze hřbitova, zpívá mu Paní Owensová píseň na rozloučenou, stejnou, jakou mu zpívala jako malému dítěti před spaním.

*„Hajej můj maličký, houpy hou,
hvězdičky na nebi svítí,
až jednou vyrosteš, uvidíš svět
hádám, že se ti zlíbí...“²⁵*

V knize jsou naznačeny schopnosti, které Nik získal díky Svobodě hřbitova, velkým písmenem. Tento prvek se nachází například v kapitole šesté – Školní léta Nikoho Owense, poté, co zastrašil Mo a Dicka. *„To bylo dobré, zlato,“ řekl kdosi za ním, vysoká žena v bílém. „Napřed krásné Mizení. Potom Strach.“ „Děkuji. Nikdy předtím jsem Strach na živých lidech nezkoušel.“²⁶*

Pro vyjádření děsu, který vyvolává Sleer, používá autor v díle pro přímou řeč namísto uvozovek velká písmena. Tato postava o sobě hovoří ve třetí osobě čísla jednotného.

NIC NEPŘICHÁZÍ ZA SLEEREM PRO RADU. SLEER HLÍDÁ. SLEER ČEKÁ.²⁷

TOTO JE MÍSTO POKLADU. TOTO JE MÍSTO MOCI. TADY SLEER DRŽÍ STRÁŽ A ČEKÁ NA NÁVRAT SVÉHO PÁNA.²⁸

Děj knihy je vyjádřen v kompozici chronologické a celé dílo je rozděleno do kapitol. Každá kapitola knihy obsahuje životní mezníky Nika Owense a vyčleněné příhody z jeho života.

Příběh začíná v domě v Dunstanově ulici č. p. 33. Muž Jack zde zavraždil tři členy čtyřčlenné rodiny Dorianových, ale poslední obyvatel domu, malé batole, mu unikl na hřbitov. Muž Jack se snaží dokončit svou práci, ale ven ze hřbitova ho vyvádí Silas, ani mrtvý ani živý obyvatel hřbitova. Dítěte se ujímá paní Owensová, jež byla požádána duchem matky dítěte, aby se o batole postarala, společně se svým mužem a obhájí si před shromážděním mrtvých Svobodu hřbitova pro malého chlapce. Shromáždění svolí dát chlapci Svobodu hřbitova. *„Ano. V dobrém i ve zlém – a já pevně věřím, že to bude v dobrém – vzali pán a paní Owensovi toto dítě pod svou ochranu. K vychování toho maličkého bude potřeba víc než jen*

²⁵ GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 291

²⁶ GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 180

²⁷ GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 236

²⁸ GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 266

pár dobrých duší. Bude to práce,“ řekl Silas, „*pro celý hřbitov.*“²⁹ Silas mu dává jméno Nikdo Owens a přislíbí stát se jeho poručníkem, především proto, že jako jediný může ve světě živých obstarat Nikovi jídlo.

Ve třetí kapitole Silas odcestovává a o Nika se přichází postarat slečna Lupescu. Nik se cítí opuštěný a odmítá jíst jídlo, které mu slečna Lupescu připravuje. Z tohoto důvodu se připojí ke třem ghúlům a projde jejich branou do podsvětí hřbitova. Ghúlové chtějí přesvědčit Nika, aby se stal jedním z nich. „*Já chci domů,*“ řekl Nik, *když byly v písni zkonsumovány poslední zbytky.* „*Nechci tady být.*“ „*Neber si to tolik,*“ utěšoval ho vévoda z Westminsteru. „*Neboj, hlupáčku, slibuju ti, že jakmile se staneš jedním z nás, už si vůbec nevzpomeň, že jsi někdy měl nějaké doma.*“ „*Já si nepamatuju vůbec nic z dob, kdy jsem ještě nebyl ghúl,*“ přidal se čínský císař. „*Vůbec nic,*“ hlásil 33. prezident Spojených států. „*Budeš členem elitní skupiny těch nejchytřejších, nejsilnějších, nejstatečnějších stvoření, jaká kdy existovala,*“ chvástal se biskup z Bath a Wellsu. *Nika statečnost a moudrost ghúlů neohromovala. Byli ale silní a nadlidsky rychlí a byli všude kolem něho. Utéct jim by bylo zhora nemožné. Dohonili by ho dřív, než by uběhl deset metrů.*³⁰ Nika se jim nepodaří přesvědčit, a tak se rozhodnou ho donést do Ghúlheimu, tam ho zabít a, až shnije, i sníst. Těsně před Ghúlheimem ho ale zachrání létající noční zebouni a velký šedý pes, který se později ukáže být slečnou Lupescu. Tak se Nik dozvídá o nebezpečí, jímž jsou ghúlové a o Božích psech – lidech ani živých, ani mrtvých. Od této chvíle si také velmi začíná vážit slečny Lupescu, ke které dříve nechoval pozitivní city. Poznatky o hesle k otevření – „*Skagh! Thegh! Khavagah!*“³¹ – a zavření – „*Wegh Khârados!*“³² – brány ghúlů Nik využije na závěr knihy. V díle autor nevysvětluje význam těchto cizích slov ani jejich původ. Pravděpodobně se zde nejedná o slovní spojení v jazyce ghúlů, neboť se nejen s Nikem, ale i sami mezi sebou, baví ghúlové Nikovou rodnou řečí.

V poslední kapitole Nik, protože je již patnáctiletý, postupně ztrácí vlastnosti, které získal se Svobodou hřbitova, jako umění procházet hrobkami a vidět mrtvé. Silas mu zabalí kufr a Nik se rozloučí s ním, s matkou i otcem Owensovými, Lizou i s ostatními obyvateli hřbitova a vydává se do světa živých.

²⁹ GAIMAN, Neil. *Kniha hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 26

³⁰ GAIMAN, Neil. *Kniha hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 85

³¹ GAIMAN, Neil. *Kniha hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 77

³² GAIMAN, Neil. *Kniha hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.; str. 77

5.3. Rebecca Steadová – Až včera dorazíš

Rebecca Stead se narodila 16. ledna 1968 v New Yorku, zde také strávila dětství. Roku 1989 získala bakalářský titul na škole Vassar College v Poughkeepsie. Několik let byla obhájkyň. Díky této profesi se seznámila se svým nynějším manželem, advokátem Seanem O'Brienem. Po narození druhého syna opustila své původní zaměstnání a začala psát knihy pro dětské čtenáře. Mezi její nejznámější novely patří *When You Reach Me* (Až včera dorazíš), a dále *First Light*, *Liar & Spy* a *Goodbye Stranger*, které ovšem nebyly doposud přeloženy do českého jazyka. V novele *Až včera dorazíš* vyjadřuje svůj speciální obdiv americké spisovatelce Madeleine L'Engle: „*Ráda bych ovšem vyjádřila svůj zvláštní obdiv k neuvěřitelné představitosti a pracovitosti Madeleine L'Engleové, jejíž knihy mě uchvacují od dětství až dodnes a díky nimž jsem zatoužila (a stále toužím) být součástí záhad vesmíru.*“ Rebecca Stead dnes, stejně jako v dětství, bydlí v americkém Manhattanu, části New Yorku, spolu s manželem a dvěma syny, Jackem a Elim.

Knih *Až včera dorazíš* získala ocenění Newbery medal v roce 2010. Již roku 2009 se však stala vítěznou knihou ceny Massachusetts Children's Book Award. Český překlad vytvořila Lenka Adamíková v roce 2011.

Prostředí románu je zasazeno do amerického New Yorku v letech 1978 - 1979. Sama autorka rovněž dospívala v této americké metropoli právě v 70. letech. V knize se tak promítají i biografické prvky, jako například Mirandina brigáda v bageterii, či popis fakticky existujících ulic a budov v New Yorku v 70. letech 20. století.

Autorka pro svůj román zvolila Er formu a vypravěčkou učinila hlavní hrdinku Mirandu Sinclair. Miranda je dvanáctiletá dívka a žákyně základní školy v New Yorku. Miranda touží po blízké přítelkyni a snaží se vyrovnat se ztrátou nejlepšího přítele Sala. Její nejoblíbenější knihou jsou *Záhyby v čase*, která se odehrává napříč vesmírem a popisuje i cestování časem.

Dalšími postavami románu jsou Mirandina matka a její přítel Richard. Mirandina matka touží být právníčkou, doposud je ovšem pouze sekretářkou ve stejné právníkové firmě, kde je Richard právníkem. Richard, přestože v knize nenahrazuje Mirandě pravého otce, dokáže jí být oporou a jejich vzájemný vztah je velmi pozitivní.

Nedílnou součástí příběhu je nejlepší přítel Mirandy, Sal. Sal s Mirandou bydlí ve stejném domě a tráví spolu veškerý volný čas až do Salovy nehody. Jeho matka Luisa, pracovnice v domově důchodců, je dobrou přítelkyní Mirandiny matky.

Mezi Mirandiny vrstevníky a spolužáky patří Annemarie, Colin, Julie, Alice a Marcus.

Annemarie je dívka trpící epilepsií, která zpočátku nahrazuje Mirandě přátelství se Salem. Později se však vztah mezi oběma dívkami vyvine v opravdové přátelství. Colin neustále potřebuje být středem pozornosti, zajistí Mirandě a Annemarii brigádu v bagetárně u Jimmyho a dívky s ním zažijí několik komických situací. Julie je Afroameričanka s velkým sebevědomím. Zpočátku jsou s Mirandou v konfliktu a vzájemně se vyhýbají. Miranda však poté, co se spřátelí s Annemarií, postupně objevuje i kladné Juliiny vlastnosti a na konci příběhu se stanou rovněž dobrými přítelkyněmi., Markus Heilbroner je nejkomplikovanější postavou příběhu i přesto, že není hlavním hrdinou. Mladý Markus je žákem stejné školy jako Miranda, zajímá se o vědu, s Mirandou si povídá o cestování časem a o její knize. Je jediný, který bere její úvahy o tomto tématu vážně a tím k ní získává bližší vztah. Markus, zahloubaný do svých myšlenek, často nedomýšlí důsledky svého jednání.

Muž, Mirandou nazývaný „Uchechtanec,“ stojí stále na rohu ulice poblíž Mirandina a Salova bytu, neustále opakuje fráze „knihapytel“ a „kapsabota“ a vykopává jednou nohou do silnice. Ostatními obyvateli New Yorku je pohrdán a žije osamělým životem. Na konci příběhu je odhaleno, že je Markusem z budoucnosti, kterému se podařilo vrátit v čase a zachránit tak nejen Sala, ale i sebe samotného.

Další vedlejší postavy vyskytující se v příběhu jsou Jay Stringer, spolužák Mirandy, „Hrkačka“ – sekretářka ve škole, učitelé pan Tompkin a pan Anderson, zubař Bruce, Bella, přítelkyně Mirandiny matky a prodavačka místního obchodu s ovocem a zeleninou, u které Miranda občas vypomáhá a Jimmy, téměř apatický prodavač a majitel obchodu s bagetami, který sbírá dvoudolarové bankovky.

Kompozici knihy je možné označit jako paralelní. Děj knihy čtenář vnímá ve dvou rovinách, a to v rovině chronologické a retrospektivní. Miranda na jedné straně vzpomíná na vše, co se doposud odehrálo v jejím životě, na straně druhé žije svůj současný život a řeší každodenní problémy dvanáctileté dívky, ale i záhadu v podobě tajných dopisů od anonymního autora. V příběhu lze rozlišit současnost a události z minulosti díky času sloves. Současný příběh je popisován převážně přítomným časem, zatímco události týkající se minulosti časem minulým. V posledních kapitolách knihy se tyto dvě roviny sbíhají a vrcholí v Mirandině současnosti koncem dubna roku 1979. Celý příběh je rovněž jakýmsi deníkem, který hlavní hrdince napomáhá uspořádat si myšlenky a sepsat všechny důležité a detailní informace, jenž má napsat anonymnímu pisateli jí adresovaných dopisů. Důkazem, že kniha není samotným dopisem, může být následující úryvek: „*Jestli se někdy opravdu rozhodnu ti*

*ten dopis napsat, což se nejspíš nestane, budu ti vyprávět tenhle příběh.*³³ Mylný dojem mohou vyvolávat časté promluvy k pisateli a jeho přímé oslovení, vyjádřené nikoliv však jménem, ale pouze zájmenem „ty“.

Rozhodující okamžiky v knize jsou sepsány v kapitole Poslední vzkaz. Tato kapitola je svou strukturou stylisticky odlišná od kapitol ostatních. Jednotlivé věty, případně události, jsou očíslovány čísly 1 až 47.

25. *Uviděla jsem, jak Sal začal otáčet hlavu, a přesně jsem poznala okamžik, kdy si všiml nákladáku. Byl prakticky před ním. Jestli poběží dál, nákladák ho srazí. Na to, aby se obrátil, běžel moc rychle. Snad by ho mohlo zachránit, kdyby se zastavil na pětníku, ale to bylo naprosto nemožné.*

26. *Mozek mi zahřměl v hlavě: „Sala to zabije.“*

27. *„SALA TO ZABIJE.“*

28. SALA

TO

ZABIJE³⁴

Příběh začíná počátkem dubna roku 1979, kdy Mirandina matka obdrží pozvánku do soutěže Zlatá pyramida. Soutěž spočívá v hádání předmětů a kategorií ve dvojici se slavnou osobou. Miranda s Richardem téměř každý večer trénují s matkou a připravují ji na soutěž. Mirandu však trápí její rozpadlé přátelství se Salem a touží nalézt nové přátele. Brzy se spřátelí s Annemarií, Colinem, později i s Julií a Alicí. Nicméně potkává i velmi zajímavého chlapce Markuse, který uhodil Sala do břicha a Miranda mu dává za vinu jejich zničené přátelství. V průběhu děje ho však poznává hlouběji a začíná více chápat jeho pocity a myšlenky. Na pozadí celého příběhu se Miranda sama a bez cizí pomoci snaží rozluštit záhadu tajemných dopisů od neznámého autora, které jí nabádají rovněž k sepsání dopisu za účelem záchrany života jejího nejlepšího přítele. *Mirando, ve svém dopise musíš vykládat příběh – pravdivý příběh. Ted' ještě začít nemůžeš, protože většina z toho se ještě nestala. A ani potom není kam spěchat. Ale nečekej příliš dlouho, aby ti vzpomínky příliš nevybledly. Chci po tobě co nejvíc podrobností. Tahle cesta je těžká a musím tě poprosit o pomoc, dokud mám zdravý rozum. P. S. Víím, že sis můj vzkaz nenechala pro sebe. Žádám tě, abys o těch dalších s nikým nemluvila. Prosím. Nežádám to kvůli sobě.*³⁵

Vyvrcholení děje nastává v situaci, kdy Sal vběhne pod kola projíždějícího kamionu.

³³ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 17

³⁴ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 146

³⁵ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 66

Život mu zachraňuje „Uchechtanec“ z rohu ulice, který při této záchranné misi sám zahyne. Tato událost je klíčovým momentem, kdy si Miranda uvědomuje spojitost mezi „Uchechtancem“ a anonymním pisatelem jí mířených dopisů. Celý příběh uzavírá natáčení soutěže Zlatá pyramida. Doprovod Mirandině matce tvoří nejen Richard a její dcera, ale i Louisa a Sal, opět Mirandin dobrý přítel. Mirandině matce se v soutěži podaří vyhrát a získat vysněné peníze na společné plány. Podstatnější událostí je však okamžik, kdy Mirandě dochází veškeré události za poslední rok a najednou je schopna rozluštit záhadu o „Uchechtancově“ identitě. *„Skáču radostí, protože přesně v tu chvíli, kdy Dick Clark řekl: ‚Jedem,‘ jako by se ke mně natáhla nějaká neviditelná ruka a strhla mi závoj z tváře. A skoro na minutu jsem chápala všechno. Když vám přímo před obličejem nevisí závoj, je minuta dost dlouhá doba na to, abyste si uvědomili spoustu věcí.“*³⁶

³⁶ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 170

5.4. Katherine Applegate – Ivan je jen jeden

Knihu Ivan je jen jeden napsala Katherine Alice Applegate, spisovatelka narozená v městě Ann Arbor v americkém Michiganu 9. října roku 1956. Během svého života hodně cestovala a častokrát se stěhovala. Kromě Texasu, Californie, Floridy, Illinois či Minnesoty bydlela i jeden rok v Evropě, konkrétně ve městě Pelago v Itálii. Nyní žije s manželem Michaelem Grantem, který je taktéž spisovatelem, a dvěma dětmi, šestnáctiletou Julií a devatenáctiletým Jakem, v jižní Kalifornii.

Mezi její nejznámější díla patří knižní série Animorphs, která byla zfilmována roku 1998 a je i přeložena do češtiny. Na této knize se podílel i Kathrinin manžel a hlavní hrdina je pojmenován po jejich synu Jakeovi. Mnoho názvů je zde inspirováno její oblíbenou knihou Pán Prstenů od J. R. R. Tolkiena a lze zařadit do žánru sci-fi. Hlavní hrdinové mají schopnost proměnit se ve zvířata a setkávat se s mimozemšťany. Další díla, která proslavila Katherine Applegate, jsou sci-fi Remnants, fantasy Everworld, Rescoe Riley Rules – pravidla chlapce jménem Rescoe Riley a příhody z jeho života, nebo Home of the Brave.

Příběh o gorilím samci, který je po několik let vězněn v nákupním centru, má původ v reálném příběhu. V africkém Kongu pytláci odchytili dvě gorilí mláďata, která byla prodána majitelům nákupního centra B&I. Bohužel hned po příletu jedno z nich umírá a druhé se dostává do domácí péče. Velká gorila však není dobrým mazlíčkem, a tak končí v ohradě nákupního centra, ze kterého nevyjde téměř 30 let. Stává se zde oblíbenou atrakcí, avšak jeho obdivovatelé netuší, že takovéto prostředí není po psychické ani fyzické stránce vyhovující potřebám dospělého gorilího samce. (<http://www.zooatlanta.org/ivan>)

Poté, co se o tomto příběhu doslechla Katherine Applegate, rozhodla se zprostředkovat osud této gorily i dětskému čtenáři. A tak vznikla kniha Ivan je jen jeden, v anglickém originálu The One and Only Ivan. Jak sama autorka uvádí, příběh není zcela pravdivý. Přesto může dětský čtenář dostatečně porozumět chování a potřebám primátů. *„Když jsem začala psát o Ivanově smutném a osamělém životě, začal mi pod rukama vyrůstat úplně nový příběh. Alespoň na stránkách knihy, kde je koneckonců možné všechno, jsem chtěla dát Ivanovi (i když byl ještě uvězněný mezi stěnami své maličké klece) hlas, aby mohl svůj příběh vyprávět. Chtěla jsem mu dát někoho, koho bude moct chránit, a šanci být tím mocným gorilím samcem, kterým měl odjakživa být.“*³⁷

Kniha Ivan je jen jeden se stala vítězem prestižního ocenění Newbery medal v roce 2013 a možná i tento fakt přispěl k tomu, že kniha byla roku 2014 přeložena do českého

³⁷ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; poznámka autorky na konci knihy

jazyka.

Ivan se narodil v deštném pralese uprostřed střední Afriky. Žil v tlupě o deseti gorilách a jeho jméno znělo původně Bahno. *Rodičům netrvalo dlouho a taky mi vymysleli jméno. Každý den jsem kreslil, od rána do večera. Na kameny, na kůru a nebohé mámě na záda. Používal jsem k tomu mízu z listů. A taky šťávu z ovoce. Ale většinou jsem kreslil bahnem. A proto mi tak začali říkat: Bahno. Člověku to možná bůhvíjak nezní. Ale pro mě to znamenalo všechno.*³⁸ Jednoho dne se však u tlupy objevili lidé, zavřeli Ivana i jeho sestru Babu do bedny a odváželi je pryč. Odloučení od tlupy a náročnou cestu ze dvou mlád'at přežilo jen jedno – Ivan. Po krátkém období, kdy vyrůstal jako dítě u jednoho lidského páru, byl umístěn do svého „teritoria“ v nákupním centru jako lákadlo a atrakce pro lidi.

Příběh se odehrává převážně v Šapitó, obchodním centru a videoherně u exitu 8. Při vyprávění Ivana o své minulosti se dokonce na chvíli ocitá zpět v rodném deštném pralese ve střední Africe. V posledních kapitolách se děj přesouvá do prostředí zoologické zahrady.

Již z názvu vyplývá, že hlavním hrdinou knihy je Ivan, který rád maluje a považuje se za umělce. Chce být mocným gorilím samcem, takovým, jakým byl jeho otec. Vzpomíná, jaké to je být gorilou, i když jako gorila nemá moc vzpomínek.

Mezi nejdůležitější vedlejší postavy patří slonice Stella, sloní mládě Ruby, pes Bob a lidi Julia, George a Mack.

Stelle v knize věnuje Ivan velkou pozornost. Je mu nejen přítelkyní, ale i oporou. Díky tomu, že má svou klec hned vedle Ivana, často mu vypráví příběhy ze svého života. Je smířená se svým osudem v Šapitó, ale i přesto se stále snaží dívat na svět pozitivně.

Ruby, nové slůně v Šapitó, má pro Ivana po Stellině smrti zásadní význam, může ji ochraňovat a být díky ní alespoň zčásti mocným gorilím samcem. Ruby se dívá na Ivana jako na přítele a posléze i jako na ochránce. Baví ji hrát na babu a je velmi zvědavá.

Toulavý pes Bob se stal blízkým Ivanovým přítelem. Spává mu každou noc na břicho a ochotně vyslýchá jeho strasti i plány.

Julia ráda maluje. Má pochopení pro Ivanovy výtvary a rozumí mu tak, jak rozumí umělec umělci. George je uklízeč v obchodním centru a otec Julie. Je strhaný svou prací a unavený. Miluje svou dceru i manželku.

Majitel Šapitó a všech zvířat, Mack, chce, aby nákupní centrum vydělávalo, a dělá pro to vše. I za cenu toho, že ubližuje zvířatům, která má rád.

V příběhu mají svou roli i vycvičený pudl Smíšek, papoušek Thelma, ošetřovatelka ze

³⁸ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 116

ZOO Maya a na závěr i gorilí samička Kinyani.

Již na prvních stránkách autorka vystihla koncepci celého díla. Není pochyb, že se bude jednat o netradiční literární počín vyprávěný ústy gorily. *Jmenuju se Ivan. Jsem gorila. Není to tak jednoduché, jak to vypadá. Lidi mi říkají gorila od dálnice. Opice od osmého exitu. Ivan jedinečný, mocný gorilí samec. To jsou moje jména, ale ne já. Já jsem Ivan, prostě Ivan, a Ivan je jen jeden.*³⁹

Titul je psán v Ich formě, vypravěčem a průvodcem dějem je sám hlavní hrdina, Ivan. Dílo je založeno na personifikaci. Autorka dává lidské vlastnosti, především řeč, zvířatům. Ivan promlouvá se slony, psem či ostatními gorilami. Mezi lidmi a zvířaty však verbální komunikace zpravidla neprobíhá.

Celá kniha je napsána v kompozici chronologické. Dílo je rozděleno na drobné kapitoly, které mají povětšinou pouze jednu, výjimečně však až šest stran. V celé knize proto nalezneme 153 kapitol na 273 stranách. Tyto kapitoly mají velmi krátké, často jednoslovné názvy. Například: *pryč, plán, starosti, mimina, ona, či vědomí*. I odstavce, stejně jako kapitoly, jsou velmi krátké, často jen o jedné větě. Jednotlivé stránky na sebe navazují tak, jak plyne život hlavního hrdiny.

Text je složen jak z vět jednoduchých, tak ze souvětí. Díky zamýšlené jednoduchosti myšlení gorily nejsou souvětí složitá. Vše je jednoduše zformulováno a vhodně přiblíženo dětskému čtenáři. Patrné je to například ve vyprávění Ivana o svém dětství a dospívání mezi gorilami. *Gorilí dospívání je jako každé jiné dospívání. Děláte chyby. Odkáčete si je. Poučíte se z nich. A tak pořád dokolečka.*⁴⁰

Ke knize rovněž patří drobné ironické prvky, které vznikají díky Ivanově neznalosti lidského světa a kultury. Právě tyto detaily sice neposouvají děj, ale utváří zamýšlenou originalitu celého literárního díla. *Mack mi dá novou pastelku, žlutou, a pár kousků papíru. „Snad aby sis zas vydělal na živobytí, Picasso,“ zamumlá. Přemýšlím, kdo to asi je, ten Picasso. Má taky houpací pneumatiku jako já? Žere taky pastelky?*⁴¹

Hlavním cílem autorky bylo v knize přiblížit dětem potřeby primátů a touhu umět se vcítit do potřeb nejen ostatních lidí, nýbrž i zvířat. Všichni, jak vystihla v následující myšlence, totiž mají něco společného: *„Jsem lidoop, ty jsi taky lidoop a taky šimpanzi a orangutani a bonobové jsou lidoopi. Jsme všichni takoví vzdálení příbuzní, co si spolu moc nerozumějí.“*

³⁹ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 7,8

⁴⁰ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 118

⁴¹ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.; str. 42

5.5. Kate DiCamillová – Flora & Odysseus: Illuminovaná dobrodružství

Autorkou knihy Flora a Odysseus je Kate DiCamillo. Flora a Odysseus je, po Příběhu o Zoufálkovi, již druhé dílo autorky Kate DiCamillo oceněné Newbery medal. Mezi další spisovatele, kterým se podařilo dosáhnout tohoto ocenění za dvě svá literární díla, patří Lois Lowry, Katherine Paterson, Elizabeth George Speare, Elaine Lobl Konigsburg a Joseph Krumgold. Kate DiCamillo vytvořila několik dalších děl pro děti, pro příklad Because of Winn-Dixie, The Miraculous Journey of Edward Tulane, The Tiger Rising, Great Joy či The Magician's Elephant, dále sérii o seleti Mercy Watson a spolu s Alison McGhee je i autorkou Bink a Gollie, žádné ze zmíněných děl však nebylo dosud přeloženo do češtiny.

Autorka se stále kromě psaní věnuje i čtení knih ostatních autorů a nechává se jimi inspirovat. V dětství několikrát přečetla komiks Peanuts, jehož hlavním představitelem je pes – spisovatel Snoopy a jejím nejoblíbenějším knižním hrdinou byl Charlie Brown, osmiletý majitel Snoopyho. Kromě Charlese Schulze, autora Peanuts, jsou inspirací z dětského věku i spisovatelé Christopher Paul Curtis a Katherine Paterson. V dospělosti ovlivnili DiCamillo Anne Tyler a Isak Dinesen.

Kniha Flora a Odysseus získala ocenění Newbery medal roku 2014, tedy po deseti letech od ocenění díla Příběh o Zoufálkovi. Do češtiny byla kniha přeložena již roku 2013 Milanem Žáčkem. Text doprovázejí ilustrace, částečně komiksového charakteru, vytvořené Keithem Campbellem.

Kate DiCamillo byla v letech 2014 a 2015 jmenována do funkce národního ambasadora dětské literatury, anglicky National Ambassador for Young People's Literature.

Název Ulysses (česky Odysseus) 2000X je název existujícího typu vysavače, který vlastnila matka autorky. Na její počtu byl tak pojmenován nejen elektrospotřebič hrající významnou roli v ději, ale rovněž i hlavní hrdina knihy.

Odysseus je veverčák, který získal superschopnosti v podobě nadměrné síly a citu k poezii. Má neustálý hlad a má velmi rád svou záchránkyni Floru. Floru Belle Buckmanovou, druhého hlavního protagonistu, její matka nazývá cynikem. Flora o sobě na začátku děje i takto smýšlí, po sledu několika událostí u sebe však Flora nalézá několik vlastností, které se s povahou cynika nijak neshodují. „*Chci žít s tátou,*“ *zopakovala Flora. „Opravdu?“ zeptal se ještě jednou její táta. „Jen si posluž,*“ *odpověděla její máma. „Určitě mi to usnadní život.“ Usnadní mi to život. Tahle čtyři slova (tak nenápadná, tak jednoduchá, tak obyčejná) k Floře doletěla jako obrovské kusy kamene. Dočista cítila, jak se nahnula, když do ní narazila.*

*Zvedla ruku a zachytila se Odyssea. Využila ho, aby si udržela rovnováhu. „Nedoufej,“ zašeptala. Ale nebyla si jistá, v co vlastně sama nedoufá. Věděla jen to, že je cynik a že ji bolí srdce. Srdce cyniků ale bolet neměla.*⁴²

Vedlejšími postavami jsou Flořina matka Phyllis Buckmanová a otec George Buckman, dále William Spiver, Ťuťu Tickhamová a Dr. Meeschamová. Phyllis Buckmanová je spisovatelka romantických knih, která se obává o budoucnost své dcery. Chce, aby Flora měla lidské přátele a přestala číst dle jejího názoru nevkusný komiks. Otec George Buckman, žijící odděleně od Flory a Phyllis, je velmi specifická osobnost, neustále se představuje každému, koho potká. Stejně jako Flora má rád komiksy a miluje svou dceru. Paní Ťuťu Tickhamová je sousedka Buckmanových, miluje poezii. Je oporou pro Floru a opatrovnící svého prasynovce Williama Spivera. William Spiver je nový sused Flory, velmi vzdělaný, ale lehce otravný kluk, který trpí přechodnou slepotou. V příběhu se postupně velmi sbližuje s Florou. Jeho vědecký pohled na svět a realistické smýšlení často Floru přivádí k šílenství. Dr. Meeschamová je obyvatelkou stejného domu jako George Buckman. Je otevřená a optimistická doktorka filozofie, která vypráví Floře příhody z jejího dětství v Bloudobloudu (v anglickém originálu Blundermecen), ačkoli se často zdají být smyšlené. Toto rozhodnutí však ponechává autorka zcela na čtenáři. *„Všechno je možné,“ řekla dr. Meeschamová. „Když jsem byla malá holčička v Bloudobloudu, zázraky se děly každý den. Nebo každý druhý den. Nebo každý třetí den. Vlastně se někdy neděly vůbec, ani třetí den. Ale přesto jsme je očekávali. Víš, co ti chci říct? I když se neděly, očekávali jsme je. Věděli jsme, že zázraky přijdou.*“⁴³

Děj se odehrává převážně v domě Buckmanových a jeho bezprostřední blízkosti, dále v rezidenci Blixen, místě bydliště Flořina otce, a v místní restauraci s názvem K-obr-liha.

Příběh začíná narozeninami paní Tickhamové, která od svého manžela Donalda obdrží dar v podobě moderního vysavače Odysseus 2000X. Při jeho prvním použití však omylem přejede veverčáka. Flora, která na celou situaci přihlíží z okna, rychle vyběhne a rozhodne se veverčáka oživit. Díky komiksu Iluminovaná dobrodružství úžasného zářiče! a jeho příloze Můžou se ti stát strašné věci!! se Floře podaří probudit opět základní životní funkce u veverčáka a spolu s Ťuťu přihlíží nechtěné proměně obyčejné veverky v superhrdinu. Veverčáka si Flora rozhodne ponechat a pojmenovává ho podle elektrospotřebiče, díky kterému se u něho objevil cit, nadměrná síla, schopnost létat a láska k poezii. Tyto schopnosti

⁴² DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943.; str. 157

⁴³ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943.; str. 136 - 137

objevuje Flora společně s paní Tickhamovou a Williamem Spiverem. Jakmile se Flora dozví, že její matka požádala otce o zabití Odyssea, začíná Flora smýšlet o matce jako o úhlavním nepříteli a k Odysseovi získává ještě větší pouto.

Při cestě do Blixenu se Flora spolu s otcem a Odysseem zastaví v restauraci K-obrliha, kde servírka Rita provokuje Odyssea. Díky shodě nešťastných událostí se Odysseus zamotá do vlasů servírky a poté, co není jiného řešení, se rozhodne uletět. Po nárazu do dveří utrpí ovšem otřes mozku a tak Flora u otce v rezidenci vyhledá Dr. Meeschamovou, která ovšem není doktorkou medicíny, nýbrž doktorkou filozofie. Odysseus se probudí a spolu s Florou prožije neobvyklé odpoledne. Oba poslouchají neuvěřitelné příhody z údajného města Bloudobloud. V této rezidenci se však odehraje ještě jedna důležitá událost. Odysseus zachrání Flořina otce od kocoura jménem pan Klaus.

Po návratu domů nachází Flora matku opět u psacího stolu, ale tentokrát u ní sedí William Spiver a pomáhá jí s tvorbou románu. Flora tento fakt považuje za zradu a rozhodne se přestěhovat k otci. Její matka ji silně zasáhne nečekanou reakcí, když prohlásí, že jí Flořin odchod usnadní život. Tato situace se nakonec vyřeší smířením matky a dcery poté, co Odysseus zachrání paní Buckmanovou před divokým kocourem panem Klausem.

6. Čtenářství v České republice z pohledu PIRLS

Čtenářskou gramotnost na mezinárodní úrovni porovnává každých pět let průzkum PIRLS, tedy Progress in International Reading Literacy Study, zaštiťovaný Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků vzdělávání IEA.

6.1. Rámec posuzování čtenářské gramotnosti

Šetření posuzuje čtenářské dovednosti žáků čtvrtých tříd dle dvou hlavních účelů čtení, a to čtení vedoucí k literárnímu zážitku a čtení vedoucí k získání a využívání nabytých informací. Dále zahrnuje i čtyři typy procesu chápání. Jsou jimi soustředění se na konkrétní informace a jejich vyhledávání, tvoření přímých úsudků, interpretace a integrace myšlenek a informací a v neposlední řadě i hodnocení obsahu a textových prvků. Výzkum PIRLS hromadí informace v souvislosti jak se školním, tak s domácím prostředím. Do výzkumu byli zahrnuti rodiče, učitelé i ředitelé škol napříč kontinenty jako respondenti dotazníku o souvislostech výuky čtení.

6.2. Výsledky šetření PIRLS

Poslední šetření PIRLS se uskutečnilo na jaře roku 2016, jeho výsledky však nebyly doposud zveřejněny. Dosavadní údaje vychází z předchozího šetření probíhajícího v roce 2011. Jeho výsledky dokazují, že čtenářská úroveň na českých školách stoupla v porovnání s výsledky z roku 2001.

Tento výzkum prokazuje, že z hlediska genderové rozdílnosti ve většině zúčastněných států dosahují dívky čtvrtých ročníků lepších čtenářských výsledků než chlapci. Na území České republiky není rozdíl mezi pohlavími však natolik markantní. Průměrný zisk bodů u dívek je 549 v poměru k 542 bodům u chlapců. Tento rozdíl se dokonce zmenšil v porovnání s výzkumem z roku 2001, kdy rozdíl mezi průměrem dosažených bodů činil 12 namísto sedmi dosavadních.

Důležitou roli v rozvoji čtenářské gramotnosti dětí hraje podnětnost rodinného prostředí. Čeští rodiče se věnují přípravě dětí již před nástupem do školního vzdělávání, 40% rodičů dětem velmi často čte, povídá si s nimi a rozvíjí jazykové dovednosti, 60 % tyto aktivity uvádí jako občasné. Jen 14% rodičů tázaných dětí nerado čte knihy, 33% naopak považuje čtení za svou zálibu. Podobná čísla ukazují, že obliba čtení mezi dětmi se procentuálně téměř rovná dospělé populaci. Průzkum ukazuje, že 30% dětských respondentů rádo čte, zatímco nerado čte pouze 17%. Vzhledem k výzkumu PIRLS můžeme prokázat, že

většina dětí cítí alespoň částečnou jistotu při čtení i přesto, že čtení nepatří k jejich oblíbeným činnostem, pouhých 13% respondentů – žáků si je při čtení nejistých. Zásadní význam pro rozvíjení čtenářské gramotnosti má samotný čas strávený četbou.

To, zda bude klima pro výuku čtení efektivní, ovlivňuje nejen prostředí národa, domova, školy, třídy, ale i přístup samotných žáků. Svou roli v rozvoji čtenářské gramotnosti a vztahu ke čtení hraje bezesporu i vnitřní a vnější motivace. Existuje několik stránek vnitřní motivace. Záleží, zda se dítě na čtení dívá jako na příležitost k nabytí nových poznatků a jejich využití v budoucnosti, či jako na prostředek k úniku do jiných světů. Motivací mohou být i knihy podněcující myšlení či rodiče, kteří rádi poslouchají čtení. K četbě se cítí motivovaně 67% respondentů, zato 5% tvrdí, že žádnou motivaci ke čtení necítí. Motivací může být i přístup pedagoga ve třídě a jeho vztah k literatuře. Zajímavé je zjištění, že 45% respondentů – pedagogů přečte alespoň jednu dětskou knihu za měsíc pro svůj profesionální rozvoj.

Ve velké míře ke čtenářství přispívá dostupnost knih jak v domácím prostředí, tak ve školách, případně městských knihovnách. Z průzkumu PIRLS vyplývá, že 18% tázaných dětí má doma 100 a více dětských knih, pouze jedno procento tázaných má doma přístup k méně než 25 knihám. Kromě domácích knihoven mohou čtenářství podporovat i školy svou nabídkou knih. V České republice obsahuje 6% školních knihoven více než 5000 titulů knih, 55% knihoven vlastní více než 500 a zároveň méně než 5000 titulů knih, 23% má školní knihovnu s méně než 500 tituly, a 17% nemá školní knihovnu vůbec. 55% dotázaných pedagogů dokonce potvrzuje přítomnost knihoven třídních.

7. Čtenářské dílny

Čtenářské dílny představují způsob vyučování čtení a literatury v rámci českého jazyka vycházející z metod kritického myšlení. Šlapal v *Kritických listech* uvádí, že „*Je jednotlivou, ale velmi důležitou součástí celého Systému praktické češtiny, k němuž dále patří dílna psaní a dílna mluvení kombinovaná s mluvnicí. V dílně čtení žáci pravidelně čtou souvislé beletristické texty, přemýšlí, hovoří a píšou o nich. Myšlenkový základ pochází z materiálů RWCT, je však přepracován a doplněn o další praktické detaily.*“⁴⁴

Počet škol nabízejících žákům vyučování čtení a literatury pomocí čtenářských dílen vzrostl díky výzvě č. 56, vyhlášené MŠMT ČR roku 2015, s jednou ze svých klíčových aktivit – Čtenářské dílny jako prostředek ke zkvalitnění čtenářství a čtenářské gramotnosti.

⁴⁴ ŠLAPAL, Miloš. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. Praha, 2007, (27), 52. DOI: 11198. ISSN 1214-5823.

Praktická část

1. Čtenářské dílny v praxi

Čtenářské dílny představují způsob vyučování čtení a literatury v rámci českého jazyka vycházející z metod kritického myšlení. Šlapal v Kritických listech uvádí: „*Je jednotlivou, ale velmi důležitou součástí celého Systému praktické češtiny, k němuž dále patří dílna psaní a dílna mluvení kombinovaná s mluvnici. V dílně čtení žáci pravidelně čtou souvislé beletristické texty, přemýšlí, hovoří a píšou o nich. Myšlenkový základ pochází z materiálů RWCT, je však přepracován a doplněn o další praktické detaily.*“⁴⁵

Terminologie užitá v diplomové práci vychází z vlastní praxe autorky, inspirována je ale i článkem Mgr. Miloše Šlapala⁴⁶, a částečně převzata ze semináře Mgr. Kamily Zemanové a Mgr. Pavly Samotánové.

1.1. Výběr knihy

Důležitou podmínkou pro úspěšnost čtenářských dílen je, aby si každé dítě doneslo svou vlastní rozečtenou knihu. Pro situace, kdy děti nemají žádnou knihu doma, nechodí do knihovny, je třeba zavést malý knižní fond ve třídě, ze kterého by děti, alespoň zpočátku, mohly čerpat. Každá třída by tak měla mít nabídku knih různých žánrů, náročností i šířek, která by odpovídala čtenářské úrovni třídy. Od knih pro nejslabší čtenáře po knihy pro čtenáře náročné. Jistě všechny děti zpočátku nebudou mít svou vlastní oblíbenou knihu, někdo čte jen velmi nerad a z donucení, ale i takovýmito dětem je třeba tento názor nebrat. Výběr knih ponecháváme čistě na dětech, měly by však volit četbu beletristickou. Nelze použít knihy jako například encyklopedie či slovníky, ve kterých se nedá sledovat vývoj děje. Tyto knihy nepropojují hlavní a vedlejší postavy a pravděpodobně ani prostředí. Ideálním výsledkem chápeme nalezení vyhovujícího žánru na základě vlastního přesvědčení a po přečtení různých titulů napříč žánry.

1.2. Struktura čtenářských dílen

Čtenářské dílny jsou časově dotovány 45 minutami v rámci jedné hodiny českého jazyka týdně. Dílčí části dílen nejsou časově přesně definovány, mohou být proměnlivé

⁴⁵ ŠLAPAL, Miloš. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. Praha, 2007, (27), 52. DOI: 11198. ISSN 1214-5823.

⁴⁶ ŠLAPAL, Miloš. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. Praha, 2007, (27), 52. DOI: 11198. ISSN 1214-5823

v rámci potřeb konkrétní hodiny. Struktura čtenářské dílny má svou pevnou a pohyblivou část. Pevná část zahrnuje úvodní minilekci, vlastní četbu a reakci na četbu, pohyblivá pak referát o knize a úryvek z knihy.

1.2.1. Úvodní minilekce

V úvodní lekci dětem představujeme dílčí úkol čtenářské dílny. Úkoly představují například práci s dějem knihy, prostředím, či protagonisty knihy. Do úkolů však můžeme zahrnout i jazyk knihy či skladbu literárního díla.

1.2.2. Vlastní četba

Vlastní četbou myslíme čas vyhrazený pro samostatnou četbu žáků, která je časově ohraničena podle vlastností třídy, věku dětí a náročností úkolu. Trvá zpravidla 15 až 30 minut.

1.2.3. Odezva na četbu

Po četbě následuje fáze plnění úkolu, sdílení a závěrečné hodnocení. Plnění úkolu může probíhat písemně, kdy děti zaznamenávají výsledky do sešitů čtení či podvojných deníků. Někdy úkol spočívá pouze v mluveném slově či v uměleckém vyjádření.

1.2.4. Referát o knize

Referát o knize si připravují samy děti a představují svou právě dočtenou knihu ostatním spolužákům. Vedeme děti k přesnému vyjadřování, používání spisovného jazyka a zachování dané struktury referátu. Koncept referátu může vypadat následovně:

- Název díla
- Jméno a příjmení autora
- Stručný děj knihy bez vyzrazení rozuzlení zápletky
- Vlastní názor na knihu

V pokročilejších ročnících můžeme od dětí vyžadovat například i rok vydání knihy, nakladatelství, národnost autora, jméno a příjmení ilustrátora, případně překladatele. Dalšími náměty na zařazení mohou být: odkud se o knize čtenář dozvěděl, jak knihu hodnotí z hlediska náročnosti, komu je kniha určena a komu by ji doporučil, zda má kniha pokračování, kolik má stran či jak dlouho ji čtenář četl.

Po přednesení referátu je třída vyzvána, aby kladla přednášejícímu čtenáři otázky. Čtenář si sám vybere spolužáky, na jejichž otázky odpoví. Množství tazatelů můžeme v libovolné míře omezit. Otázky spolužáků se musí týkat knihy, o které referát zazněl, případně vztahu čtenáře k dané knize. Například: *Jak vypadal hlavní hrdina? Kdo zachránil Nikovi život? Jakou postavu sis v knize oblíbil/a? Zdála se ti kniha náročná na čtení? Jaká kapitola / část knihy tě nejvíce zaujala? Kdo ti knihu doporučil? Atd.*

1.2.5. Úryvek z knihy

Úryvek z knihy předčítá buď sám učitel, nějaké dítě či celá skupina žáků. Na ukázce učitel demonstruje možnost řešení zadaného úkolu. Délku úryvku volíme podle funkčnosti, účelovosti a praktičnosti využití. Ukázka by měla odpovídat věku čtenářů, nevybíráme ani příliš složitý, ani banální text. V jiných případech může být text pouze povahy motivační, navozující žádanou atmosféru.

1.3. Expresivní čtenářské dílny

Expresivní hodinu čtenářských dílen lze připravit několika způsoby a vždy záleží pouze na osobnosti učitele. Dílnu lze zahájit krátkým poutavým příběhem, který dětem předčítáme, a následně si o něm společně povídáme. Nejedná se nám o obsah příběhu, ale o pocity, které vyvolává. Řízenou debatu usměrňujeme předem promyšlenými otázkami, nad kterými se děti zamýšlí. Příkladem mohou být otázky: *Jak ses cítil při čtení tohoto příběhu? Co tě zaujalo? Jak sis představoval místo, na kterém se děj odehrával? Co ti bylo na knize sympatické? Zajímá tě, jak bude příběh pokračovat?* Nevolíme velké množství otázek, pouze několik motivačních. Po položení otázky nastává chvílka ticha poskytující dětem čas potřebný k nalezení své vlastní odpovědi. Můžeme pár dětí vyslechnout, na jejich odpovědi však nereagujeme. Žádná odpověď není špatná.

Samostatné četbě je v expresivní čtenářské dílně věnován pouze krátký časový interval na sžití se s novým prostředím. Děti si naleznou pohodlné místo ve třídě, které není omezené počtem židlí. Děti mohou sedět na podlaze, na koberci, u radiátoru, u zdi, ležet na břiše či na zádech nebo dokonce stát, pokud jim to vyhovuje. Po krátké četbě volíme nejprve otázky týkající se pocitů dětí vzhledem k okolnímu prostředí. *Cítil ses při čtení pohodlně? Co se ti líbilo? Stihl ses do knihy začíst? Co tě od čtení rušilo?* Nezalekněme se odpovědí typu: *Knihy mě nebaví, nechci ji číst. Nemám rád čtení.* Jiné negativní reakce, které už nám mohou být

vodítkem, jsou například: *Petr se stále hýbal a tím mne rušil. Poloha pro mne byla nepohodlná. Nedokážu se soustředit, když sedím proti oknu / Jirkovi.*

1.3.1. Pravidla dílny čtení

Vzhledem k charakteru expresivní dílny čtení se nám zde otvírá prostor i pro tvorbu pravidel čtenářských dílen obecně. Vycházíme z pocitů dětí a odpovědí na položené otázky. Na každé třídě záleží, jaká pravidla považuje za důležitá, pilířem je však úplný klid na četbu a snaha o vnímání děje knihy. Pravidla by měla být vystavená ve třídě ve formě odrážek či vět. Nejčastěji se setkáme s následujícími pravidly v různých variantách:

- Najdu si libovolnou polohu a místo ve třídě.
- Po celou dobu čtu.
- Jediný povolený ruch je otáčení stránek.
- Žádné pití ani dotazy během čtení.
- Při minilekci poslouchám a po čtení splním zadaný úkol.

2. Náměty na využití vybraných děl v pedagogické praxi

Vybrané náměty si kladou za cíl poskytnout inspiraci k práci v hodinách čtenářských dílen na prvním stupni. Jednotlivé náměty jsou zpracovány v souladu s očekávanými výstupy žáka formulovanými v RVP ZV předně pro druhé období prvního stupně. Pro tuto práci jimi jsou v oblasti literární výchovy tyto:

- žák vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je,
- žák volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma,
- žák při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy.⁴⁷

V oblasti komunikační a slohové výchovy pak následující:

- žák čte s porozuměním náročné texty potichu i nahlas
- žák rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává
- žák reprodukuje obsah přiměřeně složitě sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta
- žák rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace
- žák píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry.⁴⁸

Klíčové kompetence uvádíme rovněž souhrnně.

Kompetence k učení – Na konci základního vzdělávání žák:

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti.
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.⁴⁹

⁴⁷RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

⁴⁸RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

Kompetence k řešení problémů – Na konci základního vzdělávání žák:

- vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností.
- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.
- samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.⁵⁰

Kompetence k řešení problémů – Na konci základního vzdělávání žák:

- vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností.
- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.
- samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.
- ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů.
- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí.⁵¹

⁴⁹ RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

⁵⁰ RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

⁵¹ RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

Kompetence komunikativní – Na konci základního vzdělávání žák:

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.
- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.
- využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.⁵²

Kompetence komunikativní – Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.
- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.
- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.⁵³

Kompetence občanské – Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit.⁵⁴

⁵² RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

⁵³ RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

Každému námětu jsou samostatně stanoveny základní vzdělávací cíle kognitivní, afektivní, případně psychomotorické.

Práce rovněž poskytuje informace o časové dotaci lekce, náročnosti vzhledem k věkovým a intelektuálním schopnostem žáků, a možnosti hodnocení lekce ve fázi přípravy. Ve zpětném pohledu nabízíme hodnocení z praxe a ukázky vypracování úkolů žáky, záměrně jsou použita díla zdařilejší i méně povedená. Průvodní výňatek z díla je vyznačen kurzivou pro snadnější orientaci v textu.

⁵⁴ RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

2.1. Kate DiCamillová – Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti

2.1.1. Námět „Dopis Zoufálkovi“

NÁŠ PŘÍBĚH ZAČÍNÁ uvnitř hradních zdí, narozením myši. Malého myšáka. Posledního myšáka, který se narodil svým rodičům, a jediného, který se ze svého vrhu narodil živý.

*„Kde jsou moje děti?“ zeptala se vyčerpaná máma, když se dočkala konce utrpení.
„Ukažte mi moje děti.“*

Táty myšák jediného maličkého tvorečka zvedl v pacce.

„Je tu jen tenhle,“ řekl. „Ostatní jsou mrtví.“

„Mon Dieu, jenom tohle jedno myšátko?“

„Jenom jedno. Dáš mu nějaké jméno?“

„Celá ta dřina byla úplně nadarmo,“ povzdechla si máma. „To je ale smutné. Jaká deziluze.“ Byla to francouzská myš, která kdysi dávno přijela na hrad v zavazadle jedné francouzské diplomatické návštěvy. „Deziluze“ bylo jedním z jejích nejoblíbenějších slov. Používala ho často.

„Dáš mu nějaké jméno?“ zeptal se táta ještě jednou.

„Jestli mu dám jméno? Jestli mu dám jméno? Ovšemže mu dám jméno, ale umře jako ti ostatní. Ach, to je smutné. Ach, jaká tragédie.“

Máma myš si přiložila k čumáku kapesník a potom si jím zamávala před očima. Popotáhla. „Dám mu jméno. Ano. Pojmenuju ho Zoufálek, na výraz všeho toho smutku, všeho toho zoufalství, které tu panuje. Kdepak mám zrcadlo?“

Manžel jí podal střípek zrcadla. Máma myš, která se jmenovala Antoinette, se podívala na svůj odraz a hlasitě zalapala po dechu. „Toulèse,“ obrátila se na jednoho ze svých synků, „dones mi taštičku s líčidly. Ty oči mi nahánějí strach.“

Zatímco si Antoinette líčila oči, táta myšák položil Zoufálka na lůžko z cárů deky. Hradním oknem zazářilo dubnové slunce, sice slabé, ale odhodlané, protáhlo se dírkou ve zdi a položilo na myšáčka zlatý prst.

Ostatní starší myši děti se kolem Zoufálka shlukly a upřely na něho oči.

„Má moc velké uši,“ poznamenala jeho sestra Merlot. „To jsou největší uši, jaké jsem kdy viděla.“

„Podívejte,“ zvolal bratříček jménem Vycházek, „má otevřené oči. Tati, on má otevřené oči. Ale otevřené by je mít neměl.“⁵⁵

To je pravda. Zoufálek oči mít otevřené neměl. Ale on je otevřené měl. Upíral je na slunce, které se odráželo v mámině zrcadle. Světlo dopadlo na strop v oválu jasné záře a on se při pohledu na tuhle podívanou usmíval.

„Něco s ním není v pořádku,“ řekl táta. „Nechte ho na pokoji.“

Zoufálkovi sourozenci před nově narozenou myšlenkou ustoupili.

„Tehle je poslední,“ prohlásila Antoinette ze své postele. „Žádná další myšátka už mít nebudu. Přepadá mě z nich deziluze. Zasazují tvrdé rány mojí kráse. Ničí můj vzhled. Tehle je poslední. Víc už ani ránu.“

„Poslední,“ zopakoval táta. „A brzy umře. Nemůže přežít. S těma svýma otevřenýma očima.“

Ale, milý čtenáři, on přežil.

A toto je jeho příběh.⁵⁶

(...)

ZOUFÁLEK TILLING PŘEŽIL.

Ale jeho existence zavdala v myším společenství důvod k řadě spekulací.

„To je ta nejmenší myška, jakou jsem v životě viděla,“ pronesla jeho teta Florence. „Vždyť je to k smíchu. Žádná myš nebyla nikdy tak maličká. Dokonce ani nikdo z Tillingů.“ Přimhouřenýma očima se zadívala na Zoufálka, jako by očekávala, že jí úplně zmizí z očí. „Žádná myš,“ řekla ještě jednou. „Nikdy.“

Zoufálek jí s ocáskem obtočeným kolem nohou opětoval pohled.

„A taky má velké uši,“ podotkl jeho strýc Alfréd. „Podle mého vypadají spíš jako oslí uši.“

„To jsou přímo obludně velké uši,“ přitakala teta Florence.

Zoufálek zahýbal ušima.

Teta Florence vyjekla.⁵⁷

„Prý se narodil s otevřenýma očima,“ zašeptal strýc Alfréd.

Zoufálek na strýčka vyvalil oči.

⁵⁵ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 9,10.

⁵⁶ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 12.

⁵⁷ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 13.

„To není možné,“ odpověděla teta Florence. „S otevřenýma očima se nikdy nenarodila žádná myš, jedno zda malá nebo obludně ušatá. To se prostě nesluší.“

„Jeho táta Lester říká, že na tom není moc dobře,“ dodal strýc Alfréd.

Zoufálek kýchl.

Nic na svou obranu neříkal. Jak by taky mohl?

Všechno, co jeho teta se strýcem říkali, byla pravda. Opravdu byl směšně malý. Uši měl přímo obludně velké. Vážně se narodil s otevřenýma očima. A byl neduživý. Kašlal a kýchal tak často, že v jedné pacičce pořád nosil kapesník. Míval teploty. Omdlával při hlasitých zvucích. A největší znepokojení vyvolával tím, že neprojevoval zájem o věci, o které by myš zájem projevovat měla.

Nemyslel pořád na jídlo. Nebyl posedlý pátráním po každém drobku. Zatímco se jeho větší a starší sourozenci krmili, Zoufálek stál s hlavou nakloněnou do strany a ani se nehnul.

„Slyšíte ten krásný, překrásný zvuk?“ ptal se.

„Já slyším, jak lidem padají od pusy drobky koláče a bubnují na zem,“ odpověděl jeho bratr Toulèse. „Tohle já slyším.“⁵⁸

(...)

Merlot vzala svého bratra Zoufálka do hradní knihovny, kam světlo proudilo vysokými, úzkými okny a dopadalo na zem v jasných žlutých skvrnách.

„Pojď za mnou, bratříčku,“ řekla Merlot, „vysvětlím ti ty největší figly při okusování papíru.“

Merlot se vyškrábala na židli a z ní přeskočila na stůl, kde ležela obrovská otevřená kniha.

„Tudy, bratříčku,“ pobízela ho, když se vydrápala na stránky knihy.

A Zoufálek ji následoval ze židle na stůl a na stránku.

„Takže,“ začala Merlot. „Tohle lepidlo je jedna báseň a okraje papíru jsou chrupavé a dobroučké, koukej.“ Ukousla okraj stránky a potom se obrátila na Zoufálka.

„Teď ty,“ vybídla ho. „Napřed si ukousni trochu lepidla a to pak zajez ždibcem stránky. A tyhle klikyháky. Ty se úplně rozplývají na jazyku.“⁵⁹

Zoufálek se zadíval na knihu a tu se stalo něco pozoruhodného. Čáry na papíře, „klikyháky“, jak je nazvala Merlot, se seskupily do tvarů. Tyto tvary se seskupily do slov a slova vytvořila lahodné a rozkošné slovní spojení: Bylo nebylo.

⁵⁸ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 14.

⁵⁹ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 17.

„Bylo nebylo,“ zašeptal Zoufálek.

„Co?“ zeptala se Merlot.

„Nic.“

„Jez,“ poručila mu Merlot.

„To za žádnou cenu nemůžu,“ odvětil Zoufálek a od knihy ucouvl.

„Proč ne?“

„Viš,“ řekl Zoufálek. „Zničilo by to vyprávění.“

„Vyprávění? Jaké vyprávění?“ Merlot na něho nevěřicně hleděla. Na konci jednoho rozhořčeného vousku se jí chvěl kousíček papíru. „Je to přesně, jak říkal táta, když ses narodil. Něco s tebou není v pořádku.“ Otočila se a odcupitala z knihovny, aby se rodičům svěřila s touhle nejnovější deziluzí.

Zoufálek čekal, dokud nezmizela, a potom natáhl pacičku a dotkl se těch nádherných slov. *Bylo nebylo.*

Zachvěl se. Kýchl. Vysmrkal se do kapesníku.

„Bylo nebylo,“ řekl nahlas a vychutnával si zvuk, který pronesl. A potom, zatímco přejížděl po každém slově packou, si přečetl příběh o krásné princezně a statečném rytíři, který jí slouží a ctí ji.⁶⁰

Podle kognitivních cílů by měl žák napsat dopis hlavnímu protagonistovi knihy a aplikovat své vědomosti o slohovém útvaru dopisu. Afektivní cíle prezentujeme na úrovni přijímání, reagování i hodnocení. Děti chtějí dobrovolně reagovat a přejímat hodnoty z příběhu do svého života.

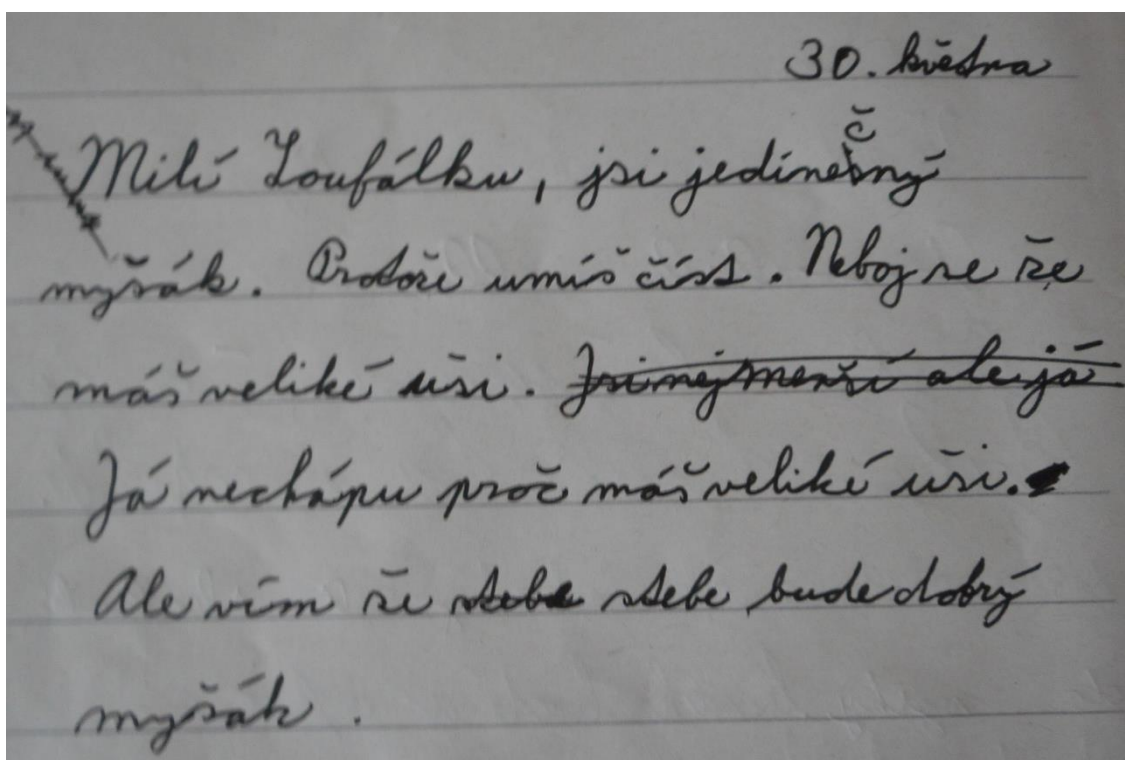
Námět je postaven na poslechových a písemných aktivitách. V opozici ke klasické hodině čtenářských dílen stojí poslechová hodina, ve které je dětem ve fázi samostatného čtení předčítán text. Apelujeme na děti, aby i přes jiný průběh hodiny stále dodržovaly stanovená pravidla čtenářských dílen. Namísto soustředěného čtení však nastupuje naslouchání. Text je pomalým tempem předčítán žákům. Po doznění příběhu je posluchačům ponechán čas na zpracování příběhu. Zdržíme se kladení otázek, shrnutí děje či vyzdvihování jednotlivých částí příběhu. Úkolem dětí je následně sepsat krátký dopis Zoufálkovi. Mohou hlavnímu hrdinovi vyprávět svůj příběh, své zážitky z poslechu, sdělovat mu své pocity či klást otázky. Hodnocení probíhá v malých skupinkách, dvou až tří členných, ve kterých děti mohou sdílet své dopisy se spolužáky.

⁶⁰ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 18.

Cílem námětu je zapojit děti do komunikace s hlavním hrdinou knihy a nechat je konfrontovat své zážitky z poslechu v dopisu. Během poslechu chce námět pomoci dětem soustředit se na podstatu děje. Méně zdatným čtenářům tak nabídnout vyrovnanou šanci uspět v plnění úkolu, při kterém by mohla být četba překážkou ve vnímání děje.

Námět je určen především žákům, kteří se jen těžko soustředí na děj. Příčinou může být nedokončený či opožděný čtenářský vývoj, roztěkanost, nechuť k četbě a další. S útvarem dopisu už jsou děti v pátém ročníku základní školy podrobně seznámeny, proto by jim neměl činit větší potíže. Prostor pro připomenutí se nabízí v úvodní minilekci před čtením motivačního dopisu. Námětu je věnována jedna vyučovací hodina v délce trvání čtyřiceti pěti minut.

Žáci tuto hodinu hodnotili jako příjemnou, oddechovou. Úkol považovali za splnitelný vzhledem k větší časové dotaci. Jako zajímavé hodnotili rovněž různé pohledy na příběh vyplývající ze sdílení. Podstatu příběhu viděly děti hned v několika odlišných podnětech. Nejčastěji se shodovaly na důležitosti Zoufálkovy schopnosti vnímání hudby a čtení.

30. května
Milí Zoufálku, jsi jedinečný
myšák. Protože umíš číst. Neboj se že
máš velkou úsi. Jsi nejmenší ale já
já nechápu proč máš velkou úsi.
Ale vím že sebe sebe bude dobrý
myšák.

Dopis Zoufálkovi č. 1

30. května

Milí mámi Zoufalku. Jemí se
moc líto že nemáš žádnou
sesteru a bratra. Já dořím
Zoufalku že našijš spásku
dobradušství. A já vím že
dokažš i memožné v myšim
šivoti. Dořím že najdeš
spásku kamada. Byzo se
našivím.

Napsala:

Paulína Hlaváčková.

30.5

Ahoj Zoufálku. Můžeš mi
se někdo z mišimě radě,
Líbí se mi na sobě že
umíš číst. Chtěla bych se
navštívit. Kdík máš bratru?
Kdík máš sestru? Cozdruvuje
se Terka a přeje si abys
měl menší uši.

Dopis Zoufálkovi č. 3

Ahoj Zoufálku
mam se rád.
Li hodny.
Máš seploty.
Yeš usmudlamy.
Yeš boš.

Dopis Zoufálkovi č. 4

Ahoj Zoufálku, Tak co máš rád
vu spánky? A máš rád ovčáky. a co
máš rád. a co máš rád. A chodíš
na fotbal.

Dopis Zoufálkovi č. 5

2.1.2. Námět „Hledání dobra“

Rosvit zůstal sedět na podlaze sklepení. Přišel o vousky na levé straně čumáku. Prudce mu bilo srdce, a ačkoli světlo zápalky pohaslo, pořád mu tančilo před jeho krysíma očima, i když je zavřel.

„Světlo,“ pronesl nahlas. A potom slovo zopakoval ještě jednou. „Světlo.“

Od onoho okamžiku projevoval Rosvit nenormální, nezřízený zájem o všemožné druhy osvětlení. Ve tmě sklepení neustále číhal na sebeslabší záblesk, sebemenší tetelení světla. Jeho krysí duše po světle nevysvětlitelně prahla; začal si myslet, že světlo je jediná věc, který dává smysl životu, a zoufal si, že je ho tak velice málo.⁶¹

Kognitivním cílem námětu je nechat děti vybrat z knihy dobré skutky, diskutovat o nich se spolužáky, argumentovat a obhájit své názory a zdůvodnit svůj výběr. Na závěr hodiny hodnotit svůj výkon. Afektivní cíle jsou zaměřeny na úroveň reagování, hodnocení a integraci hodnot. Po splnění úkolu by se děti měly zapojit do diskuze a akceptovat a integrovat nabyté hodnoty.

Průvodní text slouží k motivaci dětí. Po jeho zaznění vystupuje možnost s dětmi diskutovat o pojmu ‚světlo‘, o smyslu výrazu či co si pod ním můžeme představit ve svých životech. Děti ve vlastní četbě hledají prvky světla, dobra. V závěru hodiny probíhá slovní sdílení v kroužku se skupinou, třídou.

Základním cílem námětu je podpora dětí ve vnímání dobra ve všedních událostech. Hledání dobrých skutků v knize může dětem pomoci přenášet podstatu úkolu i do reality. Díky pozitivnímu myšlení a snaze vidět dobro kolem sebe chce námět posílit vytváření vlídného klimatu třídy.

Námětu Hledání dobra věnujeme čtyřicet pět minut. Určen je všem čtenářům bez ohledu na úroveň čtenářské zdatnosti.

Společné hodnocení ukázalo obtížnost námětu jako náročnější. Děti vnímají jako těžký úkol rozpoznat dobrý skutek v knize, pokud tam není přímo definován. I přes nesnáze a obtížnost všechny děti dokázaly dobro v knize najít a ocenit skutky protagonistů knihy. Některé děti našly dobrých skutků několik a okamžitě. Jiné děti potřebovaly čas či podporu ze strany spolužáků, případně pedagoga, aby vyjádřily alespoň jeden projev dobra.

⁶¹ DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3; str. 73.

2.2. Neil Gaiman – Kniha hřbitova

2.2.1. Námět „Klíčová slova“

Dítě v náruči paní Owensové zase usnulo. Zlehka je kolébala a zpívala mu starou písničku, tu, co jí zpívala matka, když ona sama byla malá, v těch časech, kdy muži začali nosit napudrované paruky.

(...)

A paní Owensová to všechno odzpívala, dřív než zjistila, že zapoměla, jak ta písnička končí. Měla dojem, že v posledním verši bylo něco jako ‚a kousek štětinaté slaniny‘, ale mohlo to být v nějaké úplně jiné písničce, tak raději přestala a zazpívala mu tu o muži na Měsíci, co spadl na hořící svíci, a potom zpívala svým teplým venkovským hlasem novější písničku o mladíkovi, co strčil dovnitř palec a vytáhl žvanec. Zrovna začala dlouhou baladu o mladém venkovském šlechtici, jehož dívka ho bez nějakého zvláštního důvodu otráвила mísou nevykrmených úhořů, když Silas přišel zpoza rohu kaple. Nesl papírovou krabici. „Tak jsem tady, paní Owensová,“ řekl. „Spousta dobrých věcí pro rostoucího chlapce. Můžeme je nechat v kryptě, co říkáte?“

Dotkl se zámku, ten spadl a on otevřel železné dveře. Paní Owensová vešla dovnitř, pochybovačně se rozhlédla po policích a po starých dřevěných lavicích opřených o stěnu. V jednom rohu ležely plesnivé krabice se starými záznamy farnosti, ve druhém byly otevřené dveře a za nimi viktoriánská splachovací toaleta a umývadlo s kohoutkem se studenou vodou.

Nemluvně otevřelo oči a upřelo je na ni.

*„Jídlo můžeme uložit sem,“ řekl Silas. „Je tu chladno a potraviny tu vydrží déle.“
Sáhl do krabice a vytáhl banán.*

„Copak to je, to si z domu nepamatuju?“ prohlížela si paní Owensová žlutohnědý předmět.

„Je to banán. Ovoce, z tropických krajů. Podle všeho musíte oloupat vnější slupku,“ vysvětloval Silas. „Takto.“

Dítě – Nikdo – se v náruči paní Owensové začalo vrtět. Postavila ho na kamennou dlažbu. Rychle se batolilo k Silasovi, chytilo ho za kalhoty a drželo.

Silas mu podal banán.

Paní Owensová sledovala, jak chlapec jí. „Ba-nán,“ opakovala si váhavě. „O tom jsem nikdy neslyšela. Nikdy. Jak to chutná?“

„Absolutně netuším,“ řekl Silas, který konzumoval jenom jednu potravu, a banány to nebyly.⁶²

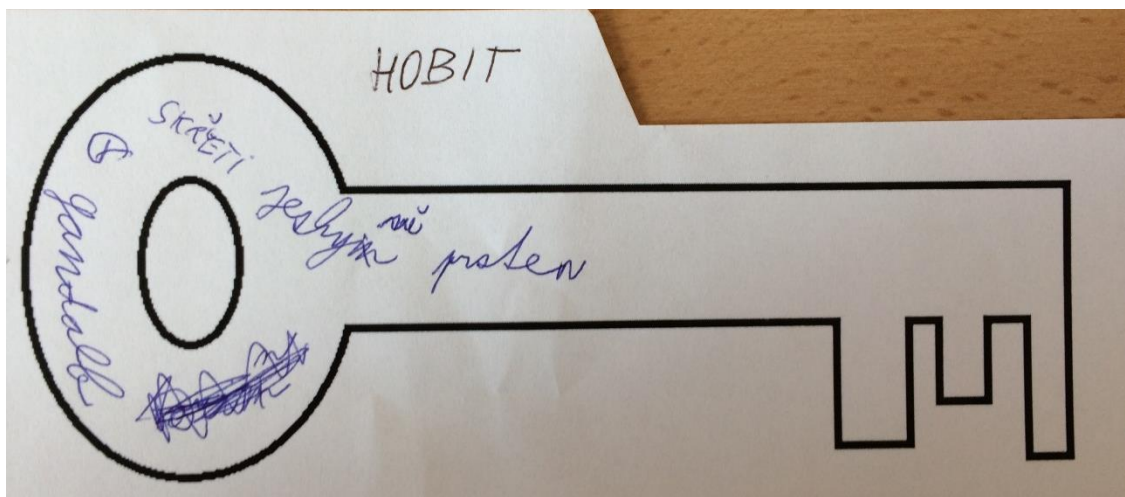
V rámci kognitivních vzdělávacích cílů chce námět naučit děti analyzovat text, rozhodnout o důležitosti jednotlivých výrazů a rozlišit výrazy příběhově podstatné a nepodstatné. Kognitivní cíle představují schopnosti žáka vnímat text a členit získané informace na užitečné a nevhodné.

Po zaznění průvodního textu s dětmi hovoříme o událostech z ukázky a vyvozujeme klíčová, tedy nejdůležitější, slova. Seznámíme děti s úkolem, který spočívá ve vyhledání klíčových slov z textu. Po samostatném čtení obdrží děti obrázek klíče, do kterého vepíší klíčová slova z přečteného úryvku své knihy. Hodnocení úkolu probíhá individuálně pomocí „palců“. Děti nejprve zavřou oči, poté na zvednuté ruce ukáží palec nahoru, pokud jsou se svým výkonem spokojeni, palec uprostřed, který naznačuje průměrnou spokojenost, či palec dolů, jímž děti dávají najevo buď svou nespokojenost s plněním úkolu, anebo nezáměr o tuto aktivitu.

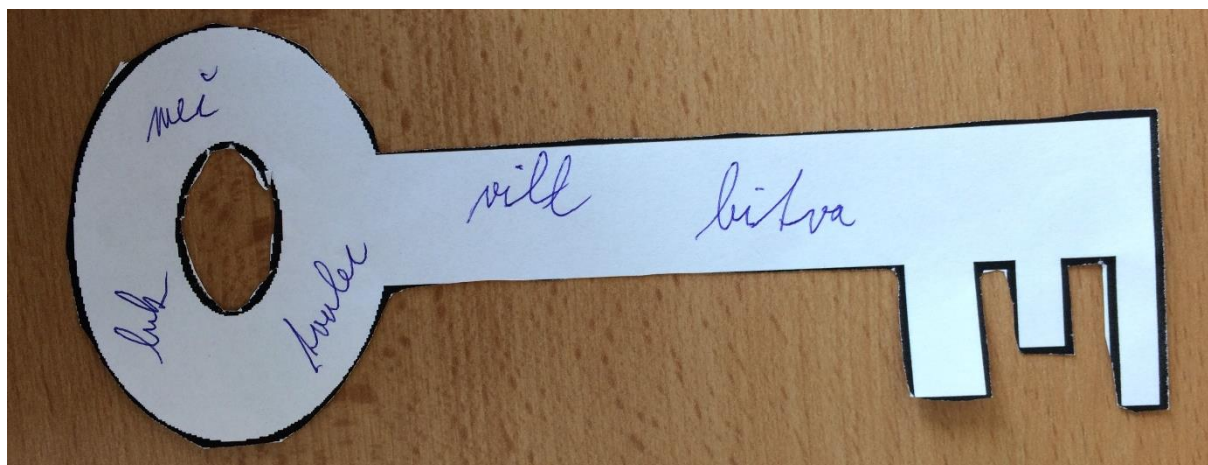
Cílem námětu „Klíčová slova“ je posílit u dětí schopnost vnímat důležitost jednotlivých sdělení. Děti by tak měly být schopné rozlišit, zda je daná informace z knihy zásadní či jen doplňková. Tento úkol by měl dětem pomoci při zpracování například referátu o knize či tvoření výpisků z probrané látky v budoucích ročnících.

Této lekci čtenářských dílen je věnováno 45 minut. Náročnost odpovídá druhému období prvního stupně, tedy čtvrté a páté třídě základní školy. Schopnost rozlišit důležitost výrazu záleží na vyspělosti jedinců a předchozí práci učitele. Většině žáků páté třídy to však nečiní větší problémy. Hodnocení ukazuje, že jediným problémem úkolu je množství hesel, někteří nejsou schopni příběhu přiřadit více než dvě hesla, jiní zase bojují s nepřesazením hranice pěti slov. Nicméně většina dětí je se svou prací v hodině a plněním úkolu spokojena a považuje tento úkol za „docela zábavný“, a dokonce užitečný.

⁶² GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1; str. 28, 29, 30.

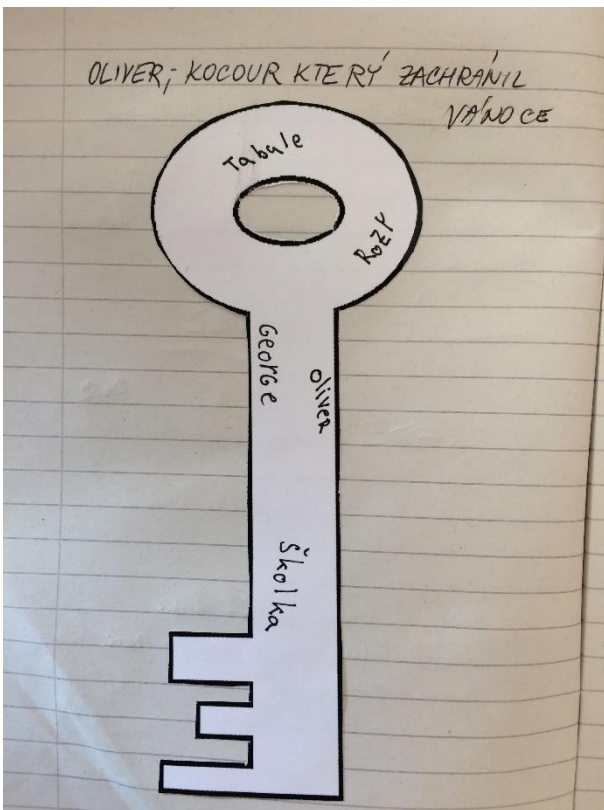
Klíčová slova č. 1

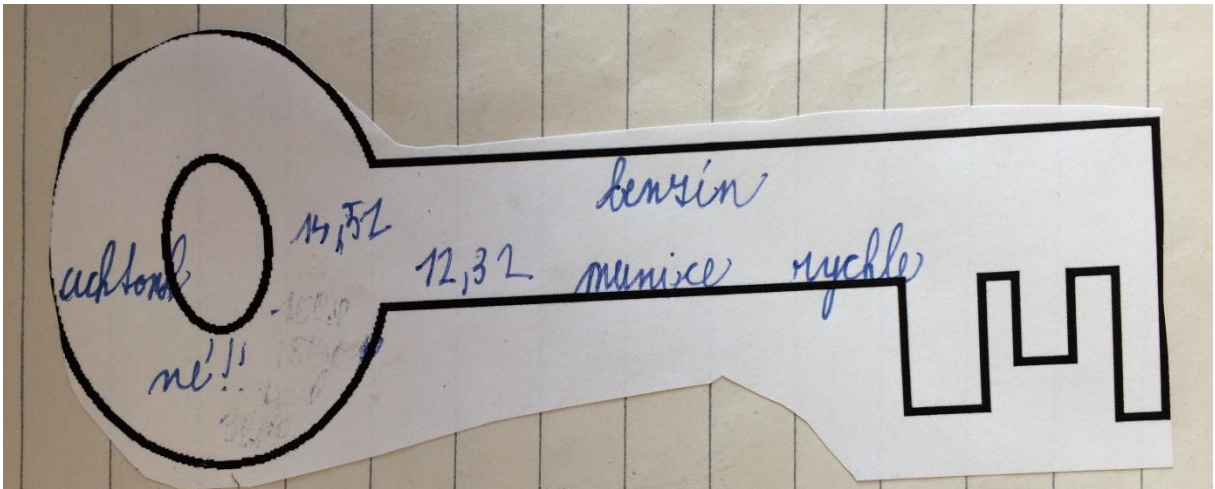
Klíčová slova č. 2 (kniha Hraničářův učeň)

Klíčová slova č. 3

Klíčová slova č. 4

Klíčová slova č. 5 (kniha Čtyři tankisté a pes)

2.2.2. Námět „Strach“

Nik se zeptal Scarlett: „Ty ho vidíš?“

„Jasněže ho vidím. Je to velký strašidelný, potetovaný chlap a chce nás zabít. Niku, pošli ho pryč!“

Nik pohlédl na pozůstatky gentlemana v hnědém plášti. Vedle něho na kamenné podlaze ležela rozbitá lucerna. „On utíkal pryč,“ pomyslel si nahlas. „Utíkal, protože se bál. A uklouzl anebo klopýtl na schodech a spadl.“ „Kdo spadl?“

„Ten muž na podlaze.“

„Jaký zase muž na podlaze?“ odsekla Scarlett podrážděně a zároveň zmateně a vyděšeně. „Jediný, koho vidím, je ten tetovaný.“

A pak, snad aby měl jistotu, že vědí, že tu je, zaklonil Indigový muž hlavu a vydal řadu ječivých výkřiků, hlubokých zavytí, při nichž Scarlett sevřela Nikovi ruku tak silně, že se mu její nehty až zarývaly do masa.

On se už ale nebál.

„Omlouvám se, že jsem tvrdila, že jsou jen fantazie,“ šeptala Scarlett. „Už věřím. Jsou skuteční.“

Indigový muž zvedl cosi nad hlavu. Vypadalo to jako ostrá kamenná čepel. „Všichni, kdo vniknou na toto místo, zemřou!“ křičel svou hrdelní řečí. Nik myslel na muže, jehož vlasy poté, co objevil hrobku, zbělely. A jak se sem už nikdy nevrátil a odmítal mluvit o tom, co viděl.

„Ne, myslím, že máš pravdu. Myslím, že tenhle je.“

„Co je?“

„Fantazie.“

„Nebud' hloupý,“ řekla Scarlett. „Já ho vidím.“

„Právě. A mrtvé lidi přece vidět nemůžeš.“ Rozhlédl se po místnosti. „Můžete toho nechat. My víme, že to není doopravdy.“

„Udělám si z vašich jater hostinu!“ křičel Indigový muž.

„Ne, neuděláte,“ hluboce si oddechla Scarlett. „Nik má pravdu.“ Dodala. „Třeba je to strašák.“⁶³

V rámci kognitivních cílů by měl být žák schopen popsat prostředí, ve kterém se odehrává děj knihy, aplikovat prvky z ukázky do vlastní tvorby a navrhnout smyšlené

⁶³ GAIMAN, Neil. *Knihy hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1; str. 54, 55.

prostředí podle zadání. Afektivní cíle zahrnují ochotu přijímat a vnímat podněty a pociťovat uspokojení z vlastního výkonu.

V prvních minutách hodiny zaznívá úryvek z knihy Neila Gaimana *Knihy hřbitova*. Efektivita výňatku závisí na schopnosti učitele vystihnout dramatickou podstatu textu a zachovat emotivnost postav. Děti jsou tázány na pocity, které se snaží autor ve čtenáři vyvolat. Po vyvození termínu „strach“ s dětmi hovoříme o strachu jako součásti života a jak s ním lze bojovat. Dětem prozradíme, že během samostatné četby by si měly všimnout strašidelných prvků – postav, prostředí, situací, atd. Po uplynutí času vyhrazenému samostatné četbě se děti tážeme, co strašidelného v knize objevily. Postupně se propracujeme k motivu prostředí v knize, a jak prostředí může ovlivnit pocity čtenáře. Úkol této hodiny čtenářských dílen spočívá ve vytvoření T-grafu, kde si děti do levého sloupce zapíší „SKUTEČNOST“ a do pravého „KDYBY“. Ve sloupci „SKUTEČNOST“ děti dvěma až třemi větami popíší skutečné prostředí knihy, do sloupce „KDYBY“ pak vytvoří svůj vlastní návrh prostředí, které by mělo ve čtenáři probudit strach. Hodnocení hodiny si představme ve formě sdílení tvorby v kroužku a posouzení vlastní práce například „výškoměrem“. Výškoměr využívá různých pozic dětí, kdy sezení v dřepu na zemi (nebo dokonce ležení) je vyjádřením negativním, zatímco vzpřímený postoj se zdviženými pažemi hodnocením nejpozitivnějším.

Námět si klade za cíl pracovat s dětskou představivostí a fantazií. Děti se učí vnímat prostředí děje a uvědomí si, jakou roli hraje v knize prostředí. Námět, i díky ukázce z textu, chce rovněž poukázat, že velkou úlohu zaujímá především lidská fantazie.

Časová náročnost hodiny závisí především na délce a hloubce řízené diskuze nad tématy strachu a lidské fantazie, lze ji tedy uskutečnit jak během jedné vyučovací hodiny, tak vyučovacího 90 minutového bloku. Námět „Strach“ je možno využít bez ohledu na zdatnost čtenářství jedinců, přesto, pro svůj charakter, není určen dětem mladším čtvrté třídy.

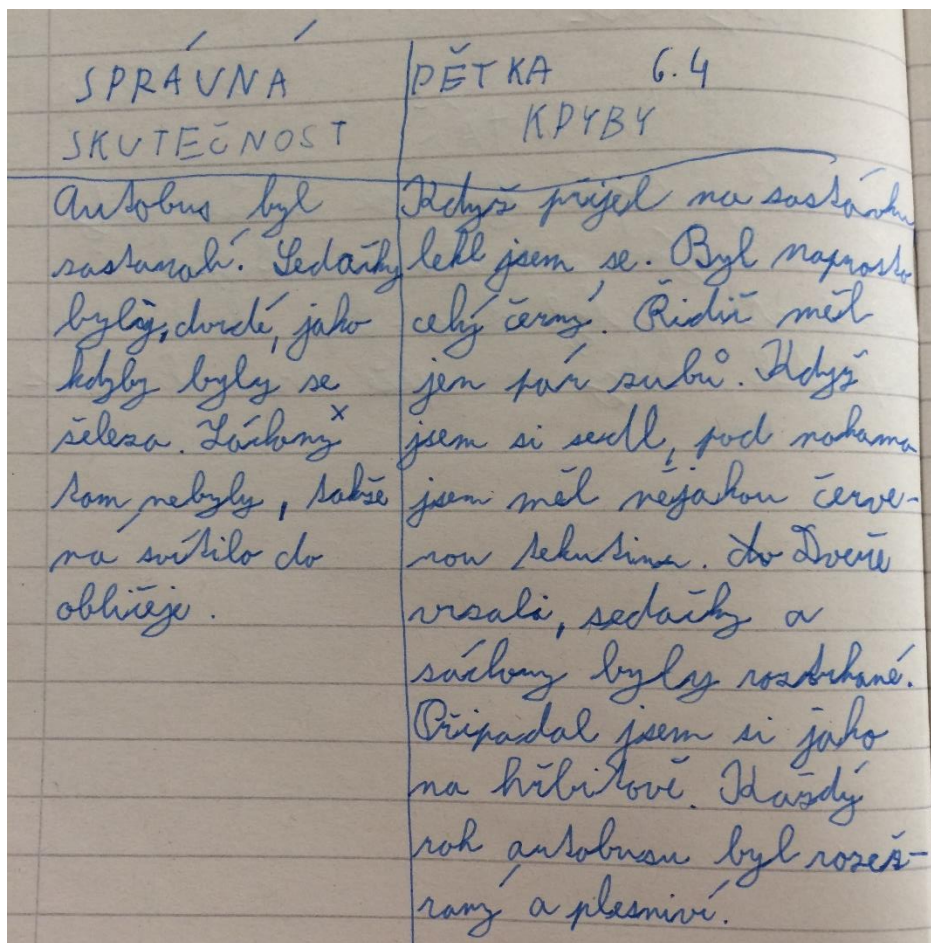
Hodnocení této hodiny vyznělo mimořádně kladně. Děti, jak chlapci, tak dívky, se v rolích „spisovatelů hororových knih“ cítily velmi dobře a těšilo je vymýšlet strašidelné prostředí, které by u spolužáků vyvolalo strach. Děti měly při hodnocení velký zájem sdílet svou tvorbu se spolužáky a většina třídy při hodnocení výškoměrem vyskakovala nebo chtěla vystoupat až na židle a na lavice. Za zmínku bezpochyby rovněž stojí výsledek diskuze o strachu, kdy děti, zčásti na základě ukázky, poukazovali na skutečnost, že o vnímání příběhu rozhoduje vlastní fantazie čtenáře. V rámci této debaty vyplynulo velmi zdařilé tvrzení, že kniha nabízí právě tolik obrazů, kolik je na světě jejích čtenářů.

SYN	PEKEL 64.
<p style="text-align: center;">SKUTEČNOST</p>	<p style="text-align: center;">KDYBY</p>
<p>Dalho sa verí, že idea, pod ním sa ležá kamenný Propast má víc jak 7 metrů, kolem nic není. Za přikopem je les, je hustý a plný keřů.</p>	<p>Na úteru, úplně ve předu je kámen. Tyčí se do výšky a je na něm nějaké písmo. Les je plný kůstů a různých bylinek. Pod úteru jsou ostré, do špičky vytesané kamenné, které vystrčí samy ukodlání. U kamenní jsou kůstů pochodně.</p>

Strach č. 1

Strach č. 2

Strach č. 3

STRÝČEK INDIÁN	
SKUTEČNOST	KPIBY
JE TO JÉ	SE ZABIL BILO BI TO
SUPER.	PŘEHOTOVOST.

Strach č. 4

Deník malého poseroutky

Skutečnost

Greg je doma a hraje na televizí a do mobilu.

je sám TV.
Pustěná rádio

kdzby

je sám televizní
návěsta • Hrací
saliu

Strach č. 5

2.3. Rebecca Steadová – Až včera dorazíš

2.3.1. Námět „Sny a přání“

Máma dneska dostala ten korespondák. Velkýma písmenama s kudrlinkama je na něm napsáno Blahopřejeme a úplně nahoře je adresa studia TV-15 na Padesáté osmé západní ulici. Po třech letech snažení se jí to konečně povedlo. Bude soutěžit ve Zlaté pyramidě, kterou moderuje Dick Clark.

Na korespondáku je seznam věcí, které si má vzít s sebou.⁶⁴

(...)

A pak je tam datum, kdy se má dostavit, naškrábané modrým perem na lince vespod: 27. dubna 1979.⁶⁵

(...)

Sedmadvacátého dubna má taky Richard narozeniny. Máma přemítá, jestli to je dobré znamení. Richard je mámin přítel. My dva budeme každý večer mamě pomáhat s tréninkem.⁶⁶

(...)

„Mirando?“ volá na mě máma z kuchyně. „Pojď nám stopovat. Z toho, jak tiká ta minutka, mně tečou nervy.“

A tak sleduju vteřinovou ručičku na hodinách v kuchyni, zatímco Richard mámě nahazuje nápovědy. Pak máma popisuje a Richard hádá. „Můžu hrát?“ zeptám se asi po pěti kolech.

„No jasně. Richarde, stopuj na chvíli.“⁶⁷

(...)

Richard sleduje kuchyňské hodiny a čeká, až se vteřinová ručička dostane na dvanáctku.

„Tak jo, připravit, pozor – start!“

Kouknu se na první kartičku. „Hm, je to něco, co si mažeš na chleba,“ vysvětluju.

„Máslo!“ vykřikne máma.

Další kartička. „Piješ tím kolu, srkáš tím.“

„Brčko!“ vykřikne máma.

Další. „Je to kožený a drží to kalhoty.“

„Pásek!“

⁶⁴ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 9.

⁶⁵ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 9.

⁶⁶ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 10.

⁶⁷ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 32.

„Je to sladký – piješ to v zimě, když přijdeš ze sáňkování!“

„Horká čokoláda!“

Je fajn si takhle zahrát, nemyslet na nic jiného než na další kartičku a vědět, že máma nemyslí na nic jiného než na to, co budu dál říkat. Proletíme sadu sedmi slov.

„Tohle ti jde,“ pochválí mě máma, když skončíme a ještě pořád máme pět vteřin k dobru.

Usmívám se. „Fakt si myslím, že vyhraješ,“ řeknu jí.

„Nedělejte si velký naděje,“ varuje nás. „Tohle je teprve Bleskový kolo. A to je ta lehčí část.“

Věci se mají tak, že si velké naděje děláme. Na ledničce je seznam našich přání, přidělaný magnetkem od mámy z práce:

výlet do Číny

pořádný foťák (na výlet do Číny)

koberec do Mirandina pokoje

nová televize

A Richard taky ještě dospod načmáral plachetnice, i když si neumím dost dobře představit, kde bysme ji zaparkovali.⁶⁸

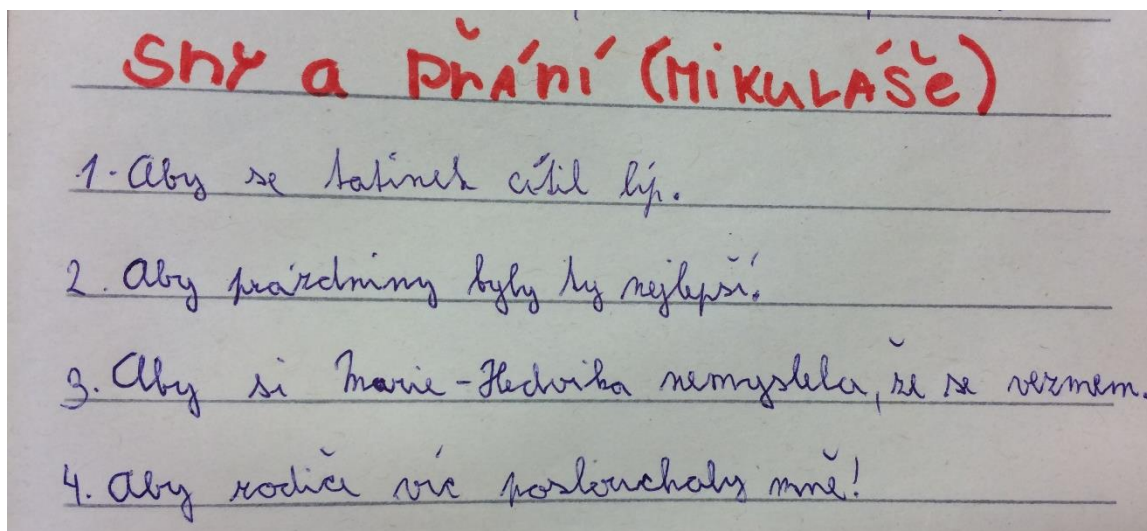
V rámci námětu byly stanoveny kognitivní a afektivní cíle. Nejprve věnujme pozornost vyhranění kognitivních cílů. Žáci by měli umět popsat sny knižních hrdinů, interpretovat a objasnit je svým spolužákům. Každé přání by dítě mělo umět specifikovat. Na závěr má každý žák krátký čas zhodnotit splnění úkolu a svou práci v průběhu hodiny. V rámci afektivních cílů je kladen důraz na to, aby žák dokázal vnímat podněty, aktivně vyhledávat pojítka k vyřešení úkolu, členit nabyté informace na důležité a nedůležité a zařadit získané poznatky do svého žebříčku hodnot. Úkolem námětu Sny a přání je nechat děti přemýšlet nad touhami, ať už hmotnými či abstraktními, svých knižních hrdinů. Každé dítě vytváří seznam alespoň 4 snů a přání konkrétního protagonisty, který na závěr hodiny sdílí ve dvojicích se svými spolužáky.

Námět si klade za cíl díky průvodnímu textu, sloužícímu jako motivace, navodit u dětí myšlenky o svých snech, přáních a vést je k vyhodnocení vlastních priorit. V propojení s četbou chce také nabídnout žákům prostor pro odpoutání se od svých představ a snů a následné ztotožnění s hlavním či vedlejším protagonistou knihy. V neposlední řadě má námět

⁶⁸ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 32, 33.

nechat děti hlouběji poznávat postavy v knize, a prohloubit tak jejich vztah nejen ke konkrétnímu titulu, nýbrž i ke čtenářství obecně.

Námět je zpracován pro jednu vyučovací hodinu a je určen jak zdatným, tak slabším čtenářům. Děti hodnotí tento úkol jako zajímavý a snadný na pochopení. Při tvorbě seznamu považují za nejtěžší odpoutání se od svých přání a zaměření se na životní sny svého hrdiny.

Sny a přání č. 1

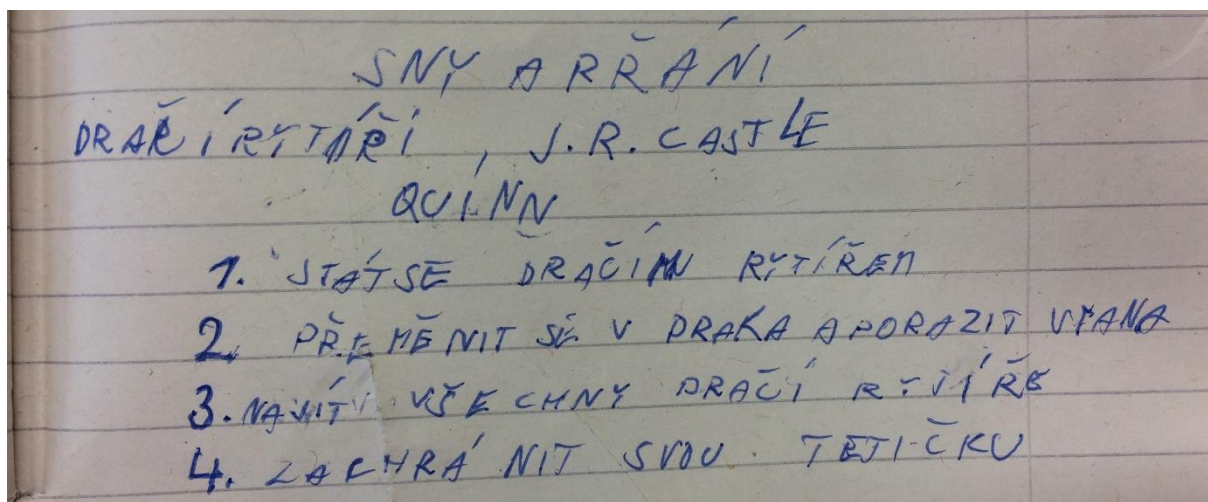
Sny a přání

PSI Záchranářky

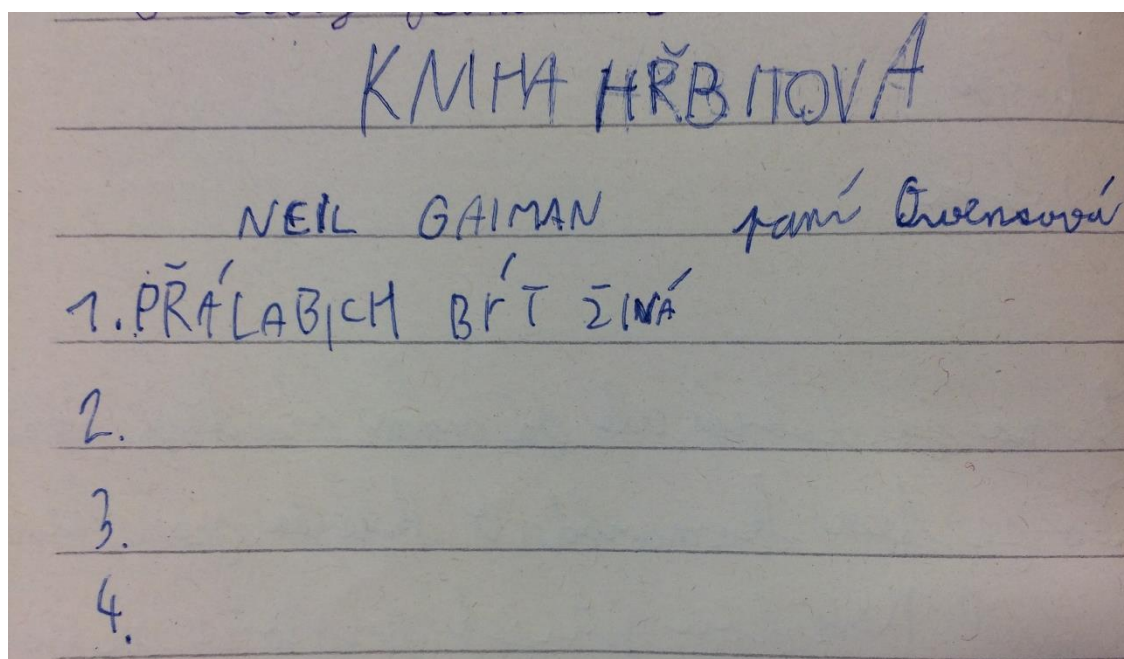
Kim

1. hodně psů v úzkem na hlídání
2. hodně peněz pro úzkem
3. nové hračky a věci v úzkem
4. Najít domov pro všechny kteří nemají domov

Sny a přání č. 2

Sny a přání č. 3

Sny a přání č. 4

SNY A PŘÁNÍ

1. abych měl bratra
2. abych měl lepší mobil
3. abych měl nic
4. abych měl nové fotbalové

Sny a přání č. 5

2.3.2. Námět „Vzkaz z budoucnosti“

M.,

*Je to těžké. Těžší než jsem si myslel,
i s tvou pomocí. Ale pořád trénuju a mé přípravy
jdou dobře. Jsem na cestě; přicházím zachránit
život tvému příteli i sám sobě.*

Žádám tě o dvě laskavosti.

Za první, musíš mi napsat dopis.

Za druhé, nezapomeň prosím zmínit,

kde je klíč od vašeho bytu.

Tahle cesta je těžká. Už to nebudu já,

až k tobě dorazím.⁶⁹

(...)

Mirando,

*ve svém dopise musíš vykládat příběh –
pravdivý příběh. Teď ještě začít nemůžeš,
protože většina z toho se ještě nestala.*

A ani potom není kam spěchat. Ale nečekej příliš dlouho, aby ti vzpomínky nevybledly.

*Chci po tobě co nejvíc podrobností. Tahle
cesta je těžká a musím tě poprosit o pomoc,
dokud mám zdravý rozum.*

P.S.: Vím, že sis můj první vzkaz

nenechala pro sebe. Žádám tě, abys o těch

dalších s nikým nemluvila. Prosím.

Nežádám to kvůli sobě.⁷⁰

Kognitivní cíle námětu Dopis z budoucnosti jsou stanoveny především v rovině pochopení a aplikace. Žáci dokáží odhadnout budoucí děj knihy a vyjádřit ho v písemné podobě, dále použít nabyté informace z četby k předvídání děje a uspořádat myšlenky do formy dopisu. Z hlediska afektivních cílů jde především o to, aby se žák naučil věnovat pozornost psanému textu a sledovat děj knihy.

⁶⁹ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 59, 60.

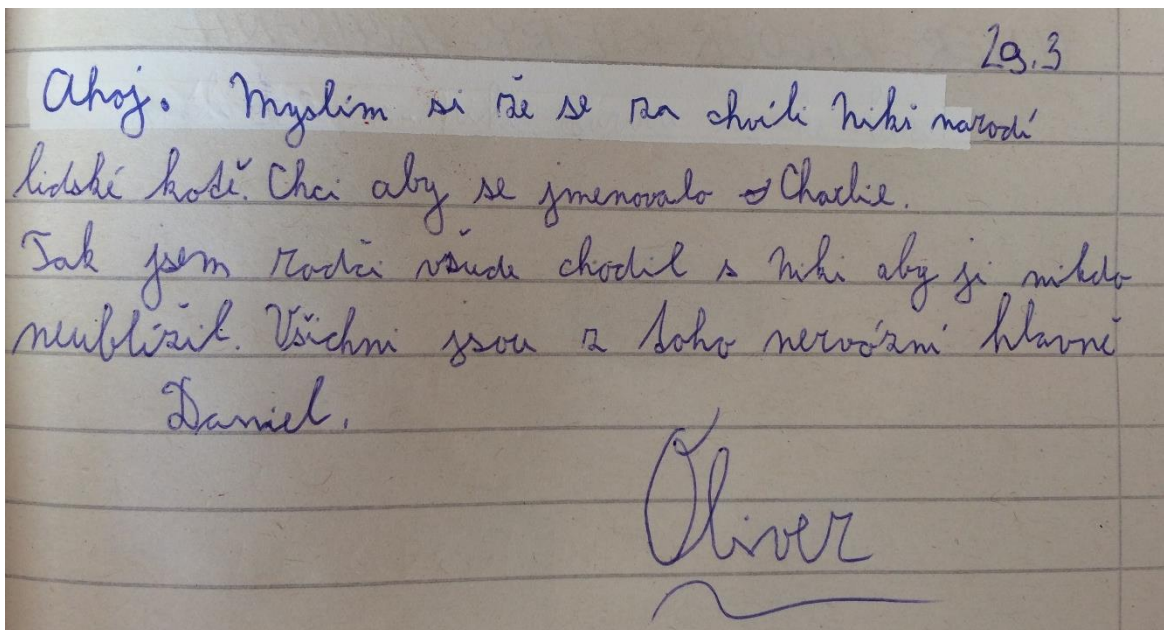
⁷⁰ STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4; str. 66.

Žáci v rámci námětu Vzkaz z budoucnosti mají za úkol sledovat vývoj protagonisty své knihy a napsat mu dopis z budoucnosti. Vzkaz by měl obsahovat alespoň pět vět, ve kterých bude prozrazen osud hrdiny. V závěru lekce děti v kroužku sdílí svou tvorbu se spolužáky a hodnotí průběh lekce včetně míry spokojenosti se sebou samými.

Cílem této lekce čtenářské dílny je inspirovat děti k odhalení osudu protagonisty knihy a zamyšlení se nad pokračováním děje. Snažíme se dětem nabídnout prostor i pro zamyšlení nad svou vlastní blízkou či vzdálenější budoucností. Později je rovněž žákům předložena možnost porovnání jejich předpovědí se skutečným příběhem.

Časová dotace této hodiny čtenářských dílen je čtyřicet pět minut.

Námět je určen především zdatnějším žákům, kterým nedělá potíže zkombinovat dvě role, v našem případě na jedné straně role hrdiny v knize, na straně druhé pak role objektivního věštce nevyskytujícího se v příběhu. Z hodnocení lekce vyplývá, že problém vžít se do postavy mají především čtenáři, kteří začínají číst nový titul, a neměli prozatím příležitost hlouběji proniknout do charakteru protagonisty. Těžko uchopitelná je pro žáky i situace, kdy žák nezaznamenává údaje vyplývající z četby, nýbrž jen své vlastní domněnky. Nejtěžší se však zdál být právě zásadní prvek, a to předvídání děje podle vyvozených informací.

29.3
Ahoj. Myslím si že se na škole nikdy narodí
lidské kodi. Chci aby se jmenovalo Charlie.
Tak jsem rodiči všude chodil s kodi aby ji nikdo
neublížil. Všichni jsou z toho nervózní hlavně
Daniel.
Oliver

Vzkaz z budoucnosti č. 1

29.3.2017
Dopis do minulosti
Broučci
Brouček
Ahoj Broučku! Skamarašil ses s
daninkou. Janinka chtěla aby jsi jí pomohl
s úkly dem. Ale ty jsi nechtěl. Janinka se
na tebe naštrala, ale ty jsi jí pak pomohl.
30.3.77

Vzkaz z budoucnosti č. 2

28. března
Ahoj Čerešňáku já jsem z budoucnosti.
Teď je stalo se něco špatně.
A zachránili jsme tě před utopením
a smrtí. A Janka, Grigoriána a
Jelen-Guska. Před našimi nepříteli.
20. 11.

Vzkaz z budoucnosti č. 3

ALBERTO VOJTECH FRIC
STRÝČEK INDIÁN

byli leguána. Ženská jim poví-
dala se si myslěla se je jediná na
světe a nemá to prav. Takoh říkaly
se leopard je svět mrtlov.

Vzkaz z budoucnosti č. 4

2.4. Katherine Applegateová – Ivan je jen jeden

2.4.1. Námět „Jména“

bručení

Narodil jsem se v místě, kterému lidi říkají střední Afrika, v hustém deštném pralese tak krásném, že by na něj nestačily ani všechny pastelky světa.

Gorily svá novorozeňata nepojmenují hned, jako lidi. Nejdřív ta mimina chceme poznat. Hledáme náznaky toho, co z nich jednou bude.

Mou sestru rodiče pojmenovali, když viděli, jak ráda se se mnou honí po lese. Dali jí jméno Baba.

Jak já jsem s ní rád hrál na babu! Byla mrštná, a když jsem se přiblížil, vyskočila na tátu, který to nečekal. A tak jsem vyskočil za ní a skákali jsme na tom poddajném bříše, dokud se neozvalo zabručení, které znamenalo Dost!

Ta hra nás nikdy neomrzela.

Tátu možná občas jo.⁷¹

bahno

Rodičům netrvalo dlouho a taky mi vymysleli jméno. Každý den jsem kreslil, od rána do večera. Na kameny, na kůru a nebohé mámě na záda.

Používal jsem k tomu mízu z listů. A taky šťávu z ovoce. Ale většinou jsem kreslil bahnem.

A proto mi tak začali říkat: Bahno.

Člověku to možná bůhvíjak nezní. Ale pro mě to znamenalo všechno.⁷²

Kognitivní a afektivní cíle jsou zaměřeny především na analýzu a syntézu spolu s vnímáním a reagováním na četbu. Žáci by po ukončení lekce měli být schopni rozčlenit vlastnosti, rozlišit potřebné informace z textu a rozhodnout o důležitosti získaných dat. Závěrem pak shrnout všechny získané informace, vyvodit a navrhnout jednoslovné řešení.

Námět Jména je inspirován úryvkem z knihy Katherine Applegateové a děti v něm vymýšlí jméno hlavnímu hrdinovi knihy na základě jeho charakteru. Nově vymyšlené jméno napíše a odůvodní jeho výběr třemi větami. V náhodných trojicích si pak vyslechnou nápady

⁷¹ APPLLEGATE, Katherine. *Ivan je jen jeden*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03498-0; str. 115.

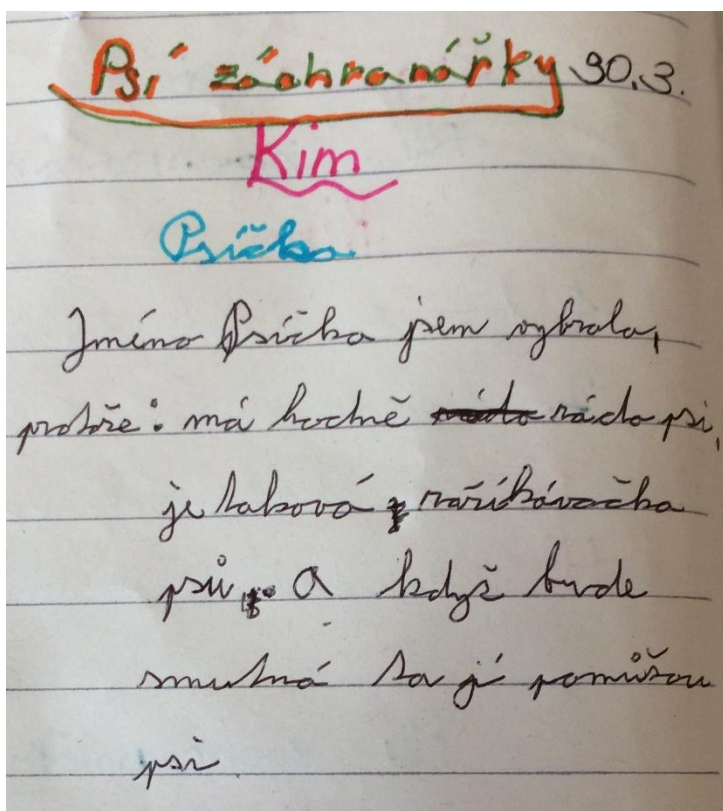
⁷² APPLLEGATE, Katherine. *Ivan je jen jeden*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03498-0; str. 116.

spolužáků a sdílí s nimi svůj počin. Pro společné zhodnocení hodiny je možné využít metodu teploměru.

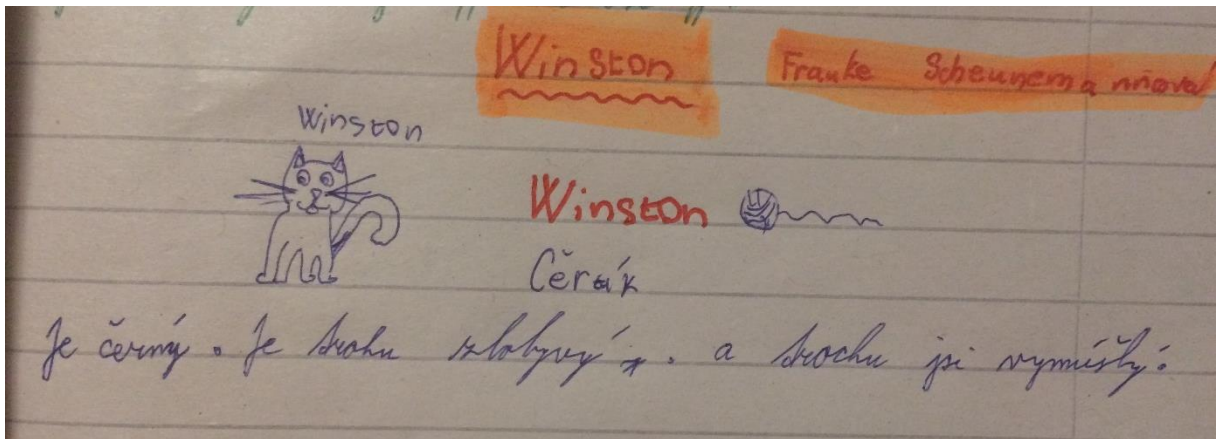
Námět se snaží u dětí rozvinout tvůrčí myšlení. Na základě vnitřního i vnějšího popisu protagonisty přemýšlet nad jednoslovným popisem hrdiny. Děti mají možnost zamyslet se nad významem jmen, co pro ně samotné jejich jméno znamená a jak jejich jméno charakterizuje je samé.

Na tuto lekci využijeme časovou dotaci čtyřiceti pěti minut. Náročnost úkolu je jednodušší, dětské fantazii je ponechán volný prostor. Nejsložitější předpokládanou fází se zdá být vyjádření povahy člověka, případně jiné bytosti, jen jedním slovem. Při hodnocení lekce vyplynulo, že dětem se dobře pracovalo především díky jednoduchosti a srozumitelnosti úkolu. Některým však činilo problémy odůvodnění svého výběru ve třech větách. Většina dětí byla se svou prací spokojena.

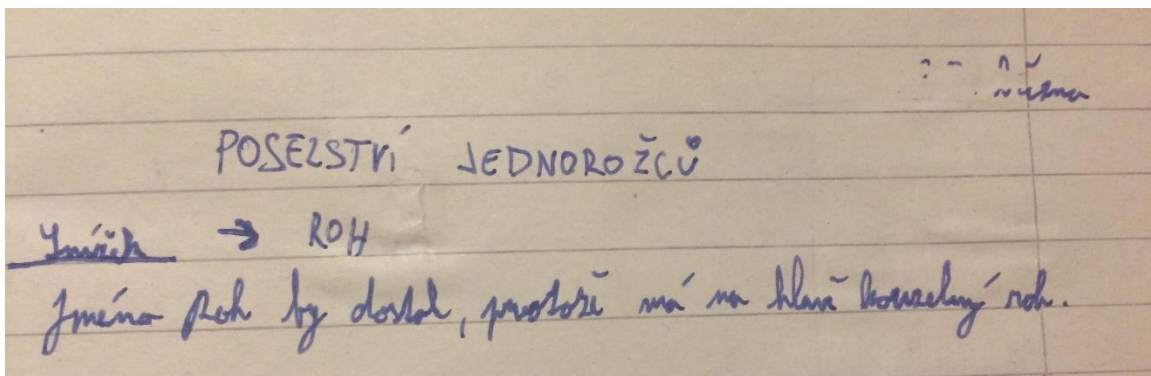
Při dostatku času po splnění úkolu je dětem možno nabídnout aktivitu pro práci s vlastním jménem. Děti během ní napíší své jméno. Každé písmeno představuje jednu věc, vlastnost či slovo, které je samotné charakterizuje. Získají tak možnost propojit své jméno se svou osobností a uvědomit si vlastní identitu.

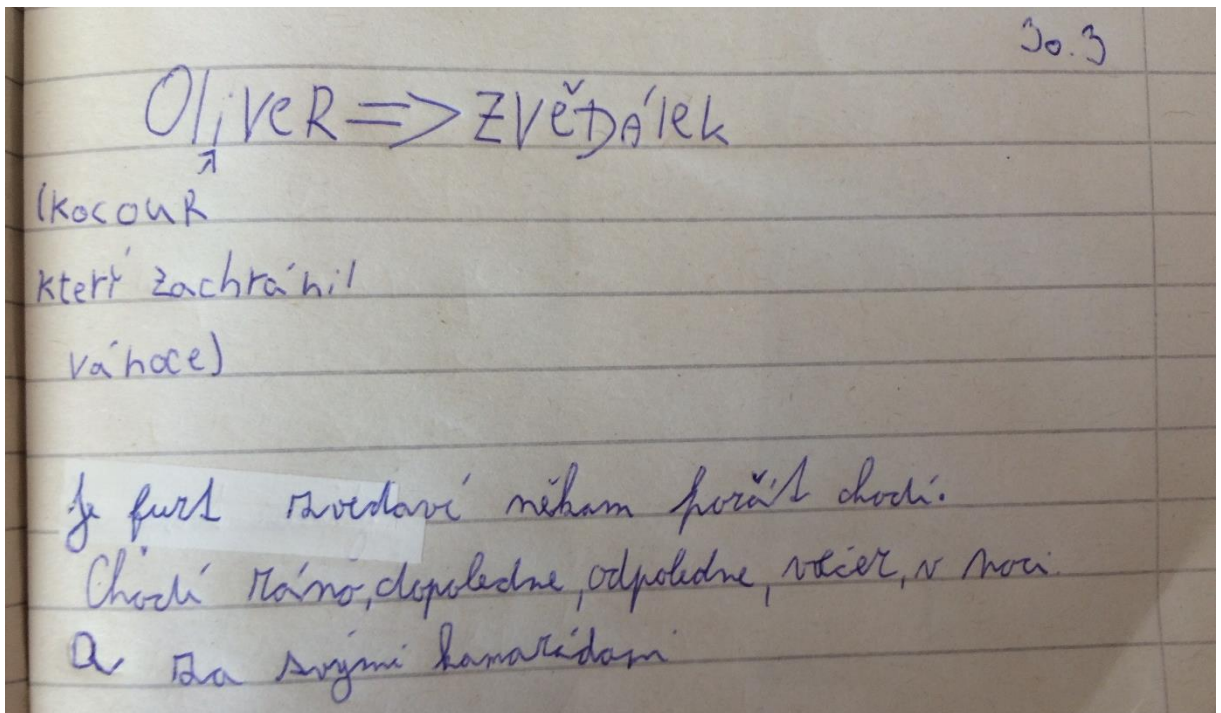
Jména c. 1

Jména č. 2

Jména č. 3

Jména č. 4

LIONEL MESSI
malý
~~malý~~ ~~FOOTBALISTA~~
~~malý~~ ~~malý~~ ~~malý~~
~~malý~~
velký; ^{malý} fotbalista
~~je velký~~ petroš je velký

Jména č. 5

2.4.2. Námět „Umělci“

umělci

Tady ve svém teritoriu toho nemám moc na práci. Dá se sice házet po lidech goriláče, ale to vás brzo přestane bavit.

Goriláč, to je koule velká asi jako menší jablíčko, uplácaná z trusu a vysušená. Vždycky jich mám pár po ruce.

Návštěvníci nikdy žádné nemají, nevím proč.

Ve svém teritoriu mám taky pneumatiku na houpání, baseballový míček, maličkou plastovou nádrž plnou špinavé vody a dokonce i starou televizi.

Mám tu taky plyšovou gorilu. Dala mi ji Julia, dcera unaveného pána, co každý večer uklízí obchodák.

Ta gorila má prázdné oči a je celá schlíplá, ale stejně s ní v noci spím. Říkám jí Nebaba.

Baba byla moje sestra, dvojče.

Julii je deset let. Má vlasy jako černé sklo a široký úsměv jako půlměsíc. Máme toho hodně společného. Oba jsme báječné opice a oba jsme umělci.

To Julia mi dala první pastelku, takovou malou modrou.

Prostrčila mi ji dovnitř dírou ve skle a s ní kousek papíru.

Věděl jsem, co mám děla. Už dřív jsem se díval, jak si Julia kreslí. Když jsem táhl pastelkou po papíře, nechávala za sebou čáru, jako když se plazí modrý had.

Juliiny obrázky divoce víří barvami a pohybem. Kreslí věci, které nejsou skutečné: mraky, co se usmívají, a auta, co plavou. Kreslí, dokud se jí nezlomí pastelka a neprotrhne papír. Její obrázky jsou jako kousky snů.

Já takové obrázky neumím. Nikdy si žádný sen nepamatuju, i když se někdy budím se zaťatými pěstmi a rozbušeným srdcem.

Mé obrázky jsou vedle těch Juliiných bledé a ustrašené. Ona kreslí představy z hlavy. Já kreslím věci z klece, prosté předměty, co vidám každý den: ohryzek od jablka, banánovou slupku, obal od bonbónu. (Dost často svůj objekt sním, než ho nakreslím.)

Ale i když znovu a znovu kreslím stejné věci, nikdy mě to nenudí. Když kreslím, nemyslím na nic jiného. Nemyslím na to, kde jsem, na včerejšek, ani na zítřek. Jen tahám pastelkou po papíře.

Lidi nikdy nepoznají, co jsem nakreslil. Mžourají, naklánějí hlavu, mumlají. Já nakreslím banán, pěkný, povedený banán, a oni říkají, „To je žlutý letadlo!“ nebo „Já vidím kachnu bez křídel!“

Mně to nevadí. Však nekreslím pro ně, ale pro sebe.

Mackovi brzy došlo, že lidi za obrázek od gorily rádi zaplatí, i když nevědí, co na něm je. Tak teď kreslím každý den. Má díla se prodávají za dvacet dolarů (za pětadvacet s rámečkem) v obchodě s dárky a suvenýry kousek od mého teritoria.

Když jsem unavený a chci si udělat přestávku, tak ty pastelky sním.⁷³

Tento námět si volí cíle především psychomotorické, případně kognitivní. Z hlediska rozmanitosti tvorby je dle tématu tyto cíle třeba rozlišit. Žáci zaměřeni na výtvarnou část v procesu praktického cvičení dokáží manipulovat s kreslicími nástroji a podle návodu vytvořit nový obal knihy. V tanečním procesu žáci dovedou koordinovat své pohyby a sjednotit je do působivého a smysluplného celku. Básnění se soustředí na cílové kategorie pochopení a aplikace. Výstupem jsou děti schopné formulovat a interpretovat děj a aplikovat nabyté informace v básni.

V námětu Umělci budou mít děti možnost projevit své umělecké cítění, jako motivace slouží průvodní text. Po samostatné četbě má každý ze žáků možnost vybrat si jednu z oblastí umění. Nabídka zahrnuje kresbu či malbu obalu knihy, krátké taneční ztvárnění děje či vyjádření básní. Každé téma vychází z motivu přečteného úryvku z vlastní knihy. Hodnocení je třeba vyhradit více času, aby každý umělec získal možnost předvést své umění spolužákům.

Cílem námětu je nechat děti přemýšlet nad svými schopnostmi a talentem a zároveň pracovat s textem. Dětem je poskytnut prostor nejen pro verbální, ale i pro neverbální vyjádření, které může být při běžném vyučování opomíjeno. Touto formou nabízíme dětem, které se necítí pohodlně ve slohovém vyjadřování, možnost přiblížit se k četbě prostřednictvím jim přijatelného prostředí. Děti, jimž slovní forma vyhovuje, se mohou vyjádřit prostřednictvím básně.

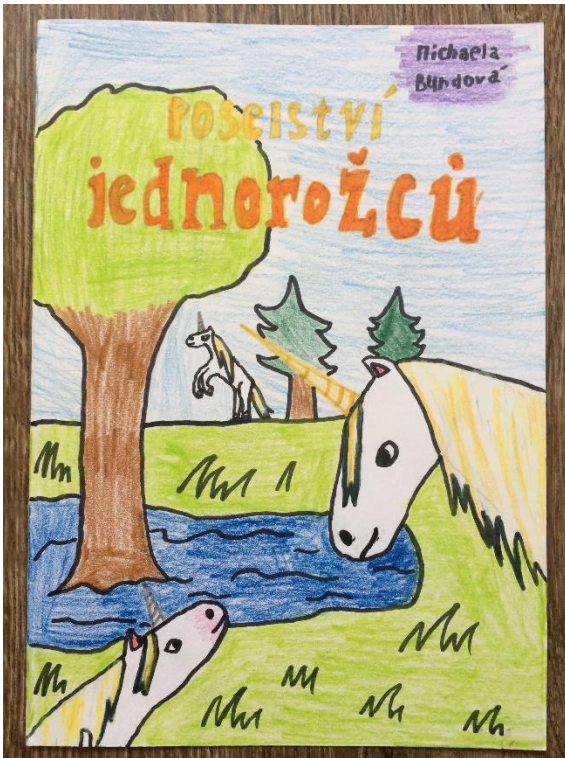
Námět Umělci je časově náročnější, může mu být tedy namísto standardní délky vyučovací hodiny nabídnut časový interval minut devadesáti. Z hlediska čtenářství je námět nenáročný. Výběr dětí ve většině představoval umění výtvarné. Poezii se pokoušelo vytvořit minimum dětí a tanečnímu představení se nevěnoval nikdo. Báseň se zdála být náročná i pro děti, které se samy rozhodly ji tvořit. Větná skladba a tvoření rýmu je nejzásadnějším

⁷³ APPLGATE, Katherine. *Ivan je jen jeden*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03498-0; str. 20, 21, 22.

ukazatelem náročnosti. Ve výtvarném umění se zdálo být nejtěžším odpoutání se od původního obalu knihy a vytvoření vlastní ilustrace.

skora' Báseň PSI ZÁCHRANÁŘKY
Kim a Saša Byly nerozlučná dvojice
Pak se však Taylor přidala k Saše
Kim váhala dlouho jestli jí přijme
Pak ale však Kim pomohla Taylor
A Saša z toho byla šťastná velice
Pak byly ^{všichni} šťastní velice
Vypadaly jako tři mušketýři
a mají se porát dobře
A pořád dopředu a dopředu míří

Umělci č. 1

Umělci č. 2

Umělci č. 3

Umělcí č. 4

Umělcí č. 5

2.5. Kate DiCamillová – *Flora & Odysseus: Iluuminovaná dobrodružství*

2.5.1. Námět „Zrození superhrdiny“

*Flora Belle Buckmanová seděla u svého stolu ve svém pokoji. Byla velice zaneprázdněná. Dělalala dvě věci naráz. Ignorovala svoji matku a přitom četla komiks s názvem **Iluuminovaná dobrodružství úžasného Zářiče!***

„Floro,“ křičela její matka, „co tam nahoře děláš?“ „Čtu si!“ odpověděla stejně důrazně Flora.

„Vzpomeň si na naši dohodu!“ pokračovala její matka. „Nezapomínej na naši dohodu!“

Na začátku léta se Flora ve slabé chvílce dopustila chyby, když podepsala dohodu, v níž stálo, že bude „usilovat o odklon id těch pitomých komiksových šaškáren a příklon k jasnému světlu opravdové literatury“.

Přesně takovými slovy byla dohoda sepsána. Byla to slova její matky.

Flořina matka byla spisovatelka. Byla rozvedená a psala romantické romány.

A pak co jsou pitomé šaškárny, že.

Flora romantické romány nesnášela.

Vlastně nesnášela veškerou romantiku.

„Nesnáším romantiku,“ řekla si nahlas. Líbilo se jí, jak ta slova znějí. Představovala si je, jak se teď nad ní vznášejí v komiksově bublině; slova vznášející se jí nad hlavou skýtala útěchu.

Zvláště negativní slova na účet romantiky.

Matka jí často předhazovala, že je „rozený cynik“.

Flora měla tušení, že je to pravda.

BYLA ROZENÝ CYNIK, KTERÝ ŽIJE VZDOREM KE VŠEM DOHODÁM!

Jo, pomyslela si Flora, to jsem přesně já. Sklopila hlavu a vrátila se ke čtení o úžasném Zářičovi. O několik minut později ji ze zaujetí vytrhl ohlušující zvuk.

Jako by u Tickhamů na dvorku přistál tryskáč.

„Hernajs, co to je?“ zeptala se. Vstala od stolu, vyhlédla z okna a uviděla paní Tickhamovou, jak pobíhá po dvorku s blyštivým a obrovským vysavačem.

Vypadalo to, jako by na dvorku luxovala.

To snad ne, pomyslela si Flora. Koho by napadlo luxovat si dvorek?

Ve skutečnosti to vypadalo, jako by paní Tickhamová nevěděla, co dělá.

Zdalo se, jako by měl situaci pod kontrolou spíše vysavač.

A Floře připadalo, že se vysavač zbláznil. Nebo jeho motor. Nebo něco takového.

„Zkoprnělá láce,“ ulevila si Flora nahlas.

A potom uviděla, že paní Tickhamová s vysavačem míří rovnou k jedné veverce.

„Hej, vy tam,“ vyhrkla Flora.

Zabušila na okno.

„Pozor!“ zakřičela. „Vždyť tu veverku vysajete!“

Když svá slova pronesla, v jakémisi zvláštním pohnutí si uvědomila, že je vidí, jak jí visí nad hlavou.

„VŽDYŤ TU VEVERKU VYSAJETE!“

Nikdo nemůže předpovědět, jaké druhy vět se mu můžou vydrat z úst, pomyslela si. Koho by třeba napadlo, že zakřičí: „Vždyť tu veverku vysajete“?

Slova, která pronesla, však neměla žádný efekt. Flora byla příliš daleko. Vysavač dělal příliš velký rámus. A také byl očividně odhodlaný šířit zkázu.

„Těmhle nepřístojnostem je třeba učinit přítrž,“ řekla Flora hlubokým a superhrdinským hlasem.

„Těmhle nepřístojnostem je třeba učinit přítrž“ byla slova, která vždycky pronášel nenápadný uklízeč Alfred T. Skluz, než se proměnil v úžasného Zářiče a stal se závratně vysokým, zločiny potírajícím sloupcem ohně.

Alfred T. skluz však bohužel nebyl právě přítomen.

Kde se Zářič toulá, když ho nejvíc potřebujete?

Ne že by Flora v superhrdiny doopravdy věřila. Ale stejně. Stála u okna a dívala se, jak veverka mizí v útrokách vysavače.

Sssvist. Vžum.

„Bagumbo skákává,“ vydechla Flora.⁷⁴

(...)

S veverčákovým mozkiem se stalo něco podivného.

Vše v něm vyprchalo, zčernalo. A potom, do téhle černé prázdnoty, zazářilo světlo tak nádherné, tak jasné, že musel odvrátit zrak.

Promluvil k němu nějaký hlas.

„Co to má být?“ zeptal se veverčák.

Světlo zazářilo ještě jasněji.

⁷⁴ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 11, 12, 13, 15.

Hlas opět promluvil.

„Dobře,“ řekl veverčák. „Samozřejmě!“

Nevěděl, s čím přesně souhlasí, ale nezáleželo na tom. Byl jen velice šťastný. Vznášel se ve velkém jezeře světla a ten hlas mu zpíval. Ach, jak byl krásný. Byla to ta nejlepší věc, jakou kdy zažil.

A potom se ozval nějaký hluk.

Veverčák uslyšel další hlas. Ten hlas počítal. Světlo ustupovalo.

„Dýchej!“ křikl ten nový hlas.

Veverčák uposlechl. Zhluboka, roztřeseně se nadechl. A potom ještě jednou. A ještě jednou.

Veverčák se vrátil.⁷⁵

(...)

Veverčák se trochu potácel.

Vlastní mozek mu připadal jaksi větší a prostornější. Jako by se v temné místnosti jeho niterného já najednou prudce rozletělo několikero dveří (dveří, o nichž ani nevěděl, že existují).

Všechno bylo prozářené smyslem, účelem, světlem.

Veverčák byl ovšem stále veverčákem.

A měl hlad. Moc velký hlad.⁷⁶

Flora a paní Tickhamová si toho všimly současně.

„Ten veverčák,“ řekla Flora.

„Ten vysavač,“ řekla paní Tickhamová.

Společně se dívaly na Odyssea 2000X a na veverčáka, který si ho v jedné pacce držel nad hlavou.

„To není možné,“ vydechla paní Tickhamová.

Veverčák vysavačem zatřásl.

„To není možné,“ vydechla paní Tickhamová.

„To už jste říkala,“ upozornila ji Flora.

„Opakuji se?“

„Opakujete se.“

„Možná mám nádor na mozku,“ řekla paní Tickhamová.⁷⁷

⁷⁵ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 22.

⁷⁶ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 24.

(...)

„Já myslím, že nádor na mozku nemáte,“ řekla Flora. „Může to mít jiné vysvětlení.“

„Nepovídej,“ opáčila paní Tickhamová. „A jaképak?“

„Slyšela jste někdy o Zářičovi?“

„O čem?“ zeptala se paní Tickhamová.

„O kom,“ opravila ji Flora. „Zářič je člověk. Je to superhrdina.“

„Aha,“ řekla paní Tickhamová. „A co mi tím chceš sdělit?“

Flora zvedla pravou ruku. Ukázala prstem na veverčáka.

„Přece nechceš naznačit, že...“ začala paní Tickhamová.

Veverčák spustil vysavač na zem. Zůstával nehnutě stát. Na dívku i starší ženu upíral soustředěný pohled. Cukaly a chvěly se mu vousky. Na hlavě měl drobty ze sušenek.

Byl to veverčák.⁷⁸

Žákovi jsou určeny kognitivní cíle zahrnující dovednost popsat zrod superhrdiny, ocenit dílo spolužáka, provést kritiku obou výtvorů a zhodnotit své pracovní úsilí. Afektivní cíle námětu najdeme opět v ochotě žáka přijímat a vnímat podněty, aktivně přistupovat k plnění úkolu a oceňovat práci spolužáka.

„Zrození superhrdiny“ je námět založený na úryvku z knihy autorky Kate DiCamillo. Autorka v knize popisuje náhodné a nečekané zrození superhrdiny – veverčáka. Podobný úkol čeká i na žáky v této hodině čtenářských dílen. Na začátku hodiny zaznívá ukázka, následuje shrnutí nedůležitějších událostí dětmi. Úkolem dětí během četby je vnímání postav v knihách a vyhledání vhodného nenápadného protagonisty. Po četbě děti písemně popisují okolnosti zrodu nového superhrdiny ze své knihy. Rozsah díla by měl být půl strany až celá strana formátu A5. Svá díla děti sdílí ve dvojicích v lavici a hodnotí pomocí metody „teplo – zima“. Jedna strana třídy (například u tabule) vyjadřuje „Teplo“, tedy spokojenost se svým nasazením do úkolu a zaujetí. V opozici k „teplu“ stojí, jak významově, tak umístěním, „zima“.

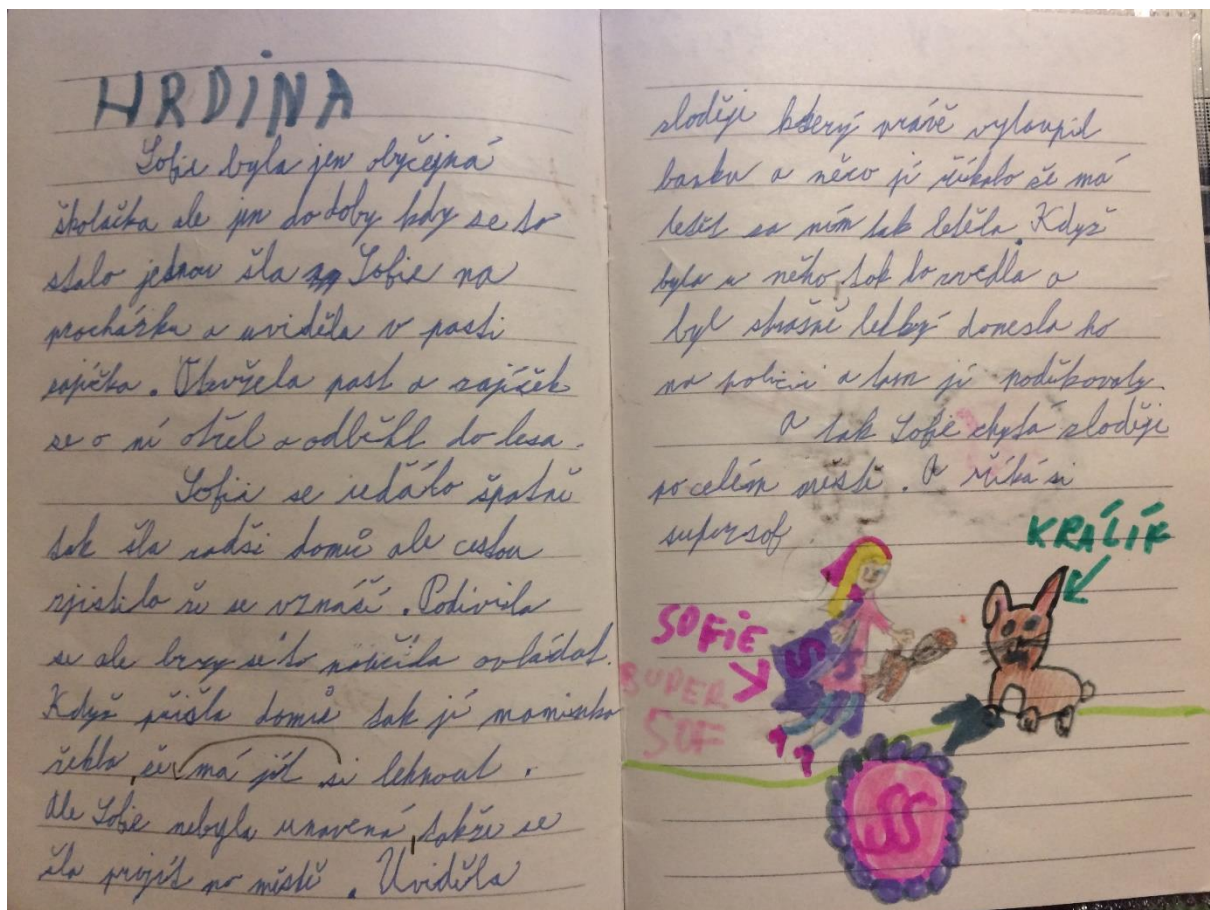
Hlavním cílem námětu je hlubší vnímání vedlejších postav, včetně jejich významu v knize. Námět chce dětem rovněž ukázat, že i nevýrazné a opomíjené osoby, někdy i osoby pohybující se na okraji společnosti, mohou být přínosem společnosti.

⁷⁷ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 26.

⁷⁸ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 27.

Časová dotace námětu je čtyřicet pět minut a je rovněž určena čtvrtému a pátému ročníku, nyní především z důvodu větších nároků na písemný projev. Méně zdatní pisatelé by měli problém se splněním zadaného úkolu a nemuseli by se cítit pohodlně.

Děti během tohoto námětu vytvořily zajímavá díla, která s radostí sdílely se spolužáky. Hodnocení ukázalo, že tematika superhrdinů je u dětí stále živá, aktuální a podnětná.

Zrození superhrdiny č. 1

23.2.

Jednou, hluboko a leze šila smetka vlka.
Jeden z nich se jmenoval Eldert. Byl to vlk se
smetkou balou srstí a nohy měl ostrými špičkami.
V smetce nebyl moc oblibený a tak se sám pobíhal
po lese.

Někdo. Komplet si po dlouhém cestování po
lese. Vrátil se ke smetce a ta se chytala na lov.
".... a ještě sebou vezmu Elderta." řekl Brown.
Měl křivonohou hrušku což vysvětlila jeho jméno.
"Kde je Eldert zrovna když to potřebuji. Tady jsem!"

Zrození superhrdiny č. 2a

šel a vyrazil ke skupině. Když vyrazily ven
a lesa na louku, vrátil si Eldert modré srstě
hlavě hluboko daleko v "zavazadlech" korbáč. Někdo
a vyrazil ke korbáč. Lesa byla prázdná a smetka se
pod ním bořil. "Ještě korbáč!" napřáhl si pro
sebe. Když korbáč dostal naborn vrátil si, že
uprostřed zavazadelí parking je volí jehňátko balení
kdy ještě nikdy nebylo. Protože mít zájem tak se
opět napil studené vody. Hned jako já ochutnal
srstě srstě i z jehňátek a Eldert omšel do
studené srstě.

Když se probudil, srstě ho bolela hlava.
Báhal. Když si pohledl na nohy, namořilo ho.
Měl zájem a obrovské drápy. Uklid se, mít
křivku a na špičkách ostny, dlouhý ocas zakončený

špičkou ostny jako boty. Dostal mu to, mimi
se v ledovce DRAKA? Bohem se. Připadal si
přehropaně lehký i když vrátil mi jak dub.
Komplet si se se promění ve vlka. A stalo se!
Je zase vlk? Pak se proměnil v draka a letěl
ke lesu, navštívit svou smetku.

Když dostal srstě se hlavy (Zamotřížně
či hlubko srstě srstě.) "Moj smetko." řekl a proměnil
se ve vlka. Všichni ho srstě srstě a jmenovali ho
Alfon smetky, v srstě srstě je korbáč ochromený a
srstě srstě srstě. KONEC

Zrození superhrdiny č. 2b

Byl Byl to úplně normální
prodávát. Ale jednou měl svoji
vlastní večerku a každý den
normálně prodával. Byl to rozvedený
čtyřicetník a děti neměl. A jedno-
ho večera se stalo něco velmi

Zrození superhrdiny č. 3a

vlastního.
Hleděl rovnal zboží kšeré
mea právě přinesli, zakoupil a
se regál a spall do zboží. Cvilka
se nechtěl, potom vstal a s obličejem
sáralo sáral pomalou světlou. Hleděl
to psalo, jistil, že se světlou
výstavu vypracoval a něj. Jistil, že
se stal superhrdinou. S tím dlaní
mu stříkala ^{hořká} šlehačka. Na sádek
měl provazy s buňka, kterými
se mohl sa vše sadatova. U
pauz měl pistoli, která stříkala bombá-
ny a s ním mu stříkala šlehačka,
když se mohl používat jako superhrdina.

Všech ^u se perspektivou měl s jítla
a sat si dal jovina jítlomen.
~~Vše dobře dopadlo.~~ On sachraoval
svět a velice se posklánil. Oženil se
a měl tři děti.
Konec

Zrození superhrdiny č. 3b

2.5.2. Námět „Superhrdina v mé knize“

„Odysseus je superhrdina,“ řekla Flora. „Ale prozatím nic hrdinského neudělal. Většinou jen tak poletuje. Zvedl nad hlavu vysavač. Napsal básničku. Nikoho ale nezachránil. A právě to přece mají superhrdinové dělat, zachraňovat lidi.“

„Kdo ví, co udělá?“ zeptala se dr. Meeschamová. „Kdo ví, koho zachráni? Tolik zázraků se ještě nestalo.“

Flora sledovala, jak se na Odysseových vouscích zachvěl kousíček džemu a zpomaleně se snesl na žíněnou pohovku.

„Všechno je možné,“ řekla dr. Meeschamová. „Když jsem byla malá holčička v Bloudobloudu, zázraky se děly každý den. Nebo každý třetí den. Vlastně se někdy neděly vůbec, ani třetí den. Ale přesto jsme je očekávali. Víš, co ti chci říct? I když se neděly, očekávali jsme je. Věděli jsme, že zázraky přijdou.“⁷⁹

Kognitivní cíle námětu jsou doplnit původní příběh o superhrdinu, objasnit jeho roli v příběhu a navrhnout možnost zařazení superhrdiny do své knihy. Námět si stanovuje i afektivní cíle, a to posílit u dětí míru angažovanosti a přechod od pasivního vnímání k aktivní činnosti.

Děti se v námětu Superhrdina v mé knize ocitnou v roli rádce spisovatele. Během průvodního textu si děti vyslechnou informace objasňující pojem superhrdiny. Při vlastní četbě vnímají situace, kde by byl ku potřebě zásah superhrdiny. Úkolem této čtenářské dílny je navrhnout zařazení svého imaginárního superhrdiny, například – nikoli však podmíněně – vycházející z námětu „Zrození superhrdiny,“ do knihy. V knize může superhrdina změnit děj nebo zachovat původní s mírnou úpravou. Hodnocení probíhá formou sdílení ve dvojicích a následné metodě „teploměru“.

Cíl námětu představuje rozvoj dětské fantazie, schopnost žáků zasáhnout do děje a propojit svou představivost s dějem své knihy. Námět chce ukázat kreativitu dětí a nechat je vyjádřit se stylem jim nejbližším, například komikou, tragédií, či prvky fantasy a science – fiction.

Námět je určen žákům druhého období prvního stupně, kteří jsou pokročilejšími čtenáři i spisovateli. Námět je uskutečnitelný během jedné klasické vyučovací hodiny.

⁷⁹ DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943; str. 136, 137.

Z hodnocení žáků lze usoudit, že námět byl vřele přijat. Žáci ho plnili s chutí a většinou byli se svým výsledkem spokojeni. Vyskytla se ovšem i množina žáků, kteří si s námětem neuměli poradit a tápali nad zařazením role superhrdiny do své knihy.

22.2.
Agáta ~~ho~~ v bradavčičk zamění-
la styl oblékání. A profesor
 Snape je normalní. Lord Voldemort
 se díky Agátě vradl do slovesnosti.
 Profesor Lohhart už není
 vyšší jen na sebe. Slyc
 Vernon a beta Petunie jsou ~~na~~ na
 ~~hejzly~~ Harryho poset hodní.

Superhrdina v mé knize č. 1

23.2.

Když Alex dal do sandviče slivčiky tak tam
přiletěl super hrdina ^{Emilka} ten sandvič vzal. Ellie - Mae
si myslela že ho udělala Emilí. Emilí to
připadalo brošičku podivné protře ví že
existují horečné bytosti. Ellie - Mae to
chtěla nějak Emilí vrátit. Tak si od ní
vzala svátek.

Superhrdina v mé knize č. 2

Kdyby byl policajt v mé knize tak
by se stal Grýčkem Indianem a stáhl by
levhárky a lezl po stromech.

Superhrdina v mé knize č. 3

3
20.2

Kdyby se můj šokabona objevila
o mé knize. Předvedla by budoucnost
a oni by pak mohly udělat něco
jiného. Chytili by jim královu. Tak
aby útok prospíval. Potom by
to bylo dobré.

Superhrdina v mé knize č. 4

Kdyby se rablíkova oběvil o mé knize
tak by všude byli rajíci, a toly dobro,
ale především by tam nebyl Margarit,
a jeho vargalove a balbarové, a všichni
rytíři by měli slatou sleroj.

Superhrdina v mé knize č. 5

3. Reakce na čtenářské dílny

3.1. Reakce rodičů, jejichž děti se účastní hodin čtenářských dílen

Jak dokazuje výzkum PIRLS, v rozvoji čtenářské gramotnosti hraje spolu se školním prostředím velmi důležitou roli i prostředí rodinné. To může děti vybavit určitými dispozicemi (např. zájmem o četbu, tedy vnitřní motivací, a literární zkušeností) ještě před nástupem do školy. Čtenářské dílny se snaží navázat na rozvoj čtenářské gramotnosti formou odpovídající věku a individuálním možnostem a schopnostem žáků.

Vzhledem k tomu, že rodiče žáků se s největší pravděpodobností ve školních lavicích nesetkali s touto metodou výuky čtení a literatury, považujeme za zajímavý jejich pohled na význam čtenářských dílen v hodinách českého jazyka.

Cílem rozhovoru s rodiči bylo především zjistit míru dosavadní informovanosti o čtenářských dílnách. Tázáni byli rodiče žáků 5. B ZŠ Letohrad U Dvora ve školním roce 2016/2017. Svůj čas pro tento rozhovor věnovalo celkem čtrnáct rodičů dvanácti žáků. Vzorek tázaných je genderově vyrovnaný, odpovídali rodiče šesti dívek a šesti chlapců. Součástí byly i otázky zaměřené na přínos či nedostatky dílen čtení v porovnání s dosavadní výukou literatury. Neméně nás zajímá interní zájem dětí a jejich potřeba sdílení pocitů z dílen čtení se svými rodiči.

Rodičům byl projekt Čtenářské dílny představen během úvodních rodičovských schůzek v září roku 2016. Z individuálních nestandardizovaných rozhovorů s rodiči v průběhu školního roku vyplývá, že tento pojem je pro ně díky minimálním osobním zkušenostem stále spíše neobjasněným. Nicméně všichni dotázaní jsou si vědomi toho, že během čtenářských dílen čtou děti vlastní knihu, kterou si nosí z domu, a neodmyslitelně k nim zařazují referáty o knize. Referáty o knize jsou často zmiňovanou součástí čtenářských dílen i přesto, že nejsou složkou pravidelnou. Pravděpodobně velkou roli hraje fakt, že referát o knize je jedinou složkou čtenářských dílen, která si žádá domácí přípravu a případnou pomoc od matky či otce. Stává se tedy pomyslnou spojnici mezi školou (čtenářskými dílnami jako předmětem) a rodinou. Někteří rodiče poukázali i na existenci čtenářských deníků. Pouze dva rodiče mají téměř přesné představy o průběhu čtenářských dílen.

Zajímali jsme se rovněž o sdílení zážitků ze čtenářských dílen s rodinou. Pouze jedna tázaná osoba potvrdila, že se jí syn svěřuje s dojmy ze čtenářských dílen, aniž by byl záměrně tážán. Ostatní rodiče vypověděli, že se jim děti s dojmy ze čtenářských dílen po většinu roku nesvěřují. Poukazují i na to, že nejčastěji s dětmi hovoří až v pozdějších odpoledních

hodinách či navečer, děti tak vypráví nejčerstvější zážitky týkající se například vztahů s kamarády či zážitků z kroužků, nikoli zážitky z vyučování.

A jak rodiče hodnotí přínos čtenářských dílen? Mezi odpověďmi bychom nenalezli zmínku o jakémkoli nedostatku čtenářských dílen. Rodiče hodnotí dílny čtení ve stu procentech kladně. Přínos spatřují především v rozšíření slovní zásoby. Převládají rovněž zmínky o významu psaného textu, který je gramaticky správný a pomáhá tak dětem i v hodinách mluvnice. Několik rodičů vidí pokrok v tom, že se jejich děti nemusí nazpaměť učit kvanta jmen autorů a jejich děl a číst nesrozumitelné, někdy dokonce zastaralé texty z čítanek, které byly vytržené z kontextu a žáka ani nestačily zaujmout. Uveďme i názor, že děti mají možnost číst pro ně zábavné tituly v rámci oblíbeného literárního žánru. Díky prostoru pro četbu, který čtenářská dílna nabízí, děti mohou získat přehled o současné i historické literatuře. Zaznívá i význam knih jako prostředku k rozvoji představivosti a fantazie.

Závěrem lze říci, že rodiče jsou se zapojením čtenářských dílen do vyučování nepochybně spokojeni a že přikládají četbě velký význam v celém vzdělávacím procesu.

3.2. Reakce pedagogů využívajících čtenářské dílny pro výuku čtení a literatury

Čtenářské dílny jsou výsledkem společné práce pedagoga a žáků. Záleží pouze na učiteli, jak v hodině s dětmi pracuje, jak dílny uspořádá a jak žáky v hodině vede. Otázkou je, co učitele vede k zavádění čtenářských dílen do hodin čtení a literatury a jaké s nimi mají zkušenosti.

Své písemné vyjádření k problematice čtenářských dílen poskytli učitelé z prvního stupně ZŠ U Dvora Letohrad a ZŠ Komenského rovněž v Letohradě.

Učitelky prvních a druhých tříd se shodují, že v tomto období není čtenář ještě natolik zdatný, aby dílny čtení byly pravidelnou součástí rozvrhu. Učitelka druhé třídy dodává: *„Čtenářské dílny máme s dětmi většinou jednou do měsíce, výjimečně častěji. Nápad se mi líbí, ale zatím se mu nevěnuji každý týden.“*

„Čtenářské dílny jsou nová forma práce s knihou a spolupráce mezi žáky. Také se mi líbí zajímavé nápady.“ Říká učitelka českého jazyka šestého a čtvrtého ročníku.

Přínos čtenářských dílen je z velké části podobný tvrzením rodičů. Nejčastěji zaznívá pokrok dětí v psaném projevu, především v podobě dokonalejšího vyjadřování a spisovného jazyka. Třídní učitelka jedné 3. třídy uvádí: *„Někteří se začtou, někteří jen prohlíží obrázky. I*

přes zdánlivý nezájem o četbu však od doby, kdy jsem zařadila čtenářské dílny, stále přibývá dětí navštěvujících městskou knihovnu, aby si mohly číst i ve volném čase.“ Učitelka 4. třídy oceňuje, jak se „děti lépe učí formulovat věty a přestávají se stydět za sdělování svých pocitů.“

Vyučující odhalují, že často je větším problémem výběr vyhovující knihy než samotná četba. K tomuto tématu se vyjadřuje třídní učitelka 5. A. *„Čtenářské dílny provozuji už druhým rokem. Vidím, že někdy mají děti problém s vybráním si knihy, která by je ‚chytla‘ a četly ji s nadšením a zaujetím.“*

Odlišné pojetí čtenářských dílen různými pedagogy lze porovnat v následujících vyjádření učitelek třetích a pátých tříd. *„Ve třídě máme vystavený seznam přečtených knih, který slouží dětem nejen jako přehled, kolik toho přečetli v porovnání se spolužáky, ale hlavně jako inspirace.“ „Dětem často vymýšlím úkoly s hádankou, ty mají nejraději a čtou nadšeně už od první minuty.“ „Zkousím i čtení stejného textu a následné práce s ním ve skupinách i jednotlivě.“*

Pedagogové v Letohradě se shodují, že čtenářské dílny mají své místo v hodinách čtení a literatury oprávněně. Závěrem uvádíme citaci učitelky páté třídy. *„Když se podaří docílit, aby všichni měli, nebo si ve škole zapůjčili knížky, mám radost z jejich nadšení pro četbu. Projekt Čtenářské dílny se mi velmi líbí, má smysl.“*

Závěr

Teoretická část nabídla průřez dějinami severoamerické literatury pro děti a mládež. Pozornost věnovala i současné tvorbě a českým překladům. Nejvíce se zaměřila na díla oceněná Newbery medal a jejich autory. Výzkum PIRLS prokázal nutnost rozvíjet u dětí II. období prvního stupně ZŠ čtenářskou gramotnost a stručně představil čtenářské dílny.

Diplomová práce ve své praktické části představila detailněji čtenářské dílny, jejich strukturu, pravidla či zařazení do vyučovacích předmětů. Práce také seznámila čtenáře s možnostmi zařazení některých literárních děl severoamerické literatury do hodin čtenářských dílen. Poskytla také zpětnou vazbu vycházející z učitelské praxe a reálných reakcí žáků na uvedenou problematiku. Domníváme se také, že práce je díky ukázkám tvorby žáků obohacením pro pedagogy v praxi, kteří mohou při využití námětu srovnat tvorbu svých žáků s poskytnutými ukázkami. Reakce jednotlivých rodičů a učitelů jsou důkazem o smysluplnosti čtenářských dílen a budou snad povzbuzením dalším pedagogům k využívání této metody.

Práce si klade za cíl poskytnout souhrnné informace o čtenářských dílnách současným pedagogům, případně je motivovat k aplikaci čtenářských dílen do praxe. Jednotlivé náměty lze využít v plném rozsahu v hodinách čtenářských dílen, mohou však také sloužit jako inspirace pro vlastní tvorbu pedagogů. V budoucnosti lze práci rozšířit o další náměty čerpající z děl severoamerických autorů, ať už nositelů ceny Newbery Honor, či dalších vítězů již mnohokrát skloňované Newbery Medal.

Seznam zkratk

ZŠ = Základní škola

MŠ = Mateřská škola

RVP ZV = Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

PIRLS = Progress in International Reading Literacy Study

ALA = American Library Association

IEA = International Association for the Evaluation of Educational Achievement

MŠMT ČR = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

RWCT = Reading and Writing to Critical Thinking

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

APPLEGATE, Katherine. *Ivan je jen jeden*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03498-0.

DICAMILLO, Kate. *Příběh o Zoufálkovi, aneb, Vyprávění o myšákovi, princezně, troše polévky a špulce niti*. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01909-3.

DICAMILLO, Kate. *Flora a Odysseus: iluminovaná dobrodružství*. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 978-800-0037-943.

GAIMAN, Neil. *Kniha hřbitova*. Frenštát pod Radhoštěm: Polaris, 2008. ISBN 978-80-7332-129-1.

STEAD, Rebecca. *Až včera dorazíš*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0442-4.

Sekundární zdroje

BAŠTÍN, Štefan, Josef OLEXA a Zora STUDENÁ. *Dejiny anglickej a americkej literatúry*. Bratislava: Obzor, 1993. ISBN 80-215-0253-3.

BRADBURY, Malcolm a Richard RULAND. *Od puritanismu k postmodernismu: Dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0586-0

CARPENTER, Humphrey a Mari PRICHARD. *The Oxford Companion to children's literature*. New York: Oxford University Press, 1984. ISBN 0-19-211582-0.

CUNLIFFE, Marcus, ed. *American literature to 1900*. 3. St. Ives: Penguin Books, 1993. ISBN 9780140177589

DOROVSKÝ, Ivan, Vlasta ŘEŘICHOVÁ a Athena ALCHAZIDU. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.

HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Praha: Karolinum, 2014. Vzdělávání. ISBN 978-80-246-2626-0.

HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy: inspirativní materiál pro učitele literární výchovy a studenty učitelství*. Jinočany: H, 2007. ISBN 80-731-9067-2.

HUNT, Peter. *An introduction to children's literature*. New York: Oxford University Press, 1994. ISBN 978-019-2892-430.

HUNT, Peter a Sheila G. Bannister. RAY. *International companion encyclopedia of children's literature*. New York: Routledge, 1996. Vzdělávání. ISBN 04-150-8856-9.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982.

CHALOUPKA, Otakar. *O literatuře pro děti*. Plzeň: Československý spisovatel roku, 1989.

CHALOUPKA, Otakar a Vladimír NEZKUSIL. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury 1*. Praha: Albatros, 1973.

JURČO, Ján a Viliam OBERT. *Didaktika literatury*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984.

KLÁTIK, Zlatko. *Svetová literatúra pre mládež: (profily a prehľady)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978.

MAŇÁK, Josef. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

OUSBY, Ian, ed. *Cambridge guide to literature in English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. ISBN 0-521-440866.

STRINGER, Jenny, ed. *The Oxford Companion to twentieth-century literature in English*. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-212271-1.

ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-019-6.

ŠLAPAL, Miloš. Dílna čtení v praxi. *Kritické listy*. Praha, 2007, (27), 52. DOI: 11198. ISSN 1214-5823

American Library Association [online]. [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/newberymedal/aboutnewbery/aboutnewbery>

American Library Association [online]. [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/newberymedal/newberywinners/medalwinners>

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/books/washington-post-best-books-of-2010/washington-post-2010-best-books-for-young-readers-children/_/N-29Z8q8Z1rbu?Nrpp=20&page=1

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/books/washington-post-best-books-of-2008/washington-post-best-kids-books-of-2008-childrens/_/N-29Z8q8Z1r5v

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/books/washington-post-best-books-of-2007/washington-post-best-books-for-young-people-of-2007-childrens-books/_/N-29Z8q8Z1r2o

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/picture-books/best-books-of-the-year-2006/washington-post-best-books-of-2006/_/N-aZ2eg0Z1qzu

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/books/washington-post-best-books-of-2005/the-washington-post-years-best-childrens-book-2005/_/N-29Z8q8Z1qy4

Barnes & Noble [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: http://www.barnesandnoble.com/b/books/washington-posts-best-books-of-2004/washington-posts-best-books-for-younger-readers-2004/_/N-8q8Z1qwi

Kate DiCamillo [online]. [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.katedicamillo.com/about.html>

Kate DiCamillo [online]. [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.katedicamillo.com/books/tale.html>

Kate DiCamillo [online]. [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.katedicamillo.com/books/flora.html>

Neil Gaiman [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.neilgaiman.com/works/Books/>

Neil Gaiman [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.neilgaiman.com/works/Books/The+Graveyard+Book/>

Neil Gaiman [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.neilgaiman.com/works/Books/>

Newbery Medal Home Page [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: [\[http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/new\]](http://www.ala.org/alsc/awardsgrants/bookmedia/new)

Rebecca Stead [online]. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: <http://www.rebeccasteadbooks.com/whenyoureachme.html>

Rebecca Stead [online]. [cit. 2016-10-11]. Dostupné z: <http://www.rebeccasteadbooks.com/about.html>

RVP ZV 2016 [online]. [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/books/best-sellers/childrens-middle-grade/?_r=0

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/11/23/books/review/notable-childrens-books-of-2016.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2015/12/06/books/review/notable-childrens-books-of-2015.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/12/07/books/review/notable-childrens-books-of-2014.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2013/12/08/books/review/notable-childrens-books-of-2013.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2012/12/02/books/review/notable-childrens-books-of-2012.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2011/11/27/books/notable-childrens-books-of-2011.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z:
http://www.nytimes.com/2010/12/05/books/review/KidsNotables-t.html?_r=0

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/gift-guide/holiday-2009/notable-childrens-gift-guide/list.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2008/12/07/books/review/KidsNotable-t.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2007/12/02/books/review/Kids-Notables-t.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2006/12/03/books/review/KidsNotables.t.html>

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z:
http://www.nytimes.com/2005/12/04/books/review/notable-books-of-2005.html?_r=0

The New York Times [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2004/12/05/books/review/notable-books-of-2004.html>

The One and Only Ivan [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z:
<http://theoneandonlyivan.com/author/>

The One and Only Ivan [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z:
<http://theoneandonlyivan.com/>

The One and Only Ivan [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z:
<http://theoneandonlyivan.com/book/>

The One and Only Ivan [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z:
<http://theoneandonlyivan.com/ivan/>

Washington Post [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
https://www.washingtonpost.com/lifestyle/kidspost/best-childrens-and-young-adult-books-of-2016/2016/11/17/e07131fe-a10d-11e6-8832-23a007c77bb4_story.html?utm_term=.248f60bf72ad

Washington Post [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
<https://www.washingtonpost.com/lifestyle/kidspost/best-childrens-books-of->

[2015/2015/11/18/a632b8d4-83c0-11e5-8ba6-cec48b74b2a7_story.html?utm_term=.861919fd21d4](https://www.washingtonpost.com/lifestyle/kidspost/2015/11/18/a632b8d4-83c0-11e5-8ba6-cec48b74b2a7_story.html?utm_term=.861919fd21d4)

Washington Post [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
https://www.washingtonpost.com/lifestyle/kidspost/2014/12/11/2a32e85a-7569-11e4-9d9b-86d397daad27_story.html?utm_term=.b71d283c540c

Washington Post [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
https://www.washingtonpost.com/entertainment/books/best-childrens-books-of-2011/2011/11/15/gIQAwyLfiO_story.html?utm_term=.35783b1eaa2d

Washington Post [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z:
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/12/10/AR2009121003691.html>

Seznam ilustrací

Dopis Zoufálkovi č. 1

Dopis Zoufálkovi č. 2

Dopis Zoufálkovi č. 3

Dopis Zoufálkovi č. 4

Dopis Zoufálkovi č. 5

Klíčová slova č. 1

Klíčová slova č. 2

Klíčová slova č. 3

Klíčová slova č. 4

Klíčová slova č. 5

Strach č. 1

Strach č. 2

Strach č. 3

Strach č. 4

Strach č. 5

Sny a přání č. 1

Sny a přání č. 2

Sny a přání č. 3

Sny a přání č. 4

Sny a přání č. 5

Vzkaz z budoucnosti č. 1

Vzkaz z budoucnosti č. 2

Vzkaz z budoucnosti č. 3

Vzkaz z budoucnosti č. 4

Jména č. 1

Jména č. 2

Jména č. 3

Jména č. 4

Jména č. 5

Umělci č. 1

Umělci č. 2

Umělci č. 3

Umělci č. 4

Umělci č. 5

Zrození superhrdiny č. 1

Zrození superhrdiny č. 2a

Zrození superhrdiny č. 2b

Zrození superhrdiny č. 3a

Zrození superhrdiny č. 3b

Superhrdina v mé knize č. 1

Superhrdina v mé knize č. 2

Superhrdina v mé knize č. 3

Superhrdina v mé knize č. 4

Superhrdina v mé knize č. 5